

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**2010- 2015 YILLARI ARASINDA İL
MÜFTÜLÜĞÜNE SORULAN SORULARDA
TÜRKİYE'DE YAŞANAN DEĞİŞİMİN KONYA
ÖRNEĞİ'NDE BOŞANMALARA ETKİSİ**

Selma ARICI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Mehmet AKGÜL**

KONYA - 2016



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

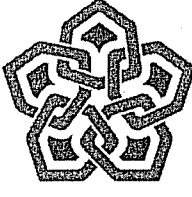



YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

| | | |
|------------|--|--|
| Öğrencinin | Adı Soyadı | Selma ARICI |
| | Numarası | 138102061005 |
| | Ana Bilim / Bilim Dalı | Felsefe ve Dm Bilimleri / Dm Sosyolojisi |
| | Programı | Yüksek Lisans |
| | Tez Danışmanı | Prof. Dr. Mehmet AKGÜL |
| Tezin Adı | 2010-2015 Yılları Arasında Aile Hukukuna Sorular Sorularda Türkiye'de Yaşanan Değişimin Konya Örneğinde Başlangıçlara Etkisi | |

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan başlıklı bu çalışma .../.../.... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

| Sıra No | Danışman ve Üyeler | | |
|---------|--------------------|---------------|------|
| | Unvanı | Adı ve Soyadı | İmza |
| 1 | Prof. Dr. | Mehmet AKGÜL | |
| 2 | Prof. Dr. | Hayri ERTEK | |
| 3 | İrd. Doc. Dr. | Ali BAYER | |

| | | |
|---|--|---|
|  <p>KONYA</p> | <p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p> |  <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p> |
|---|--|---|

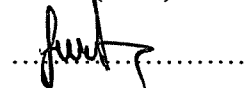
BİLİMSEL ETİK SAYFASI

| | | | | |
|-------------------|---|--|---|--|
| Öğrencinin | Adı Soyadı | Selma ARICI | | |
| | Numarası | 138102061005 | | |
| | Ana Bilim / Bilim Dalı | Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi | | |
| | Programı | Tezli Yüksek Lisans | X | |
| | | Doktora | | |
| | Tez Danışmanı | Prof. Dr. Mehmet AKGÜL | | |
| Tezin Adı | 2010- 2015 Yılları Arasında İl Müftülüğüne Sorulan Sorularda Türkiye’de Yaşanan Değişimin Konya Örneği’nde Boşanmalara Etkisi | | | |

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Selma ARICI

(İmza):



| | | |
|--|--|--|
|  <p>KONYA</p> | <p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p> |  <p>SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p> |
|--|--|--|



| | | | | |
|------------|--|--|---|--|
| Öğrencinin | Adı Soyadı | Selma ARICI | | |
| | Numarası | 138102061005 | | |
| | Ana Bilim / Bilim Dalı | Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi | | |
| | Programı | Tezli Yüksek Lisans | X | |
| | | Doktora | | |
| | Tez Danışmanı | Prof. Dr. Mehmet AKGÜL | | |
| Tezin Adı | 2010- 2015 Yılları Arasında İl Müftülüğüne Sorulan Sorularda Türkiye’de Yaşanan Değişimin Konya Örneği’nde Boşanmalara Etkisi | | | |

ÖZET

Değişim, sosyal bilimcilerin üzerinde en çok durduğu konulardan biridir. Eğitim seviyesinin yükselmesi, teknolojik ilerlemeler, ekonomik etkiler ve daha sayılabilecek farklı birçok etken sebebiyle kaçınılmaz olarak yaşadığımız bir olgudur.

Yaşanılan bu hızlı değişimin en çok etkilendiği sosyal kurumların başında aile gelmektedir. Ailede roller ve statüler değişmiş, eşler arasında eşitlikçi ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Geleneksel kadın imajının değişmesi, bu değişime ayak uyduramayan ailelerde aile içi çatışmaları, hatta boşanmaları da beraberinde getirmiştir. Bu durum, Konya İl Müftülüğü’ ne sorulan sorularda da karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değişim, Türkiye’de Yaşanan Değişim, Aile, Boşanma

| | | |
|---|--|--|
|  KONYA | T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü |  NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ |
|---|--|--|

| | | | | |
|----------------------------------|--|--|---|--|
| Öğrencinin | Name Surname | Selma Arııcı | | |
| | Student Number | 138102061005 | | |
| | Department | Philosophy and Religious Sciences /Religion Sociology | | |
| | Study Programme | Master's Degree (M.A.) | X | |
| | | Doctoral Degree (Ph.D.) | | |
| | Supervisor | Prof. Dr. Mehmet AKGÜL | | |
| Title of the Thesis/Dissertation | Affects of Change lived in Turkey on Divorces in Sample of Konya at the Questions asked to Konya Religious affairs Management between years 2010-2015 | | | |

ABSTRACT

Change is one of the most underlined points emphasized by social scientists. It is a fact that we live inevitably due to increasing of education level, technological progressing, economical affects and many efficient factors that we can count.

Family is the first order among the social organizations affected from this lived fast change. Roles and status in the family changed; equality relations between the spouses began to develop. Change in traditional woman image caused interfamily conflicts at the families that didn't adopt this change even caused divorces. We consider this case at the questions asked to Konya Religious Affairs Management.

Key Words: Change, Change lived in Turkey, Family, Divorce

ÖNSÖZ

“Aile, toplumun temelidir.”, şeklinde meşhur bir söz vardır. Bu söz, ailenin toplumların devamı için ne kadar önemli olduğunu bize net olarak gösterir. Aile, bir toplumun mihenk taşıdır, can damarıdır. Toplumların devamı ailenin devamına ve korunmasına bağlıdır. Fakat günümüzde artık aileler eskiye nazaran daha fazla dağılma ve parçalanma durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu anlamda ülkemizde yaşanan boşanmalar ve boşanma oranlarındaki artış, toplumun temelinin derin sarsıntılar geçirmesinin sebepleri arasında görülebilir.

Aile, aralarında evlilik bağı bulunan bir kadın ve bir erkeğin kurdukları bir toplumsal oluşumdur. Elbette kurulan her evlilik, bir ömür boyu sürdürülmek ve mutlu olmak amacıyla gerçekleştirilir. Kimse durduk yere mutlu giden bir evliliği sonlandırmak istemez. Kanaatimiz odur ki, son dönemlerde yapılan evliliklerde boşanma oranlarının artmış olmasında toplumun geçirdiği-geçirmeye devam ettiği “değişim” olgusu küçümsenmeyecek oranda etkilidir.

Aileye gösterilmesi gereken hassasiyeti artırmak temel duygusuyla yola çıktığımız çalışmamızda, bahsi geçen bu ve benzer sebeplerden ötürü “2010-2015 Yılları Arasında İl Müftülüğü’ ne Sorulan Sorularda Türkiye’de Yaşanan Değişimin Konya Örneği’ nde Boşanmalara Etkisi” konusu bir araştırma alanı olarak seçilmiştir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde; aile ve değişim konuları temelinde, son yüzyılda ailede yaşanan değişim, ailenin küçülmesi, fonksiyonlarının değişmesi, dünyada ve Türk toplumunda bu değişimin nasıl hissedildiği konuları ele alınmaktadır. Değişimin geniş bir yelpazede incelendiği bu bölümde, teorik açıdan Türk toplumunda aile kurumunun evriminden, meydana gelen değişimlerden de bilgiler verilmektedir. İstatistiki olarak ailede yaşanan bu değişimin verileri, değişimde etkili olan faktörlerle açıklamalara yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise, evlilik ve boşanma kavramlarının üzerinde durulmuştur. Kavramların tanım, unsur ve türleri, evlilik ve boşanma konusundaki yaklaşımlar, dini ve hukuki boyutlarıyla ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın aileyle ilgili çalışma alanı hakkında bilgiler verilmiştir. Konya İl Müftülüğü' ne gelen boşanma sorularının analizine, örneklemin özellikleri hakkında bilgiler verilerek giriş yapılmıştır.

Dördüncü bölümde, müftülüğe soru sormak için gelen vatandaşlarımızın sorularında belirttikleri boşanma nedenlerinde “değişim” in ne denli etkili olduğu, klasik İslam hukukunda yer alan boşanma usul ve şekillerinin Türk Medeni Kanununda nasıl bir değişime uğradığı ve yaşanan hukuksal alandaki bu değişimin toplum nezdinde insanları nasıl bir ikilem içinde bıraktığı incelenmiştir. Bu anlamda sorular nitel ve nicel veriler çerçevesinde, din sosyolojisi perspektifinden değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Sonuç bölümünde ise, elde edilen veriler çerçevesinde ailenin devamlılığı, boşanma sebeplerinin azalması için alınması gereken tedbirler ve bu hususlarla ilgili bir takım çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Çalışmanın değişen toplumsal değerler karşısında ailenin konumunun daha iyi anlaşılabilmesi ve boşanma gibi bir “toplumsal yara” nın azaltılması, böylelikle aile kurumunun korunmasına katkıda bulunması adına faydalı olması ümit edilmektedir.

Araştırmanın her aşamasında destekleri ile yanımda olan, tavsiyeleriyle yol gösteren ve çalışmanın şekillenmesini sağlayan danışman hocam **Prof. Dr. Mehmet AKGÜL**'e ve gerektiğinde yardımlarını esirgemeyen diğer hocalarıma, özellikle de vakitlerini emanet alarak çalışmalarımı sürdürdüğüm değerli aileme teşekkür ediyorum.

Selma ARICI

KONYA, 2016

İÇİNDEKİLER

| | <u>Sayfa No</u> |
|--|---|
| BİLİMSEL ETİK SAYFASI | ii |
| YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU | iii |
| ÖNSÖZ | iv |
| ÖZET | vi |
| ABSTRACT | vii |
| İÇİNDEKİLER | viii |
| KISALTMALAR | xii |
| TABLolar LİSTESİ..... | xiv |
| GİRİŞ | 1 |
| ARAŞTIRMANIN YÖNTEM, TEKNİK VE KAPSAMI | Hata! Yer işareti tanımlanmamış. |
| A. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı..... | 1 |
| B. Araştırmanın Metodu | 3 |
| C. Araştırmanın Varsayımları..... | 3 |
| D. Araştırmanın Sınırlılıkları..... | 5 |

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞİM- AİLE İLİŞKİSİ

| | |
|---|----|
| 1.1. DEĞİŞİM SÜRECİNDE TÜRK AİLESİNİN YAPISINA ETKİ EDEN UNSURLAR..... | 6 |
| 1.1.1. İslam Dininin Türk Aile Yapısında Meydana Getirdiği Değişmeler | 6 |
| 1.1.2. Modernitenin Türk-İslam Ailesi Üzerindeki Etkisi | 7 |
| 1.2. TÜRK AİLESİNDE DEĞİŞMELER (İstatistiki Veriler) | 8 |
| 1.2.1. Ailenin Yerleştiği Mekân ve Hane Halkı Özelliklerine İlişkin Değişmeler..... | 8 |
| 1.2.2. Aile İçinde Kadınların Rol ve Statülerinde Meydana Gelen Değişmeler..... | 10 |

| | |
|---|----|
| 1.2.3. Aile ve Evlilikle İlgili Tutumlardaki Değişmeler | 12 |
| 1.2.3.1. İlk Evlenme Yaşı | 14 |
| 1.2.3.2. Evlilik Şekilleri (Nikâh Türü) | 15 |
| 1.2.3.3. Eş Seçimi | 15 |
| 1.2.3.4. Evlenme-Boşanma Oranları | 17 |
| 1.2.3.5. Boşanma Nedenleri | 19 |

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL BİR OLGU OLARAK EVLİLİK VE BOŞANMA

| | |
|---|----|
| 2.1. SOSYAL BİR OLGU OLARAK EVLİLİK | 21 |
| 2.1.1. Evlilik Kavramı | 21 |
| 2.1.1.1. Kavramın Tanımı | 21 |
| 2.1.1.2. Evlilik Kavramının Unsurları | 21 |
| 2.1.2. Evlilik Türleri | 22 |
| 2.1.2.1. Evliliğin Amaca Uygunluğu Yönünden Türleri | 22 |
| 2.1.2.2. Evliliğin Geçerliliği Yönünden Türleri | 23 |
| 2.2. SOSYAL BİR OLGU OLARAK BOŞANMA | 24 |
| 2.2.1. Boşanma Kavramı Ve Unsurları | 24 |
| 2.2.1.1. Kavramın Tanımı | 24 |
| 2.2.1.2. Boşanmanın Unsurları | 25 |
| 2.2.1.3. Boşanma Yöntemi | 26 |
| 2.2.2. Dünya'da ve Türkiye'de Boşanma Olgusu | 27 |
| 2.2.2.1. Dünya'da Boşanma Olgusu | 27 |
| 2.2.2.2. Türkiye'de Boşanma | 29 |
| 2.2.3. Boşanma Konusundaki Yaklaşımlar | 35 |
| 2.2.3.1. Dini Yönden Boşanma | 35 |
| 2.2.3.2. Hukuki Yönden Boşanma | 40 |

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2010-2015 YILLARI ARASINDA KONYA İL MÜFTÜLÜĞÜ' NE SORULAN SORULAR VE DEĞİŞİMİN BOŞANMALARA ETKİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

| | |
|---|----|
| 3.1. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NIN AİLE İLE İLGİLİ FAALİYET ALANI ... | 43 |
| 3.2. SORULARIN NİCELİKSEL DEĞERLENDİRMESİ..... | 45 |
| 3.2.1. Örneklem Grubuna Ait Bilgiler | 46 |
| 3.2.1.1. Örneklemin cinsiyete Göre Dağılımı | 46 |
| 3.2.1.2. Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı..... | 47 |
| 3.2.1.3. Örneklemin Eğitimin Durumuna Göre Dağılımı..... | 48 |
| 3.2.1.4. Örneklemin Başvuru Şekline Göre Dağılımı | 49 |
| 3.2.1.5. Örneklemin Medeni Durumuna Göre Dağılımı | 50 |

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BOŞANMA SORULARI VE DEĞİŞİMİN ETKİLERİNE DAİR DEĞERLENDİRMELER

| | |
|---|----|
| 4.1. AİLENİN KURULUŞUYLA İLGİLİ YAŞANAN DEĞİŞİMLER VE BOŞANMAYA ETKİLERİ | 53 |
| 4.1.1. Evlilik Öncesine Dair Süreçte İlişkilere Dair Sorular..... | 54 |
| 4.1.2. Nikâh Biçimiyle İlgili Sorular..... | 60 |
| 4.2. BOŞANMAYA GÖTÜREN SEBEPLER VE YAŞANAN DEĞİŞİMLER..... | 64 |
| 4.2.1. Aldatma | 66 |
| 4.2.2. İletişim Problemleri..... | 70 |
| 4.2.3. Cinsel Problemler..... | 76 |
| 4.2.4. Ekonomik Problemler | 80 |
| 4.2.5. Şiddet | 84 |
| 4.2.6. Gelin Kaynana İlişkileri | 87 |

| | |
|--|-----|
| 4.2.7. Büyü | 89 |
| 4.2.8. Teknolojideki Gelişmeler | 91 |
| 4.2.9. Encest İlişki | 94 |
| 4.2.10. Cinsel Taciz | 96 |
| 4.2.11. Fuhuş Ticareti | 97 |
| 4.3. USUL VE ŞEKİL YÖNÜNDEN BOŞANMALARDA YAŞANAN DEĞİŞİM VE BU DURUMUN SORULARA YANSIMASI | 98 |
| 4.3.1. Dini Boşanma- Resmi Boşanma İkilemi | 98 |
| 4.3.2. Boşanma Şekliyle İlgili Sorular | 100 |
| 4.3.2.1. Şartlı Boşama | 104 |
| 4.3.2.2. Açık veya Kinayeli Boşama İfadelerinin Kullanılması ile Gerçekleşen Boşama | 105 |
| 4.3.2.3. Muvazaalı Boşanma | 107 |
| 4.3.2.4. Kadının Boşaması | 108 |
| 4.3.2.5. Zihar | 109 |
| 4.3.2.6. İla | 110 |
| 4.4. BOŞANMA SONRASI ORTAYA ÇIKAN DURUMLAR VE KONUYLA İLGİLİ SORULAR | 112 |
| 4.4.1. Boşanma Sonrası Mal Paylaşımı ve Nafaka Meselesi | 113 |
| 4.4.2. Boşanan Eşlerin Tekrar Bir Araya Gelip Gelmemesi | 114 |
| 4.4.2.1. Dönüştü Boşama | 114 |
| 4.4.2.2. Dönüşsüz Boşama | 115 |
| 4.4.2.3. Hülle ve Tahlil | 115 |
| 4.4.3. İddet | 116 |
| 4.4.4. Çocuklarla İlgili Durumlar | 118 |
| SONUÇ VE ÖNERİLER | 121 |
| KAYNAKÇA | 124 |
| ÖZGEÇMİŞ | 135 |

KISALTMALAR

| | |
|----------------|--|
| A.B.D | : Ana Bilim Dalı |
| ABD | : Amerika Birleşik Devletleri |
| ADAG | : Akademik Dayanışma Araştırma ve Geliştirme Vakfı |
| a.g.d | :Adı Geçen Dergi |
| a.g.e | : Adı Geçen Eser |
| a.g.m | : Adı geçen Makale |
| Ank. | : Ankara |
| BASAGM | : Başbakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Genel Müdürlüğü |
| Bkz. | : Bakınız |
| Çev. | : Çeviren |
| DİE | : Devlet İstatistik Enstitüsü |
| DİB | : Diyanet İşleri Başkanlığı |
| DHYS. | : Dini Hizmetler Yönetim Sistemi |
| DPT | : Devlet Planlama Teşkilatı |
| İBBS | : İstatistiki Bölge Birimleri |
| İst. | : İstanbul |
| MERNİS | : Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi |
| MK | : Medeni Kanun |
| Mad. | : Madde |
| NVİ | : Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü |
| RTÜK | : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu |
| s | : Sayfa |
| ss | : Sayfalar arası |
| SEKAM | : Sosyal Ekonomik Araştırmalar Merkezi |
| S.Ü.T.F | : Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi |
| S.B.E | : Sosyal Bilimler Enstitüsü |
| Ş.S.D. | : Şifahi Sorular Defteri |
| TAYA | : Türkiye Aile Yapısı Araştırması |
| T.C. | : Türkiye Cumhuriyeti |
| TDV | : Türkiye Diyanet Vakfı |
| TMK | : Türk Medeni Kanunu |

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
vb. : Ve Benzeri
Yay. : Yayınları

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No

| | |
|--|-----|
| Tablo 1: Türkiye Geneli ve Cinsiyete Göre Kadının Çalışmasına Yaklaşım İlgili Dağılım | 10 |
| Tablo 2: Hanede Ev İşlerinin Kim Tarafından Yapıldığı, TAYA, 2006 | 11 |
| Tablo 3: Hanede Ev İşlerinin Kim Tarafından Yapıldığı, TAYA, 2011 | 12 |
| Tablo 4: Erkekler İçin Evlenilecek Kişide Aranılacak Özelliklerle İlgili Dağılım.. | 13 |
| Tablo 5: Kadınlar İçin Evlenilecek Kişide Aranılan Kişilik Özellikleriyle İlgili Dağılım | 14 |
| Tablo 6: Türkiye Geneli ve Yerleşim Yeri Göre Nikâh Türüyle İlgili Dağılım | 15 |
| Tablo 7: Eş ile Tanışma Şekliyle İlgili Dağılım | 16 |
| Tablo 8: Yıllara Göre Evlenme ve Boşanmalarla İlgili Dağılım | 17 |
| Tablo 9: Evlilik Süresine Göre Boşanmalarla İlgili Dağılım | 18 |
| Tablo 10: Cinsiyete Göre Boşanma Nedenleriyle İlgili Dağılım | 19 |
| Tablo 11: Temel Evlenme Göstergeleriyle İlgili Dağılım | 31 |
| Tablo 12: Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı, (2012-2013) | 32 |
| Tablo 13: Evlilik Süresine Göre Boşanmalar, (2012-2013) | 33 |
| Tablo 14: Örneklemin Cinsiyeti ile İlgili Dağılımı | 46 |
| Tablo 15: Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı (Erkekler İçin) | 47 |
| Tablo 16: Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı (Kadınlar İçin) | 47 |
| Tablo 17: Erkeklerin Eğitim Durumuyla İlgili Dağılım | 48 |
| Tablo 18: Kadınların Eğitim Durumuyla İlgili Dağılım | 49 |
| Tablo 19: Örneklemin Başvuru Şekliyle İlgili Dağılım | 50 |
| Tablo 20: Örneklemin Medeni Durumuyla İlgili Dağılım (Erkekler) | 51 |
| Tablo 21: Örneklemin Medeni Durumuyla İlgili Dağılım (Kadınlar) | 52 |
| Tablo 22: İlk Evlenme Yaşıyla İlgili Dağılım | 53 |
| Tablo 23: Boşanmaya Etki Eden Evlilik Öncesiyle İlişkili Soruların Dağılımı | 55 |
| Tablo 24: Nikâh Biçimi İle İlgili Başvuruların Dağılımı | 61 |
| Tablo 25: Boşanma İsteğinde Bulunan Kişilerin Boşanma Taleplerinin Nedenlerine Göre Dağılımı | 65 |
| Tablo 26: Eşlerin Birbirine Olan Sevgi ve Sadakatiyle İlgili Dağılım | 66 |
| Tablo 27: İletişim Problemleri ile İlgili Başvuruların Dağılımı | 71 |
| Tablo 28: Cinsel Problemler ile İlgili Başvuruların Dağılımı | 77 |
| Tablo 29: Ekonomik Problemler ile İlgili Başvuruların Dağılımı | 81 |
| Tablo 30: Şiddet ile İlgili Başvuruların Dağılımı | 86 |
| Tablo 31: 2010-2015 Yılları Arasında Boşanma Şekilleri İle İlgili Değerlerin Dağılımı | 101 |
| Tablo 32: Boşanma Sonrası Ortaya Çıkan Durumlarla İlgili Soruların Dağılımı ... | 112 |

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN YÖNTEM, TEKNİK VE KAPSAMI

A. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı

Sosyolojik olarak içinde yaşadığımız yüzyıl, değişimlerin baş döndürücü bir hızla yaşandığı, bireylerin bu değişimden eskiye nazaran daha hızlı etkilendiği bir çağdır diyebiliriz. Bu durumda, 19. ve 20. yüzyıllarda imparatorlukların yıkılmasıyla başlayan “değişim” ve “dönüşüm” dalgasının etkisi yadsınamaz. İletişim araçlarının da gelişmesiyle dünya adeta küçük bir köye dönmüş, dünya toplumları arasındaki etkileşim tarihte hiçbir zaman olmadığı kadar artmıştır. Yaşanan tüm bu değişimlerden toplumlar ve toplumsal kurumlar da etkilenmiştir. En çok etkilenen toplumsal kurumun ise, “aile” olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Aile, sosyoloji literatüründe üzerinde sıklıkla durulan temel kurumlardan birisidir. Çünkü toplumun sahip olduğu değerler ve normların ailenin yeni bireyelerine aktarıldığı, sosyalleşmenin en ciddi ve yoğun olarak yaşandığı kurumdur aile. Bu sebeple toplumdaki değişim ve dönüşümü anlamak evvela ailedeki değişim ve dönüşümü anlamakla mümkün olacaktır.

Geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçişin yaygınlaşması toplumda yaşanan “değişim” in ailedeki en temel göstergesidir. Kurulan ailelerde birey sayısı azalmış, aile içi görev ve sorumluluk alanları değişmiştir. Kadın ve erkek ev işlerinde görev paylaşımına başlamış, kadının eve gelir getiren birey olması, erkeğin kadına yönelik bakış açısını değiştirmiştir. Bunun sonucunda kadın hem ev içerisinde hem de yaşadığı toplumda kadına yönelik algının değişmesine sebep olmuştur.

“Değişim” in beraberinde getirdiği modernleşmenin ise ailede el attığı en önemli alan ailenin mahremiyet alanı olmuştur. Günümüz dünyasında görsel medyada kadın ve aile ile ilgili konuların fazlaca yer alması özellikle aile içi yaşanması gereken mahrem hususların deşifre olmasına yol açmıştır. Bunun yanında

dedikodu malzemesi yapılan aşk ilişkileri evliliğe yüklenen “kutsal ”lığı zedelemektedir. İzleyici karşısında reyting savaşlarına prim yapmak amacıyla kadın ve erkeğin onurları zedelenmekte, flörtler medyatik halde icra edilmektedir. Geleneğin sıkı mahremiyet kuralları, moderniteyle birlikte gevşek ilişkilere yerini bırakırken, gelenek, küreselleşen dönemde kuralsızlıklara savrulmaktadır.¹

Değişimin aileye yansımaları ile ilgili Türkiye’de birçok sosyolojik araştırma yapılmıştır. Bunların en kapsamlısı 2013 tarihli Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanıp DİE aracılığı ile yürütülen ve basımı 2014 tarihli “Türk Aile Yapısı Araştırması”dır. Yine, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün hazırlattığı, 2010 yılında basılan “Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması”, alanında oldukça bilgilendirici veriler sunmaktadır.

Bizim araştırma alanımız Konya olduğundan, Konya özelinde aileye yönelik çalışmalardan ulaşabildiklerimiz ise şunlardır. Karşımıza çıkan ilk eser, Sosyal Araştırmalar Merkezi Müdürlüğü’nün “*Konya’da Hayat Tarzı*” isimli çalışması olmuştur. Ayrıca, Ali Bayer’in doktora tezi olarak hazırladığı “*Değişen Toplumsal Yapıda Aile: Şiddet ve Din İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Konya Örneği)*”, Nagehan Demir’in “*Modern Toplumlarda Aile İçi İlişkilerin Değişimi ve Boşanma*” konulu mahkeme tutanaklarının ele alıp incelendiği yüksek lisans tezi, yine 2015 itibariyle tamamlanmış bir araştırma olan Ayşe Betül Balıkcı’ya ait “*Konya’da Aile İçi Sorunlarının Din Sosyolojisi Perspektifinden Değerlendirilmesi*” adlı tez incelenmiştir.

Bizim araştırmamızı, diğerlerinden farklı kılacak husus ise, dünyada ve Türkiye’de yaşanan değişimin Konya’da nasıl gerçekleştiği ve bu durumun boşanmalar üzerinde ne denli etkili olduğunun, müftülüğe gelen sorular vasıtasıyla ayrıntılı olarak incelenmiş olmasıdır.

¹ Ergün Yıldırım, “Toplumsal Değişme Sürecinde Aile, Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler”, **Aile Sosyolojisi**, İst., 2011, ss. 121-139

B. Araştırmanın Metodu

Genel olarak sosyal bilimlerde, özel olarak din sosyolojisi çalışmalarında bir teorik bir de sahaya yönelik olmak üzere iki araştırma çeşidi yer almaktadır. Esasında bu iki tip çalışma, birbirini bütünleyen ve destekleyen özellikler taşır. Ancak, seçilen konuya ve ele alış biçimine göre teori ve uygulama boyutu birbirini tamamlamakta veya iki boyuttan biri ön plana çıkmaktadır.

Bu araştırma, bir din sosyolojisi çalışması olduğu için, hem toplum biliminin veri toplama araçları, hem de din bilimlerinin teknikleri birlikte kullanılmıştır. Ayrıca Devlet İstatistik Enstitüsü verilerinden, Başbakanlık Aile ve Sosyal Politikaları Bakanlığı değerlerinden de faydalanılmıştır.

Son tahlilde araştırmacının Konya İl Müftülüğü'nde çalışması ve aile ile ilgili sorulan sorulara muhatap olan bir mesleği (uzman vaizlik) yürütmesi sebebiyle çalışmada hem doğrudan gözlem, hem soru-cevap tekniği, hem de yapılandırılmış görüşme tekniklerinden istifade edilmiştir. Böylece değişimin aileye nasıl yansıdığı, aile ve boşanma olgusuna halkın bakışı ve karşılaştığı problemler, sosyolojik olarak ele alınmıştır.

C. Araştırmanın Varsayımları

Modern-seküler bilgi referanslarına dayalı olarak tanımlanan insan ihtiyaçları, dini bir kurum olan ailenin kurumunun nikah, sadakat, bağlılık, vefa, empati, fedakarlık, güven gibi duygu-inanç temelli bağlantılarını zayıflatmış, hatta koparmış ve etkisizleştirmiştir. İnsanların mutluluğu ve ailenin devamlılığının birey-kadın-erkek hakları, özgürlükleri bağlamında hukuki bir sözleşmeye; aile için gerekli ortam ve şartların ise iktisadi yeterlilik ve biyolojik isteğe indirgenmesi ailenin geleceğini tehdit eden en önemli sorunlar arasındadır.

Evlilikte mutsuzluğa götüren psikolojik etmenler, “ben” ve “sen” in “biz” e dönüştürülememesi ile başlamaktadır. Bu durumun oluşmasında kadın ve erkeğin

aile yapısı ve sistemi içinde buldukları duruma uygun rolü benimsememeleri, sağlıklı iletişim ve etkileşimde bulunmamaları etkindir.² Bu noktada gerektiği hallerde ilgili kuruluş ve uzmanlardan destek alınması ilişkilerde yaşanan gerginliği bir nebze olsun rahatlatmaktadır. Ama bazen bu saydıklarımızın hiç biri bireylerin ortak yaşamı devam ettirmelerine fayda sağlamayabilir ve hayat her iki birey için de katlanılamaz hale gelebilir.

Evlilikte krizler atlatılamazsa, evlilik sorunlu bir zemine kaymakta ve ilişkiler sürekli çatışma odaklı olarak derinleşmektedir. Bu çatışmalar ilişkilerin birçoğunda aşılammakta ve ilişkiler, boşanma ile sonlanmaktadır.

Bu temel tespitler ışığında, araştırmada test edilecek varsayımları şöyle sıralayabiliriz:

Temel Varsayım: Geleneksel temelleri ve sosyo- kültürel örüntüleri gittikçe zayıflayan ve sekülerleşen toplumun en küçük parçası olan ailenin yaşanan değişim süreçleriyle birlikte ortaya çıkan bireyselleşme, hak ve özgürlüklerin kullanımı, ekonomik bağımsızlık, modern tüketim ve davranış kalıpları sebebiyle zayıflamasına ve devamlılığın azalmasına neden olmaktadır.

Alt Varsayımlar:

- Türk ailesinin dönüşümünü hızlandıran önemli faktörlerden ikisi, öğrenim düzeyinin yükselmesi ile medya ve iletişim alanında yaşanan gelişmelerdir. Bu iki faktörden okuma- yazma oranının yükselmesi olumlu faktör olarak değerlendirilmektedir. Televizyonun ise ailede yaşanan değişim üzerinde olumsuz yönü olumlu yönünden daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.

- Toplumda eğitim- öğretim düzeyinin yükselmesi, artan refah düzeyi sonrasında görülen ekonomik bağımsızlık duygusu ve özgür yaşama biçimi ailede anomik bir kuralsızlık hali yaşatmaktadır. Bu halin boşanma sebebi olduğu tahmin edilmektedir.

² Özcan Köknel, **İnsanı Anlamak**, İst. 1986, s.285

- Kadınların çalışma hayatına daha çok girmesiyle beraber, eşler arasında farklı değişkenler, örneğin mesleki statü, zenginlik ve kültür farklılığı, ailede boşanmalara neden olabilmektedir.

- Çok eşle evliliğin erkeğe, İslam dinince verilmiş bir hak gibi görülmesi, yaşanan değişim neticesinde resmi nikâh ve imam nikâhı arasında mevcut kanuni sıkıntılar sebebiyle de (zinanın suç olmaktan çıkarılması), erkeğin birden çok kadınla birlikteliği, evlilik birliğini oldukça müşkül duruma düşürmektedir.

- İletişim teknolojisindeki bazı gelişmelerin, aile gibi küçük sosyal grupların ilişkilerini olumsuz bir şekilde etkilediği düşünülmektedir.

D. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Konya ili merkez ve ilçelerinde yaşayan toplum bireylerinin “değişim” le beraber boşanmaya yönelik tutum ve davranışlarının belirlenmesi ile sınırlıdır. Konu ile ilgili referanslarımız Konya İl Müftülüğü’ nde 2010- 2015 yılları arasında kayıt altına alınmış Şifahi Sorular Defteri ve karteks dökümlerindeki sorulardan ibarettir.

İncelediğimiz sorular, soruyu soranın perspektifinden kayıtlara geçirilmiş olup, ne denli objektif ifadeler olduğu sorguya açıktır. Ayrıca, Konya İl Müftülüğü kayıt defterlerine yazılan sorularda tekrar edilen soruların yazılmamış olduğu görülmüştür. Yine, soru sorulduğu anda, sorunun muhatabı olan vaiz ve vaizelerin, soru sorana yönelik tavır ve kişisel liyakati de sorunun mahiyeti ve rahat ifade edilebilmesinde önemli bir role sahip olacağından çalışmamız için sınırlılık olarak kabul edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞİM- AİLE İLİŞKİSİ

1.1. DEĞİŞİM SÜRECİNDE TÜRK AİLESİNİN YAPISINA ETKİ EDEN UNSURLAR

1.1.1. İslam Dininin Türk Aile Yapısında Meydana Getirdiği Değişmeler

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra, İslam dininin koymuş olduğu kurallar çerçevesinde bazı eski adet ve geleneklerini terk etmiş olmaları kaçınılmazdır. Bu kuralların neler olduğunu belirlemek için, Kuranın sosyal hayatı düzenlemede takındığı tavır, Hz. Peygamberin yapmış olduğu düzenlemeler ve Kuran'da aile hayatını düzenleyen emirlerin neler olduğuna bakmak gerekir.³

Buna göre, İslam dinin geldiği toplumlarda değişimin ani ve hızlı bir biçimde değil, toplumun yanlış geleneklerinin yavaş yavaş düzeltilmesi şeklinde kademeli ve kalıcı bir şekilde yaşadığını söyleyebiliriz.

Türk aile sistemi, İslamiyet'ten sonra yeni bir şekil alırken, İslami yapının, Türk toplumunun yapısına nüfuz etmesi elbette doğal bir sonuçtur. Yine de Türk ailesi tarihsel gelişiminin ana çizgisini korumuştur. Eski Türklerde rastladığımız evlilik seremonileri, aile yapısıyla alakalı gelenek ve görenekler, İslamiyet'le uyum sağlamış ve niteliklerini korumuştur.⁴

Türk toplumunun geleneksel din anlayışında meydana gelen değişimin, rahatlıkla izlenebileceği müessesenin aile ve aile içinde de kadın unsuru olacağını söyleyebiliriz. Kuran'da yer alan çeşitli surelerde kadın ve aile hukuku ile alakalı yüzden fazla ayet olması, dinin günlük hayat örüntülerindeki kadın ve ailenin yerini

³ Bayraktar Bayraklı, **Kur' an' da Değişim, Gelişme ve Kalite Kavramları**, İst. 1999, ss. 177-180

⁴ Dilaver Cebeci, **Türk Ailesinin Bazı Özellikleri**, İst., 1990, s.36

göstermektedir.⁵ Kadınların günlük hayattaki rol değişimleri giyim ve kuşamlarında meydana gelen farklılıklar somut olarak görülebilecek en önemli ve göz önünde olan değişikliklerdir. Bu türlü değişimin günümüzde giderek arttığı gözlemlenebilmektedir.

1.1.2. Modernitenin Türk-İslam Ailesi Üzerindeki Etkisi

Modernite kavramı, genel kabul gören anlamıyla, 17. Yüzyılda Avrupa’da başlayan ve etkisi sonrasında hemen hemen bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal hayat ve örgütlenme biçimlerini ifade etmektedir.⁶

Modernite ile birlikte, iktidarın ve meşruiyetin kaynağı “karizma” olmaktan çıkarılarak yerine “ulusun onayı” konulmuş, modern devletin, ancak demokratik olabileceği fikri yaygınlık kazanmıştır.⁷ Bu tür demokratik yapılarda, meşruiyet kaynakları arasında rasyonalite, akılcılık, bilim, hukuk vb. öğelerin de sayılması gerekir. Ayrıca modern dönemde “din” de bir meşruiyet kaynağı olarak varlığını korumaktadır.

Modernitenin toplumsal hayata etkisi ise, düşüncenin sekülerleşmesi ve toplumsal hayatın bütün alanlarındaki ölçütlerin belirlenmesinde dinin yerine bilimin temel alınmaya başlamasıyla kendini göstermiştir.⁸ Ancak, modernitenin doruk noktasında olduğu günümüzde, dinin değerinden bir şey kaybetmemiş olması, modernitenin sekülerliye neden olduğu iddialarına ciddi eleştiriler getirilmesine neden olsa da, dinin, moderniteden ve sekülerleşme olgusundan nasibini aldığı söylenebilir. Geline nokta din ve modernleşmenin birbirlerinden karşılıklı olarak etkilendiği görülmektedir. Özellikle 80 sonrası dönemde, Türkiye’de dindar kabul edilen kesimlerin de moderniteye karşı tutumlarını yumuşattıklarını söyleyebiliriz. Adına “İslami” denilen bu kesimin tatil yapma eğilimleri, giyim- kuşam değişiklikleri, tesettür defileleri, televizyon ve spora karşı olan tutumlarda meydana

⁵ Hayrettin Karaman, **Mukayeseli İslam Hukuku**, İst. 1996, C.1, s.282.

⁶ Muharrem Sevil, **Türkiye’de Modernleşme ve Modernleştiriciler**, İst., 1999, s.11

⁷ Sevil, **a.g.e.**, s.16

⁸ Sevil, **a.g.e.**, s.21

gelen değişiklikler Türk toplumunda din ve dindarlık algılamalarının moderniteden etkilendiğini göstermektedir.⁹

Günümüzde tüm dünyada birtakım küresel değişimler yaşanmaktadır. Bu süreçte din ve toplum ilişkisinin de değişime uğradığı inkâr edilemez. Bu değişimin İslam toplumunda ve dolayısıyla da Türk toplumunda modernizmin getirdiğı din ve aile ile ilgili değerlerin yeniden değerlendirilerek geleneksel değerlere tamamen olmasa da kısmi bir dönüşün yaşanması muhtemeldir.

1.2. TÜRK AİLESİNDE DEĞİŞMELER (İstatistiki Veriler)

1.2.1. Ailenin Yerleştiğı Mekân ve Hane Halkı Özelliklerine İlişkin Değişmeler

Şehirler, insanlığın en önemli kültür ürünüdür. Evleri, sokakları ve semtleriyle şehirler, insan hayatını çevreler, sınırlar, yönlendirir, biçimlendirir ve dünya ile ilişkisini düzenler. Halkın yaşam biçimini dikkate almadan yapılan çok katlı apartman konutları, insanı tabiattan koparttığı gibi çocuk ve yaşlıların rahat ve huzurlu biçimde yaşamalarına da engel olmaktadır.¹⁰

Şehirlerimizde yeşil alanların oranı giderek azalmakta, metrekareye düşen inşa sayısı artmaktadır. Şehirlere yerleşmiş olan Türk ailesi de bu şartların gerektirdiğı yaşam tarzına mecburi olarak uyum sağlamakta, ailenin kuruluşundan, aile içi ilişkilere kadar hemen her konuda geleneksel aile anlayışından uzaklaşmaktadır. Apartman yaşantısının komşuluk ilişkilerini zayıflatması, davullu zurnalı ve yemekli evlilik merasimlerinin yerini nikâh salonlarındaki sade törenlerin alması, kadınların ev ekonomisine daha fazla katkıda bulunmaları, çocukların daha küçük yaşlarda eğitime başlamaları ve daha uzun süre eğitim görmeleri vb. hususlar şehir hayatının Türk aile yapısını ve yaşam tarzını nasıl değiştirdiğini gösteren birkaç örnektir.

⁹ Ali Köse, **Laik Ama Kutsal**, İst. 2006, ss.16-17

¹⁰ Yılmaz, **a.g.e.**, s.58.

Türk aile yapısını etkileyen bu durumun temel nedeninin 1950'lerden itibaren köylerden şehirlere doğru gerçekleşen hızlı göç süreci olduğu söylenebilir. Günümüze gelindiğinde, göçün ve göç olgusunun çıkardığı sorunlar bir türlü bitmediği gibi 90'lı yıllarda yükselen terör eylemleri nedeniyle Doğu bölgelerimizde köylerin boşaltılması ve terörden kaçan insanların şehirlere göç etmeye devam etmeleri, göç nedenleri arasına yenilerini eklemiş ve sorunun büyüerek devam etmesine neden olmuştur.¹¹

Kentleşmenin sosyal değişim üzerindeki en önemli etkilerinden birisi, birey üzerindeki “sosyal kontrol mekanizmaları”nın azalmasına neden olmasıdır. Köylerinde, herkes tarafından tanınan ve davranışlarını buna göre ayarlamak zorunda olan bireyler, şehre geldiklerinde, birbirini tanımayan, sıradan, herhangi bir birey olduklarından, sosyal baskı azalmakta ve davranışları buna göre şekillenmektedir.¹²

Kentleşme, dini inanç ve tutumların, değişmesini de önemli ölçüde etkilemektedir. Bu durumda, dini uygulama iki şekilde karşımıza çıkıyor: Birincisi, inançtan kaynaklanan uygulama, ikincisi ise, sosyal baskıdan kaynaklanan uygulamadır. Kentlerde, insan üzerindeki sosyal baskı azalacağından, bu baskıdan kaynaklı dini davranışlar da azalmaktadır. Ortaya çıkan bu durumun müspet ve menfi yönleri olmaktadır.¹³

Kentleşmenin inanç ve tutumlar üzerindeki bir diğer etkisi ise, farklı inanç ve davranışlara sahip insanları, bir arada bulundurmasıyla alakalıdır. Böylece insanlar, farklı kültürlere, inanç ve davranışlara alışır ve bu inanç mensuplarına hoşgörüyü yaklaşmaya başlarlar. Bu nedenle kentleşmenin, Türk ailesinin ve toplumunun sosyal davranış normlarına bağlılık oranlarıyla dini tutum ve davranışlardaki uygulamalarını büyük oranda etkilediği söylenebilir.

¹¹ a.g.e., s. 61.

¹² a.g.e., s.62.

¹³ a.g.e., s.62.

1.4.2. Aile İçinde Kadınların Rol ve Statülerinde Meydana Gelen Değişmeler

Son 25 yıl içerisinde, kadınların rolleri konusunda müstakil araştırmalar yapıldığı gibi, TÜİK verilerinde de, aile gelirinin harcanması, çocukların eğitimi, aile içinde görev paylaşımı, ücretli olarak bir işte çalışma vb. konularda kadınların durumu ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir. ¹⁴Bir örnek olması açısından aşağıdaki tablo incelenebilir:

Tablo 1: Türkiye Geneli ve Cinsiyete Göre Kadının Çalışmasına Yaklaşım İlgili Dağılım (TAYA: 2006-2011)

| | (2006) UYGUN | UYGUN DEĞİL | TOPLAM |
|----------------|--------------|-------------|--------|
| Türkiye | %83,6 | %16,4 | %100 |
| Erkek | %77,0 | %23 | %100 |
| Kadın | %90 | %10 | %100 |
| | (2011) UYGUN | UYGUN DEĞİL | |
| Türkiye | %82,2 | %17,8 | %100 |
| Erkek | %73,7 | %26,3 | %100 |
| Kadın | %90,5 | %9,5 | %100 |

2006 ile 2011 yılları arasında bir karşılaştırma yapıldığında, ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır. 2006 yılında bu ifadeyi uygun görenlerin oranı %84 iken, 2011 yılında %82'ye düşmüştür. 2006 yılında kadının ücretli/maaşlı çalışmasını uygun bulanların oranı erkeklerde, %77 iken, aynı yıl bu oran kadınlarda %90'dır. 2011

¹⁴ Yılmaz, a.g.e., s.62.

yılında erkekler arasında kadının çalışmasını uygun görenlerin oranı, %74'e düşerken, kadınlar arasında bu oran, %91'e yükselmektedir.¹⁵

TAYA sonuçlarına göre, geleneksel değerlere göre "kadın işi" olarak görülen işleri 2011 yılında erkek çocuklarının da yapması ailede rol ve statülerde yaşanan değişimin en bariz göstergesidir. Yine aynı sonuçlar, erkeklerin de ev işlerine 2006 yılına göre daha fazla katılım gösterdiğini ortaya koymaktadır.¹⁶

Tablo 2: Hanede Ev İşlerinin Kim Tarafından Yapıldığıyla İlgili Dağılım, (TAYA-2006) (%)

| | Yemek yapma | Ütü | Çamaşır-makine bile olsa | Bulaşık-makine bile olsa | Basit dikiş | Akşamları çay servisi | Sofranın kurulup kaldırılması |
|---------------------------------------|-------------|------|--------------------------|--------------------------|-------------|-----------------------|-------------------------------|
| Erkek | 2,0 | 2,2 | 1,9 | 2,0 | 2,0 | 2,3 | 2,4 |
| Kadın | 87,1 | 84,2 | 88,6 | 87,2 | 88,9 | 80,1 | 74,1 |
| Aile fertleri beraber | 9,5 | 9,5 | 7,7 | 9,4 | 7,1 | 15,5 | 22,6 |
| Hane ferdi olmayan akraba | 0,8 | 1,0 | 1,1 | 0,8 | 0,9 | 0,6 | 0,6 |
| Ücret karşılığı dışarıdan biri | 0,4 | 0,9 | 0,5 | 0,4 | 0,5 | 0,2 | 0,2 |
| Evimizde yapılmıyor | 0,2 | 2,2 | 0,2 | 0,2 | 0,7 | 1,2 | 0,1 |
| TOPLAM | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 |

¹⁵ Mustafa Turğut(Edt.), **Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması**, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Manas Baskı, 2010, s.261.

¹⁶ a.g.e., s.246.

Tablo 3: Hanede Ev İşlerinin Kim Tarafından Yapıldığıyla İlgili Dağılım, (TAYA - 2011) (%)

| | Yemek yapma | Ütü | Çamaşır-makine bile olsa | Bulaşık-makine bile olsa | Basit dikiş | Akşamları çay servisi | Sofranın kurulup kaldırılması |
|---------------------------------------|-------------|------|--------------------------|--------------------------|-------------|-----------------------|-------------------------------|
| Erkek | 5,0 | 5,7 | 2,6 | 3,1 | 2,2 | 6,4 | 9,7 |
| Kadın | 85,1 | 81,0 | 84,1 | 86,5 | 90,4 | 80,1 | 75,7 |
| Kız çocuk | 8,0 | 10,5 | 11,1 | 8,3 | 9,0 | 10,5 | 10,1 |
| Erkek çocuk | 0,5 | 0,8 | 0,6 | 0,5 | 0,5 | 1,7 | 2,7 |
| Hane ferdi olmayan akraba | 1,2 | 1,2 | 1,1 | 1,1 | 1,0 | 1,0 | 1,5 |
| Ücret karşılığı dışarıdan biri | 0,2 | 0,8 | 0,5 | 0,5 | 0,6 | 0,3 | 0,3 |
| TOPLAM | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 | 100 |

1.4.3. Aile ve Evlilikle İlgili Tutumlardaki Değişmeler

Aile, toplumun en küçük yapıtaşı ve toplumu meydana getiren temel kaynaktır. Bu nedenle sağlıklı bir toplum yapısının oluşması, mutlu ve huzurlu ailelerin varlığına bağlıdır.¹⁷ 2006 Aile Araştırmasına göre, Türk ailesinin mutluluk düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür. Türkiye'deki bireylerin %12, 6'sı ailelerini çok mutlu, %65,1'i mutlu, %20,1'i orta düzeyde mutlu, %1,8'i mutsuz, %0,4'ü ise çok mutsuz görmektedir.¹⁸ Toplumda aile ilişkilerinin gittiği yön konusunda ise, karamsar bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Araştırmalar, erkek ve kadın için evlenilecek kişide aranılan kriterlerin resmini de şu şekilde çiziyor:

¹⁷ Yılmaz, a.g.e., s. 63.

¹⁸ Turğut, a.g.e., s.17.

Tablo 4: Erkeklerin Evlenmek İstedikleri Kadınlarda Aradıkları Özelliklerin Dağılımı, (TAYA 2011) (%)

| | Önemsiz | Fark etmez | Önemli | TOPLAM |
|---|---------|------------|--------|--------|
| Size âşık olması | 5,8 | 11,6 | 82,6 | 100 |
| Güzel/ yakışıklı olması | 14,7 | 30,3 | 55,0 | 100 |
| Kendine özen göstermesi | 2,5 | 6,2 | 91,3 | 100 |
| Eşine sadık olması | 0,4 | 1,5 | 98,1 | 100 |
| Aileyle vakit geçirmeyi sevmesi | 0,8 | 3,1 | 96,1 | 100 |
| Güvenilir kişi olması | 0,3 | 1,4 | 98,3 | 100 |
| Karşı tarafın duygularına önem vermesi | 0,3 | 1,9 | 97,8 | 100 |
| Tutumlu olması | 0,6 | 3,5 | 95,9 | 100 |
| Cömert olması | 0,8 | 4,2 | 95,0 | 100 |
| Sabırlı ve hoş görülü olması | 0,3 | 1,8 | 97,9 | 100 |
| Eşini kendi ailesine ezdirmemesi | 0,8 | 2,5 | 96,7 | 100 |
| Toplum içinde nasıl davranacağını bilmesi | 0,3 | 1,5 | 98,2 | 100 |

Aynı araştırmaya göre kadınların evlenecekleri erkeklerde aradıkları özellikler ise şu oranlarda değişmektedir.¹⁹

¹⁹ İbrahim Uslu, **Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması**, 2011, Ankara, Afşaroğlu Matbaası, s.166

Tablo 5: Kadınların Evlenmek İstedikleri Erkeklerde Aradıkları Kişilik Özelliklerinin Dağılımı, (TAYA 2011) (%)

| | Önemsiz | Fark etmez | Önemli | TOPLAM |
|---|---------|------------|--------|--------|
| Size âşık olması | 6,0 | 13,0 | 81,0 | 100 |
| Güzel/ yakışıklı olması | 18,9 | 33,1 | 48,0 | 100 |
| Kendine özen göstermesi | 1,5 | 5,8 | 92,7 | 100 |
| Eşine sadık olması | 0,3 | 1,7 | 98,0 | 100 |
| Aileyle vakit geçirmeyi sevmesi | 0,5 | 2,7 | 96,8 | 100 |
| Güvenilir kişi olması | 0,2 | 1,4 | 98,4 | 100 |
| Karşı tarafın duygularına önem vermesi | 0,2 | 1,8 | 98,0 | 100 |
| Tutumlu olması | 0,7 | 3,4 | 95,9 | 100 |
| Cömert olması | 0,4 | 3,5 | 96,1 | 100 |
| Sabırlı ve hoş görülü olması | 0,2 | 1,3 | 98,5 | 100 |
| Eşini kendi ailesine ezdirmemesi | 0,3 | 1,7 | 98,0 | 100 |
| Toplum içinde nasıl davranacağını bilmesi | 0,1 | 1,4 | 98,5 | 100 |

1.4.3.1. İlk Evlenme Yaşı

Yapılan araştırmalar, evlilik yaşının hem erkeklerde hem kadınlarda arttığını göstermektedir. Bu artışın temel nedeni, kentleşme ve eğitim seviyesindeki yükselmedir. Günümüzde, nüfusun yaklaşık dörtte üçünün artık şehirlerde yaşıyor olması, erkeklerde okur-yazarlık oranının %95'lere ulaşması, evlenme yaşındaki yükselmenin doyum noktasına yaklaştığını göstermektedir.

Ortalama ilk evlenme yaşının, erkeklerde 26,9, kadınlarda 23,7 olarak tespit eden araştırmalarda, erkek ile kadın arasında ortalama ilk evlenme yaş farkı ise, 3,2 yaş olarak gerçekleştiğini söylemektedir.²⁰

1.4.3.2. Evlilik Şekilleri (Nikâh Türü)

Elimizdeki istatistiki veriler, Türk toplumunda evlilik akdinin gerçekleşme şekillerinde de son yıllarda bazı değişimler olduğunu göstermektedir.

2011 Aile Yapısı Araştırmasına göre,

Tablo 6: Türkiye Geneli ve Yerleşim Yerine Göre Nikâh Türü, (TAYA 2006-2011)(%)

| 2006 | Resmi Nikâh | Dini Nikâh | Hem resmi hem dini nikâh | Nikâh yok | TOPLAM |
|----------------|--------------|-------------|--------------------------|-----------|--------|
| Türkiye | 9,7 | 3,2 | 86,5 | 0,6 | 100 |
| Kent | 11,1 | 2,4 | 85,8 | 0,7 | 100 |
| Kır | 7,5 | 4,5 | 87,5 | 0,5 | 100 |
| | | | | | |
| 2011 | Sadece resmi | Sadece dini | Hem resmi hem dini | | |
| Türkiye | 3,5 | 2,6 | 93,9 | | 100 |
| Kent | 4,2 | 2,5 | 93,3 | | 100 |
| Kır | 1,7 | 2,8 | 95,5 | | 100 |

İki yıl birbiriyle karşılaştırıldığında, resmi nikâh oranında %6'lık bir düşüş ve buna bağlı olarak hem resmi hem dini nikâh oranında bir artış görülmektedir. Sadece dini nikâh oranında bir değişim bulunmamaktadır.²¹

²⁰ Uslu, a.g.e., s.168.

²¹ Turğut, a.g.e., s.144

1.4.3.3. Eş Seçimi

Türkiye’de eşlerin birbirleriyle nasıl tanıştığı, toplumsal ilişkilere dair birçok ipucu vermektedir.

Tablo 7: Eş ile Tanışma Şekli, TAYA (2006-2011) (%)

| 2006 | Aile/ Komşu | Okul çevresi | İş çevresi | Arkadaş çevresi | İnternet, evlilik ajansı | Diğer | TOPLAM |
|----------------|----------------|-----------------|---------------|--------------------|--------------------------------|-------|--------|
| Türkiye | 84,5 | 2,5 | 4,8 | 7,4 | 0 | 0,8 | 100 |
| Kent | 81,0 | 3,0 | 6,3 | 8,8 | 0,1 | 0,8 | 100 |
| Kır | 90,0 | 1,8 | 2,5 | 5,0 | 0 | 0,7 | 100 |

| 2011 | Aile/ Komşu | Okul çevresi | İş çevresi | Arkadaş çevresi | İnternet, evlilik ajansı | Diğer | TOPLAM |
|----------------|----------------|-----------------|---------------|--------------------|--------------------------------|-------|--------|
| Türkiye | 78,3 | 4,4 | 6,1 | 8,1 | 0,1 | 3,0 | 100 |
| Kent | 74,9 | 5,0 | 7,6 | 9,3 | 0,1 | 3,0 | 100 |
| Kır | 86,3 | 3,0 | 2,6 | 5,1 | 0,3 | 2,8 | 100 |

Eş seçimindeki karar mekanizmalarının değişmesindeki en etkili unsurlardan biri, eğitim düzeyinin yükselmesidir. 2011 Aile Araştırmasına göre, Türkiye genelinde eğitim ile eşlerin birbirleriyle tanışıp evlendiği sosyal çevreler arasındaki ilişkiye bakarsak, eğitim seviyesinin yükselmesi ile kişilerin tanışıp evlendikleri sosyal çevrelerin, daha ikincil çevreler olarak adlandırabileceğimiz okul, iş ve arkadaş çevresine kaydığı anlaşılmaktadır.²²

Hane halkı reisleri, çocuklarının evleneceği kişilerin köklü ailelerden olmasını istemektedir. Bunu, iyi bir meslek sahibi olma ve dindar olma seçenekleri izlemektedir.

²² Turğut, a.g.e., s. 130

Evlenme usulleri, eş seçimi, akraba evliliği vb. uygulamaların tamamında dini inanç ve tutumların etkisi vardır. Ancak, bu uygulamalar üzerinde adet ve geleneklerin etkisi, dinin etkisinin çok daha üzerindedir. Dini bir yasak olmamasına rağmen özellikle Batı Marmara’da akraba evliliklerinin %4,8 düzeyine gerilemesi, bilimsel ilerlemelerin evlilikle ilgili tutumlara etkisini göstermesi bakımından önemlidir.

1.4.3.4. Evlenme-Boşanma Oranları

Türkiye’de Cumhuriyet döneminden itibaren evlenme ve boşanma oranlarındaki değişimin temel faktörleri ekonomi ve siyaset olmuştur. Bu faktörlerin etkisi özellikle belli dönemlerde belirginleşmektedir. Günümüze yakın tarihlere yaklaşıldığında 1992’den 2000’li yılların başına kadar ülkemizde yaşanan ekonomik kriz, özellikle 28 Şubat sonrası süreçte içine girdiğimiz kaos ortamı en temel varlığımız olan ailelerimizde kuruluş ve devamı sürecinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Türk toplumunda boşanma sayılarında 2000 yılı sonrasında da ciddi artışlar yaşanmıştır. 2000-2005 yılları arasında her ne kadar siyaseten bir istikrar ortamı oluşmuş olsa da bu durum ailelerdeki çözülmenin ve boşanmaların artmasına engel olamamıştır.

Bu, Türk toplumunun boşanma ile ilgili tutumlarında değişiklik olduğunun göstergesidir. Daha önce aile içinde bazı sıkıntıların yaşandığı durumlarda fedakârlık yaparak sabır gösteren çiftler, günümüzde boşanma yolunu tercih etmektedir. Son 30 yıl içerisinde boşanma oranları neredeyse beşe katlanmıştır.

Tablo 8: Yıllara Göre Evlenme Ve Boşanmalardaki Dağılım, TAYA (2011) (%)

| YILLAR | EVLENENLER | BOŞANANLAR | E/ B ORANI |
|--------|------------|------------|------------|
| 2000 | 461417 | 34862 | 7,55 |
| 2005 | 641241 | 95895 | 14,95 |
| 2010 | 582715 | 118568 | 20,34 |
| 2013 | 600138 | 125305 | 4,78 |

Evlilik süresi ile boşanma arasındaki ilişkide önemli ara değişkenlerden biri de çocuk sayısıdır. Evlilik süresinin uzaması çocuk sahibi olma ihtimalini doğrudan artırmaktadır. Çocuk sahibi olmak, boşanma kararını zorlaştırmaktadır.²³

Tablo 9: Evlilik Süresine Göre Boşanmaların Dağılımı Ve Yüzdeleri, TÜİK, (2008)

| Evlilik Süresi | Sayı | Yüzde |
|-----------------------|-------------|--------------|
| 0 | 9 | 0,8 |
| 1 | 85 | 7,0 |
| 2-5 | 428 | 35,8 |
| 6-10 | 297 | 24,8 |
| 11-15 | 158 | 13,3 |
| 16-20 | 105 | 8,8 |
| 21-25 | 73 | 5,3 |
| 26+ | 41 | 4,2 |
| TOPLAM | 1101 | 100,0 |

Ülkemizde boşanma istatistikleri, boşanmaların çoğunu evliliğin ilk beş yılı içerisinde gerçekleştiğini göstermektedir.²⁴ Araştırmaya katılan boşanmış bireylerin evlilik sürelerine bakıldığında en yüksek oran % 44 ile ilk beş yıl evli kalanlara aittir. Araştırmada 2000 yılından sonra boşananlarla görüşüldüğü dikkate alındığında bu sonucun doğal olduğu düşünülmektedir. Araştırmaya katılanların % 25' inin evliliği 6-10 yıl, %13'ün evliliği 11-15 yıl, %9'unun 16-20 yıl sürmüştür. Evliliğin ilk bir yılında boşananların oranı, %7 ile hiç de azımsanmayacak bir orandadır.²⁵

²³ Uslu, **a.g.e.**, s.200

²⁴ Semra Yurtkuran Demirkan ve Araştırma Ekibi, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, **Boşanma Nedenleri Araştırması**, Ankara, 2009, s.58

²⁵ Yurtkuran Demirkan, **a.g.e.**, s.58

1.4.3.5. Boşanma Nedenleri

Evlilik tarafların elbette ki boşanma niyeti olmadan çıktıkları bir yoldur. Tarafların, emek vererek devam ettirdiği, hatta çocuk sahibi olduğu bir birliktelikten geçerli gördüğü bir sebep olmadan vazgeçmesi düşünülemez. Mutlulukla başlayan birçok evliliğin son bulmasında etken olan geçerli sebepler vardır. Bu sebepler, temelde şu şekilde sınıflandırılabilir:

Tablo 10: Cinsiyete Göre Boşanma Nedenleri Dağılımı, TAYA (2011) (%)

| | Kadın | Erkek |
|--|------------|------------|
| İçki ve Kumar | 14,1 | 1,2 |
| Dayak ve kötü muamele | 12,3 | 0,5 |
| Evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama | 8,3 | 6,1 |
| Aldatma | 9,6 | 4,8 |
| Aldatılma | - | - |
| Aile içi cinsel taciz | 0,6 | 0 |
| Sorumsuz ve ilgisiz davranma | 14,7 | 18,4 |
| Terk etme/ edilme | 4,0 | 4,9 |
| Çocuk olmaması | 2,2 | 1,5 |
| Ailede çocuklara karşı kötü muamele | 0,2 | 0,6 |
| Eşlerin ailelerine karşı sorumsuz davranması | 4,6 | 10,2 |
| Eşin ailesinin aile içi işlere karışması | 4,7 | 5,8 |
| Eşin tedavisi güç bir hastalığa yakalanması | 1,3 | 1,6 |
| Hırsızlık, dolandırıcılık, gasp, taciz gibi suçlar | 0,7 | 0,5 |
| Diğer | 22,7 | 43,9 |
| TOPLAM | 100 | 100 |

Türkiye’de boşanma nedenleri, cinsiyete bağlı olarak önemli bir farklılaşma göstermektedir. Bulgular cinsiyet ayrımında incelendiğinde, sorumsuz ve ilgisiz davranmanın hem kadınlar hem de erkekler için ön olana çıktığı görülmektedir. Ancak, bazı boşanma nedenlerinin tamamen cinsiyet temelli olduğu ortadadır. İçki ve kumar, dayak ve kötü muamele nedeni ile kadınlar evliliklerini sonlandırmaktadır.

Tam tersi bir şekilde terk etme ve terk edilme ile aldatma, erkekler için öne çıkan boşanma nedenlerindedir.²⁶

Tek başına boşanma sebebi olabilecek durumların başında ise, “kadının kocasını bir kere bile olsa aldatması”, % 94 oranında “evet” karşılığını alırken, kocanın karısını aldatması bir kez olsa bile %90,7 “evet” karşılığını almıştır.²⁷2011 yılı araştırma sonuçlarında, %32 düzeyinde oldukça büyük bir grup için boşanma nedeni “diğer” olarak görünmektedir.²⁸

Zina ya da bir başka ifadeyle “aldatma” konusunda failin kadın ve ya erkek olmasına göre tutumların bu kadar yüksek oranda farklılaşması, Türkiye’de sosyal gerçeklerle açıklanabilir. Türkiye’de kadının zinasına erkeklere oranla her iki cins tarafından da daha olumsuz yaklaşılmaktadır. Sebebi de, binlerce yıllık “ataerkil kültür” den başkası değildir. Türk toplumunun erkek egemen bir yapıda olması, erkekler tarafından gerçekleştirilen “aldatma” eyleminin toplum nezdinde daha “hoş görülmesi” ne neden olmaktadır.²⁹

2013 yılı verilerinde yer alan diğer boşanma nedenleri, “kadının kocasına kötü muamelede bulunması”, “erkeğin kadına kötü muamelede bulunması” oranlarına sahiptir.

Yukarıda saydıklarımızdan daha düşük oranda kalan diğer boşanma nedenleri, sırasıyla, “erkeğin evin ekonomik olarak geçimini sağlayamaması”, “kadının ev işlerini gereğince yapmaması”, “eşlerin birbirlerinin aileleri ile geçinememeleri” ve “çocuk sahibi olmama” gibi hususlar yer almaktadır.

²⁶Uslu, **a.g.e.**, s.205

²⁷ **a.g.e.**, s.204

²⁸ **a.g.e.**, s.204

²⁹ Turğut, **a.g.e.**, s. 84.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SOSYAL BİR OLGU OLARAK EVLİLİK VE BOŞANMA

2.1. SOSYAL BİR OLGU OLARAK EVLİLİK

2.1.1. Evlilik Kavramı

2.1.1.1. Kavramın Tanımı

Evlilik sosyal bir olgudur. Ancak sosyolojik yönleri yanında hukuki yönleri de bulunan bir kavramdır. Bu nedenle evlilik kavramını tanımlarken salt hukuki yönünü ya da salt sosyolojik yönünü göz önüne alarak yapılacak tanımlar eksik kalmaya mahkûmdur. Bu ortak bakış açısıyla evlilik; “tam ve sürekli bir hayat ortaklığı kurmak üzere, cinsiyetleri ayrı iki kişinin hukuken makbul ve geçerli bir şekilde birleşmesi”³⁰ olarak tanımlanabilir.³¹

2.1.1.2. Evlilik Kavramının Unsurları

2.1.1.2.1. Akit Unsuru

Evlilik, evlenmek isteyen bireylerin karşılıklı rızaları ile ve bir akitle gerçekleşir. Günümüzde bu akit, resmi ve dini olmak üzere iki şekilde icra edilebilmektedir. Toplumun büyük çoğunluğunda resmi akdin yanında dini bir akit de gerçekleştirilmektedir.

³⁰ Turgut Akıntürk **Aile Hukuku**,4. Bası, Ankara 1996, s.53.

³¹ Ahmet Battal ve Proje Ekibi, **Boşanma Sebepleri Bilimsel Projesi Uygulama Sonuçları**, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Eflatun Yayınları, İst., 2008, s.8.

2.1.1.2.2. *Taraf unsuru*

Evlenecek olan kişilerin evlilik sorumluluğunu kaldırabilecek sıhate sahip olmaları gerekir. Ayrıca bu kişilerin evlenmek için bir engellerinin bulunmaması önemlidir. Yakın akraba evliliği, akıl hastalığı vb.

2.1.1.2.3. *Amaç Unsuru*

Evlilikte temel amaç, bu ilişkinin bir ömür boyu sürdürülmesi ve bu sayede neslin devamlılığının sağlanmasıdır.

2.1.2. Evlilik Türleri

2.1.2.1. Evliliğin Amaca Uygunluğu Yönünden Türleri

Birbirleriyle evlenen kişilerin yukarıdaki üç unsuru içerecek şekilde hayatlarını birleştirirler. Ancak maddi ve manevi yönden birtakım şartların gerçekleşmesi durumunda ancak evlilik devam edecektir. Bunun için bu şartların yerine gelip gelmemesi yönünden evlilikler iki kısma ayrılabilir.

2.1.2.1.1. *Sağlıklı Evlilik*

Sağlıklı bir evlilikten bahsedebilmek için birtakım şartların yerine getirilmesi gerekir. Bu şartları şöyle özetleyebiliriz:

1. Evlenmeden önce bireyler birbirlerini yeterince tanımış olmalıdır.

2. Eşler arasında İslam'ın da öngördüğü denkliğin bulunması gerekir. Evlilik için kadın ve erkek örf ve adetler, inanç ve ibadetler, ayrıca yaşam tarzları olarak birbirlerine yakın olmalıdır. Yine zenginlik ve harcama alışkanlıkları bu denklikte sağlanabilmelidir.

3. Eş adayları birbirlerini dikkatli bir şekilde düşünerek seçmiş ve etki altında kalmadan karar vermiş olmalıdır.

4. Evliliğin özellikle ilk zamanlarında meydana gelebilecek hataların görülmemesi ve ya aza indirilmesi için eş adaylarının duygusal yönden yakın olmaları da önemlidir.

2.1.2.1.2. Sağlıksız Evlilik

Yukarıda 2.1.2.1.1 başlığında anlatılan özellikleri taşımayan evlilikler, sağlıklı bir evlilik olarak nitelendirilmemektedir. Sağlıklı olmayan (sağlıksız olan) bir evlilik ise hem aile bireylerine hem de çevresine ve dolayısıyla topluma yeterince olumlu katkısı bulunmayacak olan bir evlilik türüdür denilebilir.³²

2.1.2.2. Evliliğin Geçerliliği Yönünden Türleri

Hukuken bir evliliğin geçerli olup olmaması yönünden de evlilikler ikiye ayrılabilir.

2.1.2.2.1. Resmi Nikâhla Gerçekleşen Evlilik

Devletin kabul ettiği şekliyle resmi bir evlendirme memurunun karşısında gereken şartların yerine getirilerek yapılan evliliktir. Bu akitle beraber artık taraflar evlilik hayatına başlamış olurlar. Medeni Kanunun kendilerine verdiği haklardan istifade eder, vazifeleri yerine getiriler. Nafaka yükümlülüğü, eş ve çocuklarını geçindirmek erkeğe verilmiş görevler arasındayken, evin ve çocukların hizmetini görmek, eşinin seçtiği evde oturmak, gerektiğinde geçim masraflarına katılmak da kadına verilmiş görevler arasında sayılabilir.

2.1.2.2.2. Dini Nikâh Olarak Nitelendirilen Nikâhla Gerçekleşen Evlilik

Ülkemizde mevcut evliliklerden bazıları sadece dini nikâhla gerçekleşmektedir. Bu durumun ardında çok çeşitli sebepler yatabilmektedir. Tarafların birtakım sorumlulardan kaçma düşüncesi ve isteği, yapılan evliliğin, resmiyette zaten var olan bir evlilik üstüne kurulmaya çalışılması, evlenecek

³² Battal, a.g.e., s.16.

tarafların evlilik için devletin kanunen belirlediği yaştan küçük olmaları gibi etkenler, dini nikâhlı evliliklerin kuruluş sebepleri arasında sayılabilir.

Bu tür birlikteliklerde ise, bu sefer başka türden sorunlarla karşılaşılabilir. Dinen boşanmanın erkeğin iradesine verilmiş olması bu konudaki sıkıntılarda başlıca sebebi oluşturmaktadır. Gerek hukuksal anlamda gerekse sosyolojik olarak bu türden sıkıntılarla karşılaşılması için toplumun konuyla ilgili olarak daha fazla bilgi sahibi olması gerekmektedir.

2.1.2.2.3. Gayri Resmi Evlilik (Fiili Birleşme)

Bireylerin aynı bir evi paylaşmalarına, çevrelerine de kısmen veya tamamen bunu duyurmalarına rağmen gerçekte resmi olarak evli olmamalarıdır.

Bu tür evliliklerde bireyler resmen evli olmadıkları için hukuksal olarak da birbirlerine karşı sorumlu değildirler. Bu nedenle de yaşanan böyle birlikteliklerde en çok zararı gören kadın ve çocuklar olmaktadır.

Bu tür yapılan fiili birleşmelerde temelde iki sebep vardır. Birincisi, çevrenin bu birlikteliği onaylamıyor olması (özellikle ikinci eş meselesinde görülmektedir), diğeri ise, evliliğin sorumluluklarından kaçma isteği olarak karşımıza çıkmaktadır ve çoğunlukla gençler arasında görülmektedir.

2.2. SOSYAL BİR OLGU OLARAK BOŞANMA

2.2.1. Boşanma Kavramı ve Unsurları

2.2.1.1. Kavramın Tanımı

Boşanma eşler hayatta iken evlilik ilişkisine mahkeme kararı ile hukuken son verilmesidir.³³ Bununla birlikte taraflar artık “boşanmış” medeni halini alırlar.

Evlenirken hiçbir birey boşanmak amacıyla evlenmez. Doğaldır ki boşanma, esasında taraflar için istenilmeyen bir şeydir. Fakat bazen evlilikler hayal kurulduğu gibi gitmeyebilmekte ve hiç ayrılmayacağı düşünülen kişiler bile, mahkeme kapılarına gelebilmektedir.

Basit gibi görünen bir takım anlaşmazlıklar zamanla büyüyerek tarafların artık o evlilikten umdukları beklentileri karşılayamamasına sebep olmaktadır. Ruhen ayrılan çiftlerin böyle bir durumda bedenlen de ayrılması kaçınılma olabilmektedir.

2.2.1.2. Boşanmanın Unsurları

2.2.1.2.1. Geçerli Bir Evliliğin Bulunması

Boşanmanın gerçekleşmesi için elbette ilk unsur, tarafların hukukun kabul ettiği şekilde bir evlilik yapmış olmalarıdır. Bu eylemle birlikte nüfus kütüklerinde ki “evli” ibaresi değişecektir. Bu nedenle mahkemenin boşanma kararı verebilmesi için tarafların resmen evli olması gerekir.

2.2.1.2.2. Evliliğin Sağlıklı Yürümemesi

Medeni Kanununun 129 ila 134. Maddelerinde düzenlenmiş şekliyle boşanma için gerekli sebepler vardır. Bu sebepler oluşursa ancak boşanma talebiyle mahkemeye başvurulabilir. Bazı durumlarda mahkeme yanıltılarak gerçekte boşanmak istemeyen bireylerin boşanma talebiyle mahkemelere geldikleri de

³³ Turgut Akıntürk, **Aile Hukuku**, 4. Baskı, Ankara, 1996, s.252

görülmektedir. Muvazaalı olan bu durumlar kendilerine avantaj gibi gözüken birtakım sebeplerden yararlanmak için buna başvurmaktadır. Fakat bu durum hukuken de dinen de büyük sorumlulukları beraberinde getirmektedir. Hacedilen malı kaçırmak, ölmüş babanın maaşını almak, tayin yaptırmak, yurt dışından oturma almak gibi saiklerle yapılan muvazaalı boşanmalarda durum böyledir.

2.2.1.2.3. Mahkemenin Karar Vermesi

Bir kişinin nüfus kütüğünde yazılı olan “evli” ibaresi ölüm veya boşanma sonrasında değişir. Boşanma durumunda mahkemenin boşanma eylemini onaylamasının ardından taraflar “boşanmış” olurlar. Resmen bu durumun onaylanması gerekir.

2.2.1.3. Boşanma Yöntemi

Boşanma davalarının sağlıklı bir şekilde sürmesi ve sonlanması için takip edilecek yöntem çok önemlidir. Öncelikle taraflar boşanmaya kara verdikleri zaman oturdukları yerdeki asliye hukuk mahkemesine dava açmalıdırlar. Davayı taraflardan biri veya her ikisi de anlaşmalı olarak açabilmektedirler.

Usule yönelik olarak yapılması gereken işlemlerin yapılmasının ardından hâkimin yeterli sebep veya şartların oluştuğunu düşünmesi durumunda evlilikler sonlanabilmektedir.

Boşanmaların gerçekleştiği durumlarda karşımıza sıkıntı olarak çıkacak durumların başında çocukların velayeti meselesi gelmektedir. Bunu nafaka konusu takip etmektedir. Bunun ardından eşin talebi söz konusu olduğunda tazminat durumu karara bağlanmaktadır.

2.2.2. Dünya’da ve Türkiye’de Boşanma Olgusu

Hukuki bir kavram olarak ele alındığında boşanma, evlilik birliğinin mahkeme kararının kesinleşmesi ile son bulmasıdır. Boşanma, yasalar çerçevesinde yapılmış bir evliliğin yine yasal olarak sona erdirilmesi ve kadın ile erkeğin yeni bir evlenme yapacak şekilde hukuki bir kararla evliliklerini tamamen sona

erdirmeleridir. Sosyolojik açıdan boşanma, kadın ve erkek arasında yasal, duygusal ve cinsel evlilik bağlarının bitirilme kararını içermektedir.³⁴

Yaşadığımız toplumun çok hızlı bir şekilde değişiyor olması, bu değişimin aileye yansması, kadının çalışma hayatında eskiye nazaran daha fazla yer alması, bazen eşler arasında tartışma ve çatışmaya neden olabilmektedir. Bazı durumlarda ilerleyen tartışma ortamında çözüm üretilememekte, araya girenlerin gayret ve çabaları da evliliğin sonlanmasını engelleyememektedirler. Sonuçta, boşanma yoluyla aile parçalanmakta ve aile bireyleri yeni sorunlarla baş başa kalmaktadır.³⁵

Boşanmalar hiçbir toplum ve din için hoş karşılanacak bir durum değildir. Toplumun dengeli bir şekilde varlığını devam ettirebilmesi için evliliklerde devamlılık aranır. Dünya var olduğu sürece de bu böyle devam edecektir. Çünkü farklı oluşumlar içerisinde insan fitratına en uygun birliktelik evlilik yoluyla oluşan birlikteliklerdir.

2.2.2.1. Dünya’da Boşanma Olgusu

Bir toplumda aile ve sosyal konular ihmal edilirse toplumsal ve ahlaki sorunlar kaçınılmaz olarak karşımıza çıkar. Batı ülkelerinde bu durumun en bariz örneklerini görmek mümkündür. Boşanmadan kaynaklanan sorunlarda toplumun rahatsızlığının temelinde ekonomik gerekçeler bulunmaktadır. Çünkü aile birliğindeki çözülme, sosyal yardım ve hizmet alanları başta olmak üzere devlete çok ciddi yükler getirmektedir. Tüm bunlar, batıda aile politikalarının çok kapsamlı bir şekilde ele alınmasına ve uzun vadeli stratejik planların hazırlanmasına neden olmuştur. Boşanmanın neden ve sonuçları açısından toplumsal maliyetinin yüksek oluşu, boşanmaya ilişkin koruyucu- önleyici çalışmaların aile politikalarında ana konulardan biri olmasını gerekli kılmaktadır.³⁶

³⁴ Yurtkuran Demirkan, a.g.e., s.4.

³⁵ Atalay Yörükoğlu, **Değişen Toplum’ da Aile ve Çocuk**, İst., 1992, s.

³⁶ Yurtkuran Demirkan, a.g.e., s.5.

Eurostat tarafından yayınlanan ve dünya ülkelerinin yıllara göre boşanma istatistiklerine göre, en yüksek boşanma oranı, dünyanın gelişmiş ülkelerinden biri olan Amerika'da 1999 yılı için binde 4,2 olarak saptanmıştır. Diğer bir gelişmiş ülke olan Japonya'da ise, binde 1,6 olduğu görülmektedir.³⁷

Yine Eurostat verilerine göre, Türkiye'de boşanma oranlarının oranlarına bakıldığında, ülkemizin diğer ülkelere kıyasla boşanmada en düşük orana sahip ülkelerden biri olduğu görülmektedir. 2007 yılında kaba boşanma oranı binde 1,3 ile dünyayı birçok ülkesinden daha düşüktür.³⁸

Araştırmacılar, son otuz yılda dünyada boşanma oranlarında dramatik bir artış olduğunu, örneğin Amerika'da yeni ve ilk evliliklerin en az yarısının boşanma ile sonuçlandığını belirtmektedir. Amerika'da 1960 ve 1970'lerde artış göstermeye başlayan boşanma oranının, 1980'lerde en yüksek seviyelere ulaşması³⁹, gelişmiş ülkelerde uygulanan aile politikaları ve ailenin geçirmiş olduğu evrimle paraleldir. Nitekim gelişmiş batı ülkelerinde ailenin parçalanması, boşanma, tek ebeveynlik, aile içi ilişkilerin zayıflaması, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin kopma noktasına gelmesi, bağımlılık yapan madde kullanımının yaygınlaşması ve toplumsal hayatta yol açtığı patolojiler, aileyi ilgilendiren temel sorunlar olarak dikkat çekmektedir.⁴⁰

2.2.2.2. Türkiye'de Boşanma

Bugün Türk ailesinin genel yapı ve işlevlerindeki duruma genel olarak bir baktığımızda, boşanma olgusu, hem nedenleri hem de sonuçları itibariyle problem olarak ilk sırada karşımıza çıkmaktadır. Bundan önceki yıllarda boşanma olgusunun bu denli büyük bir problem olarak algılanmadığı gerçektir. Birbirine aile bağlarıyla sınıksız sarılan, dini inançlarla bu durumun kuvvet bulduğu bir tablo vardı

³⁷ a.g.e.,s.5.

³⁸ a.g.e., s.6.

³⁹ a.g.e., s. 6.

⁴⁰ a.g.e., s. 6.

karşımızda. Kadınlar toplumda henüz bugünkü kadar çalışma hayatında yoksular ve yaşadıkları sıkıntılar sebebiyle evliliklerini sonlandırmak istediklerinde büyük bir toplumsal baskı ile karşılaşmaktaydılar.

Bugün ise, değişen dünya düzeninde ülkemizde de temel ahlaki değerlerde zayıflamanın hissedilmesi en başta ailenin devamlılığına balta vurmuş gözükmektedir. Büyüyen daha çok karmaşıklaşan şehir hayatı, nüfusun bir yerde toplanmasına sebep olmuş, gelişen teknoloji, kitle iletişim araçları sayesinde de bireysellik ön plana çıkmıştır. Bu durum toplumun temeli olan ailede kadın ve erkeği farklı kutuplara itmiştir. Birbirlerini tamamlayamayan, “bir” olamayan taraflar arasında, aynı evin içerisinde açıktan veya üstü kapalı bir rekabet ortamı oluşmuştur. Şiddetin her geçen gün başka şekillerle ortaya çıktığı “kutsal” aile, iki kişinin kıyasıya bir savaşına sahne olmaya başlamıştır.

Buna paralel olarak bireysel stres kaynaklarının artmasıyla tahammülsüz bireylerin yetişmesi, sürekli tüketimi hedef alan tüketim tutkusu, ailelerin sorumsuz birey yetiştirme tarzı, medyanın ürettiği değer kargaşası ile oluşan ahlaki yozlaşma, evlilikte maddi değerler üzerine kurulmak istenen hayat tarzı vb. faktörler, boşanmaya giden yol üzerindeki mayınlar olarak değerlendirilebilir.⁴¹

TÜİK tarafından 2002 yılına kadar derlenen evlenme ve boşanma istatistikleri, 2003 yılından itibaren Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) verileri kullanılarak yıllık olarak yayımlanmaktadır. 2007 yılından itibaren yıllık, 2010 yılından itibaren yıllık ve üçer aylık dönemler itibariyle yayımlanan “Evlenme ve Boşanma İstatistikleri” haber bülteni, 2013 yılından itibaren yıllık olarak yayımlanmaya devam etmektedir.⁴²

Evlenme ve Boşanma İstatistiklerine göre, 2013 yılında evlenmeler %0,6 azalırken, boşanmalar %1,6 artmıştır. Evlenen çiftlerin sayısı bir önceki yıla göre %0,6 azalarak, 2013 yılında 600 138 kişi olarak gerçekleşmiştir.. Kaba evlenme hızı,

⁴¹ Demirkan, **a.g.e.**, s.6.

⁴² Demirkan, **a.g.e.**, s.6.

%7,89 düzeyinde kalmıştır. Boşanan çiftlerin sayısı ise, bir önceki yıla göre %1,6 artarak 125 305'e yükselmiş, kaba boşanma hızı %1,65 olarak gerçekleşmiştir. ⁴³Bununla birlikte araştırma sonuçları değerlendirilirken nüfus artışını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, en yüksek kaba evlenme hızı %8,63 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde görülmüştür. Bu bölgeyi %8,49 ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi ve %8,47 ile Ortadoğu Anadolu Bölgesi izlemiştir. En düşük kaba evlenme hızı ise %6,78 ile Doğu Karadeniz Bölgesi'nde gerçekleşmiştir. ⁴⁴

Kaba evlenme hızının 2013 yılında en yüksek olduğu il, %10,12 ile Adıyaman olmuştur. Adıyaman'ı %10,10 ile Kilis, %9,97 ile Ağrı izlemiştir. Kaba evlenme hızının en düşük olduğu iller ise %6,14 ile Kastamonu ve Tunceli olmuştur.

Bu illeri %6,30 ile Çanakkale, %6,32 ile Edirne izlemektedir. ⁴⁵

⁴³ a.g.e., s.9.

⁴⁴ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do> ,2015

⁴⁵ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do> ,2015

Tablo 11: Temel Evlenme Göstergeleri, TÜİK, (2012-2013)

| | Evlenme Sayısı | | Kaba evlenme hızı | | Ortalama ilk evlenme | | | | | |
|-----------------------|----------------|---------|-------------------|------|----------------------|------|-------|------|-----------|------|
| | | | | | Erkek | | Kadın | | Yaş farkı | |
| IBBS (1. Düzey) | 2012 | 2013 | 2012 | 2013 | 2012 | 2013 | 2012 | 2013 | 2012 | 2013 |
| TR Türkiye | 603 751 | 600 138 | 8,03 | 7,89 | 26,7 | 26,8 | 23,5 | 23,6 | 3,2 | 3,2 |
| TR1 İstanbul | 110 478 | 111 050 | 8,04 | 7,94 | 27,6 | 27,7 | 24,6 | 24,8 | 3,0 | 2,9 |
| TR2 Batı Marmara | 22 252 | 22 376 | 6,85 | 6,86 | 26,7 | 26,8 | 23,4 | 23,5 | 3,3 | 3,3 |
| TR3 Ege | 76 462 | 76 005 | 7,66 | 7,74 | 26,7 | 26,9 | 23,5 | 23,7 | 3,2 | 3,2 |
| TR4 Doğu Marmara | 53 112 | 53 844 | 7,58 | 7,57 | 26,9 | 27,1 | 23,8 | 23,5 | 3,1 | 3,2 |
| TR5 Batı Anadolu | 55 081 | 55 056 | 7,64 | 7,54 | 26,4 | 26,6 | 23,6 | 23,8 | 2,8 | 2,8 |
| TR6 Akdeniz | 79 645 | 79 055 | 8,34 | 8,18 | 26,9 | 26,9 | 23,5 | 23,6 | 3,4 | 3,3 |
| TR7 Orta Anadolu | 33 425 | 32 433 | 8,65 | 8,41 | 25,7 | 25,8 | 22,2 | 22,3 | 3,5 | 3,5 |
| TR8 Batı Karadeniz | 33 493 | 32 884 | 7,48 | 7,34 | 26,0 | 26,1 | 23,0 | 23,2 | 3,0 | 2,9 |
| TR9 Doğu Karadeniz | 17 566 | 17 257 | 6,95 | 6,78 | 27,3 | 27,5 | 23,7 | 24,0 | 3,6 | 3,5 |
| TRA Kuzeydoğu Anadolu | 19 605 | 18 536 | 8,80 | 8,45 | 26,4 | 26,3 | 22,2 | 22,2 | 4,2 | 4,1 |
| TRB Ortadoğu Anadolu | 30 870 | 31 534 | 8,27 | 8,47 | 26,4 | 26,4 | 22,9 | 23,0 | 3,5 | 3,4 |
| TRC Güneydoğu Anadolu | 71 762 | 65 266 | 9,10 | 6,63 | 25,8 | 25,8 | 22,7 | 22,7 | 3,1 | 3,1 |

Ortalama ilk evlenme yaşı ise, 2013 yılında erkekler için 26,8, kadınlar için 23,6 olarak açıklanmıştır. Erkek ile kadın arasındaki ortalama ilk evlenme yaş farkı ise 3,2 olarak gerçekleşmiştir. IBBS 1. Düzeye göre en yüksek ortalama ilk evlenme yaşı erkeklerde 27,7, kadınlarda 24,8 ile İstanbul Bölgesi'nde görülürken, en düşük ortalama ilk evlenme yaşı ise erkeklerde 25,8 ile Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde, kadınlarda 22,2 ile Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde görülmüştür.⁴⁶

Ortalama ilk evlenme yaş farkının en yüksek olduğu il, 4,8 yaş ile Kars olarak açıklanan raporda, erkek ile kadın arasındaki ortalama ilk evlenme yaş farkının 2013 yılında en yüksek olduğu il 4,8 yaş ile Kars olarak açıklanmıştır. Kars'ı 4,5 yaş ile Ardahan, 4,4 yaş ile Iğdır izlemektedir. Ortalama ilk evlenme yaş farkının en düşük olduğu il ise 2,6 yaş ile Şırnak olan raporda, Şırnak'ı 2,7 yaş ile Samsun ve Şanlıurfa izlemiştir.⁴⁷

⁴⁶ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do> ,2015

⁴⁷ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do> ,2015

Yine aynı araştırma, kaba boşanma hızının 2013 yılında en yüksek olduğu il %2,70 ile Antalya olduğunu göstermektedir. Antalya'yı %2,68 ile İzmir, %2,51 ile Muğla izlemiştir. Kaba boşanma hızının en düşük olduğu il ise %0,14 ile Hakkâri olarak açıklanmıştır. Hakkâri'yi %0,19 ile Şırnak, %0,23 ile Bitlis izlemektedir.⁴⁸

Rakamlar da göstermektedir ki değişim olgusunun en kolay hissedildiği bölgelerde boşanma oranları da diğer kırsal bölgelere oranla fazladır. Sosyolojik açıdan boşanma olgusunun bu bölgelerde artmış olmasında şehirleşme, kadınların aktif iş hayatına atılarak ekonomik bağımsızlığına kavuşması, geleneklerin aşınması, insanların daha ferdiyetçi ve bağımsız düşünmeleri gibi çeşitli nedenler sayılabilir. Bu gelişmeler ve değişimler karşısında boşanma olaylarının giderek katlanarak artışı endişe verici bir duruma gelmiştir.

Tablo 12: Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı, (2012-2013)

| IBBS (1. Düzey) | Boşanma sayısı | | Kaba boşanma hızı (%) | |
|-----------------------|----------------|----------------|-----------------------|-------------|
| | 2012 | 2013 | 2012 | 2013 |
| TR Türkiye | 123 325 | 125 305 | 1,64 | 1,65 |
| TR1 İstanbul | 26 825 | 27 024 | 1.95 | 1.93 |
| TR2 Batı Marmara | 5 704 | 5 816 | 1.77 | 1.78 |
| TR3 Ege | 22 367 | 22 136 | 2.30 | 2.25 |
| TR4 Doğu Marmara | 12 085 | 12 728 | 1.73 | 1.79 |
| TR5 Batı Anadolu | 15 210 | 15 224 | 2.11 | 2.08 |
| TR6 Akdeniz | 17 625 | 18 301 | 1.84 | 1.89 |
| TR7 Orta Anadolu | 6 440 | 6 266 | 1.67 | 1.63 |
| TR8 Batı Karadeniz | 6 080 | 6 141 | 1.36 | 1.37 |
| TR9 Doğu Karadeniz | 2 469 | 2 505 | 0.98 | 0.98 |
| TRA Kuzeydoğu Anadolu | 1 318 | 1 402 | 0.59 | 0.63 |
| TRB Ortadoğu Anadolu | 2 176 | 2 297 | 0.58 | 0.61 |
| TRC Güneydoğu Anadolu | 5 026 | 5 465 | 0.64 | 0.68 |

Rapora göre, boşanmaların 2013 yılında %40,3'ü evliliğin ilk 5 yılı, %21,5'i ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleşmiştir.⁴⁹

⁴⁸ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do> ,2015

⁴⁹ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do> ,2015

Tablo 13: Evlilik Süresine Göre Boşanmalar, (2012-2013)

| Evlilik süresi (yıl) | Yıl | | | |
|----------------------|----------------|--------------|----------------|--------------|
| | 2012 | | 2013 | |
| | Sayı | % | Sayı | % |
| Toplam | 123 325 | 100.0 | 125 305 | 100.0 |
| 1 yıldan az | 4 080 | 3.3 | 4 385 | 3.5 |
| 1-5 | 44 797 | 36.3 | 46 094 | 36.8 |
| 6-10 | 26 144 | 21.2 | 26 938 | 21.5 |
| 11-15 | 18 225 | 14.8 | 17 696 | 14.1 |
| 16-20 | 12 750 | 10.3 | 12 934 | 10.3 |
| 21-25 | 8 159 | 6.6 | 8 086 | 6.5 |
| 26+ | 8 863 | 7.2 | 8 918 | 7.1 |
| Bilinmeyen | 307 | 0.3 | 254 | 0.2 |

İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü verilerine göre, 2000’li yıllarda ülkemizde boşanma, hem sayı, hem de oran olarak artış göstermiştir. Özellikle, ekonomik kriz dönemlerinde boşanma sayılarının arttığı gözlenmektedir.

TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2004, 2006, 2009 verilerine göre, Kaba Boşanma Hızı, 2002’de 1,38; 2003’de 1,32; 2004’de 1,28; 2005’de 1,33; 2006’da 1,28; 2007’de 1,34; 2008’de 1,40 ve 2009’da 1,59’dur. Boşanmaların 2006’da % 42,6’sı; 2007’de % 41,8’i; 2008’de % 41,3’ü, evliliğin ilk beş yılı içinde gerçekleşmiştir. 2005 yılında boşanan çiftlerin % 36,2’sinde evlilik süresi 10 yıldan fazla iken, bu oran 2006 yılında % 35,6’ya düşmüştür. 2006’da boşanan çiftlerin % 23,1’i 16 yıl ve daha fazla süre evlidir. 2007 yılı verilerine göre, 16 yıl ve daha fazla süre evlilerde boşanma oranı tüm boşanmaların % 22,5’idir. 2010 yılının I. Döneminde meydana gelen boşanmaların % 40,4’ü evliliğin ilk 5 yılı içinde, %24,3’ü ise 16 yıl ve daha fazla süre evli olan çiftlerde gerçekleşmiştir.

Genel olarak boşanmaların $\frac{3}{4}$ ’ünün şehirlerde olduğu gözlenmektedir. 2006–2010 yılları arasında en yüksek eğilimler sırasıyla Ege Bölgesi, İstanbul ve Batı Anadolu Bölgesindedir. Boşanma hızının en düşük olduğu bölgeler ise, sırasıyla Kuzeydoğu Anadolu ile Ortadoğu Anadolu Bölgelerindedir. 2010’da en fazla artış,

Doğu Marmara Bölgesi'nde; en büyük düşüş ise, Batı Karadeniz Bölgesi'nde gözlenmiştir. Büyük şehirlerde de Türkiye geneline benzer eğilimler tespit edilmiştir. Tüm boşanmaların özellikleri ise, çoğunlukla çocuksuzlarda olması, evliliğin ilk beş yılında gerçekleşmesi ve yasal geçimsizlik nedenine bağlanmasıdır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 1987 yılından itibaren "Boşanma İstatistikleri" olarak yayınladığı istatistiksel veriler, tasnif edilerek yapılan bir çalışmada ülkemizdeki boşanmaların demografik özellikleri tespit edilmiştir. Günümüzdeki verilerle kıyaslama imkânı tanıyan bu verilere göre:

a) Türkiye'de kaba boşanma oranı binde birden azdır.

b) Boşanma oranı demografik bölgeler (Beş Bölge) açısından bakıldığında, en gelişmiş 1. Bölgede (İstanbul, İzmir, Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Denizli, Edirne, Kırklareli, Kocaeli, Manisa, Sakarya, Tekirdağ) binde 0,63 ile en yüksek düzeye çıkmaktadır.

c) İkinci sırada 0,52'lik boşanma oranı ile 3. Bölge (Afyon, Ankara, Bilecik, Bolu, Çankırı, Çorum, Eskişehir, Kayseri, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Niğde, Tokat, Yozgat, Uşak, Aksaray, Karaman, Kırıkkale) yer almaktadır.

d) Ülkemizde en düşük oranı binde 0,13 ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerini kapsayan aynı zamanda en az gelişmiş bölgesi olan 5. Bölgede (Adıyaman, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Kars, Malatya, Kahramanmaraş, Mardin, Muş, Siirt, Sivas, Tunceli, Şanlıurfa, Van, Bayburt, Batman, Şırnak, Ardahan, Iğdır) görülmektedir.

e) Boşanma nedenlerinin başında sayısı yıldan yıla artan ve 1994 yılı itibariyle 26119 olan şiddetli geçimsizlik yer almaktadır. Bunu terk ve zina izlemektedir.

f) Yaş dağılımlarına ve cinsiyete göre bakıldığında boşanan kadınların 20-34, boşanan erkeklerin 25-39 yaşları arasında bulunduğu anlaşılmaktadır.

g) Eşler arasındaki yaş farkına bakıldığında boşanan çiftlerden erkeğin yaşı daha büyüktür (% 76). Ancak, %17'sinde, kadının yaşı, eşinden daha büyüktür. Eşiyle aynı yaşta olanların oranı ise, %8'dir.

h) Boşananların %45'i çocuksuz ailelerde gerçekleşmektedir. Bunu, %25 ile tek çocuklular, %17 ile iki çocuklular izlemektedir. En düşük boşanma oranı, %5 ile dört ve daha fazla çocuğu olanlar arasında görülmektedir.

ı) Türkiye'de boşanmaların %47'si evliliğin ilk beş yılında meydana gelmektedir.

Türkiye'de 2000'li yıllarda boşanmaya ilişkin verilere bakıldığında, yukarıda anlatılan döneme ait bulguların, günümüzde oransal bir artış gösterdiği ve sosyo demografik özellikler açısından da yukarıdaki bulgularla paralellik arz ettiği görülmektedir.

Sonuç olarak, günümüzde dünyada ve Türkiye'de temel aile sorunlarında biri olarak kabul gören boşanma olgusu, nedenleri ve sonuçları bakımından bireyi, aileyi, toplumu ve toplumsal düzeni etkilemekte; toplumsal ve ekonomik anlamda fayda/maliyet analizlerinde gelecekte toplumlara yük getirecek bir sorun olarak ele alınması gereken öncelikli bir toplumsal olgudur.

2.2.3. Boşanma Konusundaki Yaklaşımlar

2.2.3.1. Dini Yönden Boşanma

Hukuk tarihi açısından boşanma sistemleri üç grupta toplanmaktadır:

A) Boşanmayı yasaklayan sistemdir. Bu görüş, "Allah'ın birleştirdiğini insan ayıramaz" diyen Katolik Hristiyanların görüşüdür. 16. asırda Avrupa'da boşanma hakkının varlığı, Protestanlık Mezhebi ile gündeme gelmiştir.⁵⁰

⁵⁰ Ahmet Akgündüz, **İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı Özel Hukuk-1**, C.2, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2012, s.261

B) 1789 tarihli Fransız İhtilali ile Hristiyanlıktaki boşanma konusundaki katı tutum gevşetilmiş ve Avrupa'da boşanma serbestisi sistemi gelişmeye başlamıştır. Zaten 10. asır öncesinde de Avrupa'da erkek lehine boşanma serbestisi vardı.⁵¹

C) Tarafların ayrılma iradesini ikinci plana atan ve boşanmayı belli sebeplerin varlığı şartına bağlı olarak hâkimin takdirine bırakan, Hristiyanların geçmişte yaşananlara karşı geliştirdiği ve günümüz Türk Hukuk Sisteminde kabul ettiği birebir diğer sistemdir.⁵²

Yahudilerde boşanma ise çok kolay gerçekleşmektedir. Bir erkek istediği zaman üç kişiden oluşan bir dini mahkeme/haham önünde ve en az cemaatten on şahit huzurunda zevcesini boşadığını açıklar. Bu beyanın tespit edildiği kâğıt kadına ve ya vekiline teslim edilirdi. Hristiyanlıkta boşanmayı engelleyen hiçbir hüküm olmamasına rağmen, Kilise, 4. asırdan itibaren boşanma yasağını kabul etmiştir. Katoliklerde zina, cinnet, mahkûmiyet, gaiplik gibi bir kısım hallerde kilise tarafından evlilik feshedilirdi.⁵³

İslamiyet ise, din olarak boşanmaya cevaz vermiş ve gerektiği durumlarda boşanmayı kolaylaştırmıştır. Her ne kadar Rasulullah (s.a.v)' in diliyle "boşanma, hoş olmayan helal" olarak görülse de, Kuran-ı Kerim'de, boşanma/ talak ile ilgili 23 ayet-i kerime mevcuttur. Bu ayetler, boşanmanın hukukunu ve şartlarını belirlemektedir.

İslam Hukukunda, evlenme bir akit olarak görülmekle birlikte sona erdirilmesi ilahi olarak yasaklanmamıştır. Bu da diğer akitler gibi tarafların karşılıklı rızalarıyla doğan ve erkeğin boşama iradesine ağırlık verilmekle birlikte karşılıklı rıza ve mahkeme kararı ile sona erdirilebilen rızai bir akit olarak görülmektedir. İslam hukukunda kadına bazı hallerde boşama yetkisi tanındığı gibi, eşler her zaman karşılıklı rıza ile ayrılabilmekte ve hâkimin de bazı şartlarda evliliği sona erdirmeye

⁵¹ Akgündüz, **a.g.e.**, s.261

⁵² **a.g.e.**, s.261

⁵³ Ekrem Buğra Ekinci, **Osmanlı Hukuku1.B.** ,İst. 2008s. 453

yetkisi bulunmaktadır.1917 tarihli Hukuk—Aile Kararname'sinin hâkimin yetkisini genişleten yeni bazı hükümleri ayrık tutulursa, İslam hukukunda Hanefi mezhebinin hükümlerinin ağırlığı görülür.⁵⁴

İslam hukukunda evlilik birliğinin sona ermesi, bazen akitteki bir bozukluktan, bazen de eşlerin evlilik birliğini yürütmekte zorlanmalarından ve yahut yürütmek istememelerinden kaynaklanır. Buna göre evliliğin sona ermesinin değişik usul ve şekilleri vardır. Bunlar, özetle şu şekilde gerçekleşir:

2.2.3.2.1. *Fesih*

Fesih, evlilik birliğinin akit anında var olan ve ya sonradan meydana gelen bir eksiklik sebebiyle bozulmasıdır. Mesela şahitsiz evlenme, akit anındaki bir bozukluktur. Eşlerden birinin dinden çıkması gibi bir durum ise, akitten sonra meydana gelen ve dinen birlikte yaşamayı imkânsız kılan bir haldir. Talak ise, evlilik birliğinin eşlerden birisi ve ya her ikisi tarafından sona erdirilmesidir. Bu son verme ise, bazen tek taraflı irade beyanı ile bazen iki tarafın anlaşmasıyla mahkeme kararıyla olur. Her bir şeklin kendine has usulü ve sonuçları vardır.⁵⁵

2.2.3.2.2. *Boşama/Talak*

İslam Hukukunda “talak” kelimesi, hem tek taraflı irade beyanıyla yapılan boşamayı, hem tarafların anlaşarak evlilik birliğine son vermelerini hem de mahkeme kararıyla meydana gelen boşamayı içerir. Çeşitleri şunlardır:

2.2.3.2.2.1. *Talak-ı Sünni*

Sünnet uygulamalarına uygun olarak yapılan boşanmadır. Bu tür boşanmada üç durum dikkate alınır. Boşanmanın meşru bir ihtiyaçtan doğması, boşanma esnasında kadının hayızlı ve nifaslı olmaması, kadının temizlik süresince kocanın cinsel ilişkide bulunmaması ve boşanmanın birer birer verilmesi gerekir.

⁵⁴ Akgündüz, **a.g.e.**, s.261.

⁵⁵ Hayreddin Karaman ve Ekibi, **İslam İlmihali**, TDV Yay., Ankara, 2000, C.2, ss. 223, 239.

2.2.3.2.2.2. *Talak-ı Bid'i*

Sünnet uygulamalarına aykırı olarak cereyan eden boşanma vakalarıdır. Boşanmayı keyfi olarak yapmak, kadının temiz olmadığı anda birden fazla boşama lafzını kullanmaktır.

2.2.3.2.2.3. *Talak-ı Ric'i*

Kocanın boşadığı hanımı, iddeti içinde yeni bir nikâh akdi yapmaksızın tekrar aile hayatına kabul etmesini mümkün kılan boşamadır.

2.2.3.2.2.4. *Talak-ı Bain*

Kesin boşanma olup, iki şekilde gerçekleşir: Beynunet-i Suğra, kocanın ancak yeni bir nikâh ve mehir ile boşadığı hanımına dönebileceği bir boşamadır. Beynunet-i Kübra ise, kocanın boşadığı hanımına onu ancak başka bir kocayla sahîh nikâhla evlenip gerçek zifaf olduktan sonra ikinci kocanın ölümü ve ya ondan boşandıktan sonra ve iddetini tamamladıktan sonra evlenebileceği boşamadır.

Bu sayılanlardan ayrı olarak bir de “Şartlı Boşama” vardır ki, “Kocanın, boşama iradesini ortaya koyan beyanı bir şarta ve ya vadeye bağlaması şeklinde gerçekleşir. Boşamanın bir şarta bağlandığı bu gibi durumlarda, şart ne zaman gerçekleşirse, boşanma da hükümlerini o zaman doğurur. O zamana kadar, evlilik bütün sonuçlarıyla birlikte devam eder.⁵⁶

2.2.3.2.3. *Mahkeme Kararı ile Boşanma*

2.2.3.2.3.1. *Muhala'a*

Kadının kocasından bir bedel karşılığı boşanma sözleşmesi yapmasıdır. Kadın ya mehrinden vazgeçerek ya da bir bedel vererek kocasından nikâh mülkiyetini kaldırmasıdır.

⁵⁶ Akgündüz, a.g.e., s. 232.

2.2.3.2.3.2. İla

Bir kocanın kendi hanımıyla dört aydan fazla cinsel ilişkide bulunmamaya yemin etmesidir. Bu gerçekleştiğinde boşama da gerçekleşir.

2.2.3.2.3.3. Kazai Boşanma/ Tefrik

Evlilik birliğini sonlandırmak için eşlerin mahkemeye başvurması neticesinde gerçekleşen boşamadır. Hâkimin boşama kararı vermesi için belirli sebeplerin olması gerekir: Hastalık, kocanın nafakayı temin etmemesi, terk ve ya gaiplik, fena muamele ve geçimsizlik gibi.

2.2.3.2.3.4. Lian

Kocanın kadına zina isnadından sonra gerçekleşen eylemdir. O da eşlerin hâkim karşısında dine uygun bir şekilde dörder defa şehadetten sonra beşincisinde eğer yalancı ise, her birinin kendini lanetlemesidir. Böylece ayrılma kesin surette gerçekleşir, bir daha birbirleriyle evlenemezler.

Ayrıca literatürde ismi geçen ve halk nezdinde uygulama bulan iki çeşit boşama daha vardır. Bunlar da:

2.2.3.3.1. Talak-ı Tefviz

Kocanın kendi hanımına boşama yetkisi vermesidir. Kadın, bu yetkiyi kullandığında boşama gerçekleşir.⁵⁷

⁵⁷ Akgündüz, **a.g.e.**, s. 233.

2.2.3.3.2. Zihar

Kocanın hanımının mahreminden birisine, sırtı, karnı, uylukları gibi haram olan bir organına benzetmesidir. Bu durumda koca, kefaret vererek tekrar hanımına dönebilir.

Bunlarla ilgili geniş açıklamalar fıkıh kitaplarında mevcuttur. Biz burada sadece tarifile yetinmek istiyoruz.

2.2.3.3. Hukuki Yönden Boşanma

Ülkemizde 12.5.1988 tarihinde 3444 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce, Medeni Kanuna göre, eşlerin müştereken razı olduğu hallerde dahi boşanma hâkimin ikna olması ve diğer bazı şartların bulunmasına bağlı idi. Eşlerden bir boşanmak istemediğinde hâkim boşama kararı vermemekteydi. Böyle olunca da özellikle kadın taraf için sıkıntılı bir süreç yaşanmaktaydı. Taraflar yeniden bir evlilik gerçekleştiremiyor, resmiyette yaşanan bu sıkıntılı süreç, gayri resmi birlikteliklere ortam hazırlıyordu.

Fakat Türk Medeni Kanununda yapılan değişikliklerle artık bu sorunlar aşılmıştır. Diğer deyişle eşlerden birinin evliliğin devamını istememesi ve bunu sağlamak üzere üç yıl ayrı yaşaması halinde artık boşanmayı engellemek mümkün değildir.

2.2.3.3.1. Türk Medeni Kanunu'nda Boşanma Nedenleri

2001 yılındaki yeni değişikliklerle birlikte, Türk Medeni Kanunu'nda boşanmaya ilişkin hükümler, 4721 sayılı Kanunun 2. kitabının 2. bölümünde yer almaktadır. Boşanma nedenleri ise, 161. Madde ile 166. Madde arasında düzenlenmiştir.

Yasanın 166. Maddesinde sözü edilen “evlilik birliğinin sarsılması”, diğer bir deyişle “şiddetli geçimsizlik” nedeniyle boşanma, genel anlamda bir boşanma nedenidir. Diğer boşanma nedenleri ise özel niteliktedir.

Boşanmanın özel nedenleri olarak belirlenen (zina, hayata kast, pek kötü ve ya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı) gerekçelerin de aslında ortak hayatı çekilmez hale getirdikleri aşikârdır. Bunların özel nitelik olarak zikredilmelerinin nedeni tereddüde ve takdire fazlaca yer vermemesi ve bu nedenle kolay belirlenebilir olmasıdır.

Türk Medeni Kanunu'nda boşanma nedenleri 161. madde ile 166. madde arasında düzenlenmiştir.⁵⁸ Bunlar:

1) *Zina,*

Madde 161.- Eşlerden biri zina ederse, diğer eş boşanma davası açabilir.

2) *Hayata kast, pek kötü ve ya onur kırıcı davranış,*

Madde 162.- Eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi ve ya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir.

3) *Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme,*

Madde 163.- Eşlerden biri küçük düşürücü bir suç işler ve ya haysiyetsiz bir hayat sürer ve bu sebeplerden ötürü onunla birlikte yaşamayı diğer eşten beklenemezse, bu eş, her zaman boşanma davası açabilir.

4) *Terk,*

Madde 164.- Eşlerden biri evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğeri terk ettiği ve ya haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmediği takdirde ayrılık, en az altı ay sürmüş ve bu durum devam etmekte ve istem üzerine hâkim tarafından bir ihtar sonuçsuz kalmış ise, terk edilen eş, boşanma davası açabilir. Diğeri ortak konutu terk etmeye zorlayan ve ya haklı bir sebep olmaksızın ortak konuta dönmesini engelleyen eş de terk etmiş sayılır.

5) *Akıl hastalığı,*

⁵⁸ Türk Medeni Kanunu, Madde: 161, 162, 163, 164, 165, 166.

Madde 165.- Eşlerden biri akıl hastası olup da bu yüzden ortak hayat diğer eş için çekilmez hale gelirse, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmi sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla bu eş, boşanma davası açabilir.

6) *Evlilik birliğinin sarsılması,*

Madde 166.- Evlilik birliği, ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinde beklemeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa, eşlerden her biri boşanma davası açabilir.

Ülkemizde boşanma davalarının % 90'ında neden olan mahkemenin geçimsizlik kararı verebilmesinde iki şartın gerçekleşmiş olması gereklidir:

- a) Birincisi, evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olması halidir.
- b) İkincisi, aile hayatı olan ortak hayatın çekilmez hale gelmiş olmasıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2010-2015 YILLARI ARASINDA KONYA İL MÜFTÜLÜĞÜ' NE SORULAN SORULAR VE DEĞİŞİMİN BOŞANMALARA ETKİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NIN AİLE İLE İLGİLİ FAALİYET ALANI

Allah, insanı yaratırken, kadın ve erkek olmak üzere iki cins olarak yaratmıştır. Kuran-ı Kerim, erkek ve kadının bu dünyadaki yalnızlığının karşı cins ile giderildiğini belirtmektedir: “Size, onlar sayesinde veya onlarla huzur ve sükûnete ermeniz için kendi cinsinizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet halk etmesi O’nun kudretinin alametlerindedir. Bunda düşünen bir topluluk için işaretler vardır.”⁵⁹ Evlenme işte tam da bu sebepten kadın ile erkek arasında birlikte yaşama ve hayatı paylaşma adına ilahi temeli olan kutsal bir sözleşmedir. Bu sözleşmeyle bir araya gelen bireyler artık bir “aile” oluşturmuş olurlar ve bu aile hayatı kişiye birtakım sorumluluklar yükler. Bu sorumluluk bilincini taşıyıp, buna göre hareket edilmediğinde mutluluk ve huzur vesilesi olan aile hayatı, taraflar için kâbusa dönebilmektedir.

Modernleşme sürecinde gerek dünya çapında gerekse yerel ölçekte, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu süreç aileyi de ister istemez etkilemiştir. Toplumun temeli kabul edilen aile yapısı da zayıflama ve hatta parçalanma tehlikesi ile karşı karşıya gelmiştir.

Bireyselleşmenin, toplumun bütün katmanlarına yayılarak hayatımızı kuşattığı günümüz dünyasında aile kurumu, gün geçtikçe, bireyleri arasında sorun çözme yeteneğini kaybetmekte, aile fertleri kimlik bunalımının yalnızlaşma ve

⁵⁹ **Kuran-ı Kerim ve Meali**, Rum, 30/21.TDV Yayınları, Ankara, 2000.

yoksullaşmanın, farklı olanı ötekileştiren çatışma ve kavga kültürünün nesnesi haline gelmektedir. Boşanma oranlarında görülen belirgin artış, evlilik- dışı birlikteliklerin artması ve nesebi belirsiz çocukların çoğalması, toplumda şiddet, intihar, madde bağımlılığı, çocuk ve kadın ticaretinin yaygınlaşması gibi durumlar günümüz dünyasının karşı karşıya kaldığı temel problemlerden bazılarıdır.

Toplumunu her türlü dini konuda aydınlatmayı prensip edinmiş Diyanet İşleri Başkanlığı, bu çerçevede bireyler arasında yaşanan aile sorunlarının çözümü için de faaliyet başlatmıştır. Başkanlık hizmet politikası gereği, bu dini- ailevi değerlerin topluma ulaştırılmasında, müftü, vaiz, imam-hatip, Kur'an Kursu öğreticisi, müezzin-kayyım gibi toplumla birebir ilişki içinde olan din hizmeti kadrolarının önemli bir potansiyel oluşturdukları bilinen bir husustur.⁶⁰

Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006/17 sayılı Başbakanlık genelgesiyle, “çocuğa ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda toplumu bilinçlendirmek ve çeşitli etkinlikler düzenlemek” , “şiddete uğrayan kadınların başvurabilecekleri, rehberlik ve danışmanlık hizmeti alabilecekleri merkezlerin tanıtımı ve kadınlara yönelik bilinç yükseltme ve eğitim çalışmaları konusunda ulusal bir bilgilendirme kampanyası yürütmek”, “ töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi konusunda toplumu bilinçlendirmek “ konularında sorumlu kuruluş olarak gösterilmektedir.

Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği'nin 30. Maddesinde 22.12.2006 tarih ve 100 sayılı onay ile “Camilerin içinde ve dışında toplumun din konusunda aydınlatılması, vatandaşlara vaaz ve irşat yoluyla din hizmeti götürülmesi ile ilgili iş ve işlemleri yapmak, bu maksatla İrşat ve Rehberlik Merkezleri oluşturmak”, Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığı İrşat Hizmetleri Şubesi Müdürlüğü'nün görevleri arasında zikredilmektedir.⁶¹

⁶⁰ Nevzat Aşikoğlu, “Din Hizmetleri'nin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dini Danışmanlık”, **1. Din Hizmetleri Sempozyumu**(3-4 Kasım 2007), c.2, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2008, ss. 543-549, s.546

⁶¹ Aşikoğlu, **a.g.e.**,ss. 543-549, s.546

İnsanların gündelik hayatlarında bir problemle karşılaştıklarında, sorumluluğun bir kısmını dinle ilişkilendirdikleri ve soruna dini bir mahiyet kazandırdıkları öteden beri bilinen bir gerçektir. Bu sebeple toplumda belli bir kesim kendilerine yakın görmeleri sebebiyle İl Müftülüklerinde irşat hizmetlerinde görevli “vaiz ve vaizeler” e başvurabilmektedir. Burada “dini danışmanlık yapan bu kişiler, üstlendikleri bu rolü, dinden almaktadırlar. Çünkü Hz. Peygamber (sav) de, insanların ahlak ve ahiret sorunlarından kaynaklanan problemlerle uğraştığı gibi, dünyevi olan ama bir biçimde dinle ilişkilendirilen sorunlara da çözümler getirmiş, danışmanlık yapmıştır.⁶²

Tüm bu sebeplerden dolayı, Diyanet İşleri Başkanlığı, son yıllarda toplumdaki bireylerin aile ve dinle ilgili sorunlarıyla birebir ilgilenme ve çözüm yolu bulabilme amacıyla Aile İrşat ve Rehberlik Büroları açmıştır. Bürolar genellikle İl Müftülükleri’ nde faaliyet göstermektedir.⁶³

Geleneksel- modern davranma biçimlerinde yaşanan farklılaşmaların ve “değişim” in “aile” boyutunda belirginleşmesi, İl Müftülüklerine yapılan müracaatlarda da kendini göstermektedir. Konuyla ilgili olarak müftülüklere gelen sorular, ağırlıklı olarak “Aile İrşat ve Rehberlik Büroları” na yönlendirilmekle birlikte, Diyanet fetva hattı olan “ALO-190” da aktif olarak işlemektedir. Fetva hatlarına gelen sorular, “Şifahi Sorular Defteri” nde, Aile İrşat Bürolarına gelen sorular, “DHYS, karteks” dökümlerinde kayıt altına alınmaktadır.

3.2. SORULARIN NİCELİKSEL DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölümde öncelikle, Konya İl Müftülüğü’ ne gelen başvurularda örneklem olarak belirlenen grubun, kendilerine ait kimlik bilgilerini ortaya çıkarmayacak bir takım kişisel bilgilerine yer verilecektir. Konya İl Müftülüğü 2010- 2015 yılları arası fetva verileri taranarak oluşturulan bu çalışmada, hem Şifahi Sorular Defterine kayıtlı, hem kartekslerde mevcut sorular incelenmiştir. İlgili tarihler arasında,

⁶² Cemal Tosun, “İlahiyat Fakültesi’nde Vaizlik Eğitimi”, Ankara, 1997,c.36, s. 185-187.

⁶³ [http:// www.diyaret.gov.tr/turkish/dinhizmetleriweb/giris.htm](http://www.diyaret.gov.tr/turkish/dinhizmetleriweb/giris.htm)(18.07.2009)

“boşanma” sorularının irdeleneceği araştırma için, Şifahi Sorular Defteri’nde kayıtlı 3965 soru tetkik edilmiştir. Bu sorulardan 2107’si “Bayan Fetva” ya gelen sorulardan, 1608 tanesi “Bay Fetva” ya sorulan sorulardan, 250 tanesi karteklerde kayıtlı sorulardan elde edilmiştir. Mevcut soruların 278 tanesi “boşanma” ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Soruların sorulması ve cevaplanması yönünden kolaylık olması sebebiyle Konya İl Müftülüğü’ ne gelen telefonlarda Müftülük, bu şekilde bir sıralama gözetmiştir. Danışan kişi, mahremiyet derecesine göre bu telefon hatlarını tuşlayarak yetkili kişiye sorusunu sormakta veya yüz yüze görüşmeye gelmektedir. Bu durum danışan için de rahatlatıcı bir ortam oluşturmaktadır.

3.2.1. Örneklem Grubuna Ait Bilgiler

3.2.1.1. Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı

İl Müftülüğü’ ne 2010-2015 yılları arasında yapılan başvurular cinsiyetlerine göre değerlendirildiğinde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Tablo 14: Örneklemin Cinsiyeti ile İlgili Dağılımı

| | Frekans | Yüzde |
|---------------|----------------|--------------|
| Kadın | 147 | %53 |
| Erkek | 131 | %47 |
| Toplam | 278 | %100 |

2010-2015 yılları arasında Konya’da “boşanma” ile ilgili soru soranların, danışma ve destek talebinde bulunanların cinsiyet durumuna bakıldığında % 53’ünün kadınlar olduğu görülmektedir. Erkekler toplamda % 47’lik bir payla kadınlara yakın bir durumda gözükmemektedir. Başka konularda bu farklılık oransal olarak değişebilse de “boşanma” konu başlıklı sorularda rakamlar birbirine çok da uzak gözükmemektedir. Bunda konunun her iki cinsi ilgilendiren fazlaca yönü olması en ana etkidir. Söz konusu “boşanma” olunca, bu durumdan etkilenecek iki temel birey haliyle kadın ve erkektir. Çocuklu ailelerde bir de işin içine çocukların durumu

girince, taraflar ister istemez “anne- baba” rollerinin getirdiği sorumlulukla, daha çok “soran, danışan” taraf olabilmektedir. Yine de boşanma, toplumsal sorunların başında gelmektedir ve kadınlar, erkeklere nazaran boşanma sürecinde ve boşanma sonucunda daha zor durumlarla karşılaşabilmektedir. Tek başına bu sebep bile kadınların soru sormadaki oranlarının erkeklerden fazla olmasında etkindir. Hatta bazen kadınlar aile içinde yaşanan problemlerin aşılabilmesi için kocasının müftülüğü araması konusunda etkin de olabilmektedir.

3.2.1.2. Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı

İl Müftülüğü’ ne gelen sorularda, örneklemin yaş grubuna göre dağılımına baktığımızda karşımıza iki ayrı tablo çıkmaktadır:

Tablo 15: Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı (Erkekler İçin)

| | Frekans | Yüzde |
|-----------------------|----------------|--------------|
| 19-24 | 4 | % 3 |
| 25-40 | 82 | % 63 |
| 41-60 | 35 | % 27 |
| 61 yaş ve üstü | 10 | % 7 |
| TOPLAM | 131 | % 100 |

Tablo 16: Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı (Kadınlar İçin)

| | Frekans | Yüzde |
|-----------------------|----------------|--------------|
| 19-24 | 17 | % 12 |
| 25-40 | 94 | % 64 |
| 41-60 | 26 | % 17 |
| 61 yaş ve üstü | 10 | % 7 |
| TOPLAM | 147 | % 100 |

Konya İl Müftülüğü' ne sorulan “boşanma” soruları incelendiğinde, soruların büyük oranını %64 ile 25- 40 yaşları arasında geldiğini görmekteyiz. Daha sonra % 17’lik bir oranla 41-60 yaşları arasında kadınların soru sorduğu, bu oranı %12 ile 19-24 yaş aralığındaki kadınların sorularının takip ettiği görülmektedir. Bu durum, 25-40 yaş kadınlarda “boşanma” probleminin daha sıklıkla karşılaşıldığı sonucu ile açıklanabilir. Bu aralık, evliliklerde ilk yıllar olmakla, aslında en sıkıntılı yıllar olarak da kabul edilmektedir. Nitekim evlilik süresine göre boşanmalar incelendiğinde Türkiye’de de boşanmaların %44, 89’unun evliliğin ilk beş yılı içinde meydana geldiği görülmektedir.⁶⁴

Konya Adliyesi Aile Mahkemeleri’nde karara bağlanmış boşanma olgularına bakıldığında ise, olguların evlilik süreleri 3 ay ile 43 yıl arasında değişmekte olup, ortalama 11.33 ± 9.69 yıl olarak tespit edilmiştir. 107 (% 53.5) olguda evli kalma süresi 0-9 yıl arasında olup, 2 (%1) olgunun 40-49 yıl evli kaldıkları bulunmuştur.⁶⁵

3.2.1.3. Örneklemin Eğitimin Durumuna Göre Dağılımı

Tablo 17: Erkeklerin Eğitim Durumu

| | Frekans | Yüzde |
|-------------------|----------------|--------------|
| İlkokul | 72 | %55 |
| Ortaokul | 18 | % 14 |
| Lise | 35 | %26 |
| Üniversite | 6 | %5 |
| TOPLAM | 131 | %100 |

Soru soranların eğitim durumları incelendiğinde, ilköğretim birinci ve ikinci kademe mezunlarının toplam oranının erkeklerde % 69, kadınlarda % 52 olduğu

⁶⁴ Nesrin Turkaslan, “Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Baş etmenin Yolları”, **Aile ve Toplum Dergisi**, C. 3, Sayı:11, Ankara, 2007, s.100

⁶⁵ Şerafettin Demirci, “Konya İlindeki Boşanmaların Retrospektif Değerlendirilmesi”, **Adli Tıp Dergisi**, 2005, 19(1), ss.22-28., Konya

görülmektedir. Lise mezunu olanların oranı ise erkekler için %26, kadınlar için %37'dir. Üniversite mezunu danışanların sayısı ise, erkeklerde % 5 iken, kadınlarda yüksek lisansla beraber %11 civarındadır.

Tablo 18: Kadınların Eğitim Durumu

| | Frekans | Yüzde |
|----------------------|----------------|--------------|
| İlkokul | 61 | % 41 |
| Ortaokul | 14 | % 11 |
| Lise | 56 | % 37 |
| Üniversite | 14 | % 10 |
| Yüksek Lisans | 2 | % 1 |
| TOPLAM | 147 | % 100 |

3.2.1.4. Örneklemin Başvuru Şekline Göre Dağılımı

İl Müftülüğü' ne gelen "boşanma" sorularının % 77'si telefonla, %22'si yüz yüze görüşmelerle, % 1'e yakın bir oranı ise e- posta yoluyla sorulmaktadır. Bu durumda "mahrem" olarak algılanan aile sorunlarında en rahat danışma yönteminin telefonla soru sorma olduğu görülmektedir. İnsanlar, yüzünü görmedikleri, daha doğrusu yüzlerini göstermedikleri bir kişiye mahrem konulardaki sorularını rahatlıkla sorabilmektedirler. Sırlarını paylaşabilmekte, kınanmadan, yadırganmadan, sorgulanmadan sadece sordukları soruya cevap bulabilmektedirler. Toplumda özellikle sıkıntı yaşanan aile sorunlarında, "ben bunu anlatır veya biriyle paylaşırsam kınanırım" algısı mevcuttur. Bu algının aşılmasında "Alo-Fetva Hattı" nın etkisinin insanları rahatlatıcı olduğu gözlenmektedir. İsimlerin kaydedilmediği, toplumda karşılaşma ihtimalinin olmadığı, olsa da zaten tanınmayacağı gibi bir düşünce danışanlarda, soruların telefonla sorulması meylini arttırmış olabilir.

Yüz yüze görüşmeye gelen danışanların ise, genelde evlilikle ilgili mahrem sıkıntılarını değil, hukuksal işleyişe dair sorular sordukları gözlenmektedir. Evlilik öncesinde nişanlısıyla gelenler, oğluna kız, kızına münasip damat arayanlar veya

problemin “masum” tarafında yer aldığını düşünenler, müftülüklerde yüz yüze görüşmeye daha çok gelmektedirler.

E-posta ile sorulan soruların bu denli az olmasının temel nedeni ise, teknolojiden faydalanma oranının toplumun her kesimde aynı olmamasıdır. Bir ev hanımı, çocuğuyla aynı yoğunlukta bilgisayar kullanmamaktadır. Haliyle sırf soru sormak için bilgisayar öğrenecek ev hanımı yok denecek kadar azdır. Aynı zamanda muhatap olunan kitlenin büyük bölümü, bu tür soru sorma-cevap bekleme resmiyetinden uzak kişilerden oluşmaktadır. Sordukları soruların hemen cevaplanmasını istemektedirler. Bu tür bir e- posta yöntemini kullanarak bir soruya cevap hazırlamak ise zaman gerektirmektedir. Durum böyle olunca e-posta ile soru sorma oranı yok denecek kadar azdır.

Tablo 19: Örneklemin Başvuru Şekli

| | Frekans | Yüzde |
|------------------|----------------|--------------|
| Telefonla | 215 | % 77 |
| Yüz yüze | 61 | % 22 |
| e-posta | 2 | % 1 |
| TOPLAM | 278 | % 100 |

3.2.1.5. Örneklemin Medeni Durumuna Göre Dağılımı

Konu, “boşanma” olunca, ister istemez öncelikle başında böyle bir sıkıntısı olan danışanlar Müftülüğü aramaktadır. Bu oran Tablo 21’de de görüleceği üzere evli erkeklerde %65, evli kadınlarda %81 seviyesindedir. Bunda boşanma eylemi neticesinde kadınların daha fazla mağdur olacağı düşüncesi muhtemeldir. Kadınların “yuvasını dağıtmamak” için erkeklerden daha fazla mücadele vermesi, boşanma sonrasında kadını bekleyen bireysel ve toplumsal sorunların erkeklere nazaran daha fazla olması ihtimaliyle ilişkilendirilebilir. Türk toplumunun sahip olduğu “ataerkil” yapının, kadınlar üzerinde baskı unsuru olarak devam ediyor olması, kadınları bazen boşanmayı gerektiren birçok sebep olmasına rağmen boşanmama yönünde davranış göstermesine sebep olabilmektedir. Hal böyle olunca kadınlar, çareyi manevi destek

merkezi olarak gördüğü, güvendiği ve destek beklediği bir kurum olan müftülüklerle konuyla ilgili soru sormaya erkeklerden daha fazla gelmekte veya telefonla probleminde çözüm aramaktadır.

Bekârlar, konuya dair soru sorma sıralamasında hem erkek hem kadın için ikinci sırada yer almaktadırlar. Çok da yüksek olmayan yüzdeler, erkekte % 18, kadında % 9 düzeyindedir. Genellikle bilgi amaçlı olan bu sorularda danışan ya nişanlıdır ve evlilik sonrası muhtemel durumlar hakkında İslami bilgi peşindedir veya herhangi bir yakını boşanmayla ilgili bir süreç yaşıyordur. Onun sorusu aktarılmaktadır.

Boşanmış bireylerin boşanmaya dair sormuş oldukları sorular, “boşanmanın sonuçları” üzerine olmaktadır. Çocukların bakımı, iddet, nafaka vb. konular veya boşandıktan sonra yapılacak ikinci evliliklere yönelik olarak sorular gelmektedir.

Eşi ölmüş olan erkek ve kadınlarda durum ise daha farklıdır. Oranlar erkek ve kadınlarda en düşük yüzdededir. %4 ile erkeklerde, % 2 ile de kadınlarda ender gelen sorulardan olmaktadır. Böyle bir durumda genellikle miras hukukuna dair sorularla veya yapılabilecek ikinci evlilikle ilgili bilgi almak için müftülük kapısı çalınmaktadır.

Tablo 20: Örneklemin Medeni Durumu (Erkekler)

| Erkekler | Frekans | Yüzde |
|------------------|----------------|--------------|
| Evli | 85 | % 65 |
| Bekâr | 24 | % 18 |
| Boşanmış | 17 | % 13 |
| Eşi Ölmüş | 5 | % 4 |
| TOPLAM | 131 | % 100 |

Tablo 21: Örneklemin Medeni Durumu (Kadınlar)

| Kadınlar | Frekans | Yüzde |
|------------------|----------------|--------------|
| Evli | 119 | % 81 |
| Bekâr | 13 | % 9 |
| Boşanmış | 12 | % 8 |
| Eşi Ölmüş | 3 | % 2 |
| TOPLAM | 147 | % 100 |

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BOŞANMA SORULARI VE DEĞİŞİMİN ETKİLERİNE DAİR DEĞERLENDİRMELER

4.1. AİLENİN KURULUŞUYLA İLGİLİ YAŞANAN DEĞİŞİMLER VE BOŞANMAYA ETKİLERİ

Türk Aile yapısı kuruluşu itibariyle bir takım değişiklikler yaşamıştır. Bunlardan ilki, evlilik yaşının kadın ve erkekte yükselmesidir. Günümüzdeki ilk evlenme yaşının daha iyi anlaşılabilmesi için TAYA' nın verilerini kullanmamız daha sağlıklı yorum yapabilmemizi mümkün kılacaktır.⁶⁶

Tablo 22: İlk Evlenme Yaşının Yıllara Göre Dağılımı, TAYA (2006-2011) (%)

| | 2006 | 2011 |
|-------------|------|------|
| 14 yaş altı | | 2,5 |
| 15-17 | 19,5 | 15,1 |
| 18-24 | 59,0 | 57,0 |
| 25-29 | 17,5 | 19,8 |
| 30-34 | 3,1 | 4,3 |
| 35-39 | 0,9 | 0,9 |
| 39 üstü | - | 0,4 |

Tabloda rahatlıkla görüldüğü gibi son yıllarda ortalama ilk evlenme yaşı yükselmiştir. Bu artışın temel nedeni kentlileşme ve eğitim seviyesindeki yükselmedir. Günümüzde artık nüfusun yaklaşık dörtte üçünün şehirlerde yaşıyor olması ve erkeklerde okur-yazarlık oranının %95'leri geçmesi, evlenme yaşındaki yükselmenin doğum noktasına yaklaştığını göstermektedir.

⁶⁶ Turğut, a.g.e., s.120.

Türkiye’de ilk evlenme yaşı 2006 yılında 18-24 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır. Türkiye’deki toplam evlilerin %59’unun ilk evlenme yaşı bu yaş aralığındadır. Bu yaş aralığını, 18 yaşın altının takip etmesi önemli bir bulgudur. Türkiye’nin % 20’sinin ilk evlenme yaşı 18 yaşın altındadır. Bireylerin %18’inin ilk evlenme yaşı 25-29 yaş, %3’ü 30-34 yaş ve % 1’inin de 35-39 yaş aralığındadır.

2011 yılında ise Türkiye genelinde ilk evlenme yaşına baktığımızda, göze çarpan ilk şey, 18 yaş altı evliliklerin oranıdır. Türkiye genelinde medeni durumu evli olanların ilk evlenme yaşı, 14 yaşın altında olanların oranı %3 iken, 15- 17 yaş arasında olanların oranı ise %15’tir. 2006 yılında ilk evlenme yaşı 18 yaşın altında olanların oranı, %20 iken, bu oran % 18’e düşmüştür. Buna karşılık, artan toplumsal farkındalık ve sosyal politika uygulamalarına rağmen, 2011 yılında evli olan yaklaşık her beş kişiden birinin ilk evlenme yaşının 18 yaşın altında olması, üzerinde durulması gereken bir olgudur. 2011’de ilk evlenme yaşı, 18-24 aralığında olanların oranı %57, 25-29 yaş aralığında olanların oranı %20, 30-34 yaş aralığında olanların oranı %4 ve 35 yaş üstü olanların oranı da % 1’dir.⁶⁷

Dini inanç ve tutumların evlilik yaşının gecikmesini önleyici bir etkisi olacağı düşünülebilir. Burada özellikle İslam dininin, kadın- erkek ilişkileri konusunda koyduğu kurallar ve evlilik dışı ilişkiyi büyük günahlar kategorisinde sayması nedeniyle inançlar güçlendikçe evlenme yaşının kısmen düşeceği de söylenebilir.

4.1.1. Evlilik Öncesiyle İlgili Sorular

İnsan hayatındaki en önemli kararlardan biri elbette ki, evlilik kararı ve eş seçimidir. İşte, bu süreçte gencin, evleneceği kişiye kimlerin karar vereceği de önemli bir konudur. Geleneksel dönemde daha çok aile büyükleri tarafından alınan bu karar, günümüzde gençler tarafından verilmek istenmektedir. Bu durumda bazı aileler, gençlerin kararına karşı çıkabilmektedirler. Bu da sosyal dokunun temel taşı olan ailede yaşanan değişimlerden biridir.

⁶⁷ Uslu, a.g.e.,s. 120.

Konya İl Müftülüğü' ne gelen ve evlilik öncesi sınıflamasında yer alan soruların yaklaşık %35'ini ailesinin isteği dışında evlilik kararı alan gençlerin başvurusu ile evladının aldığı karara karşı çıkan ebeveyn başvurusu oluşturmaktadır. Aileler, gençlerin daha çok kendi aile kültürüne uygun kişileri eş olarak seçmesini uygun bulup, çocuklarının da bu kararı desteklemesini arzularken, gençler ise birçok örnekte olduğu gibi, tanıştıkları, flört ettikleri kişiyle memleketi, kültürü, mezhebi ne olursa olsun evlilik düşünmektedir.

Gelen sorularda dini açıdan evleneceği eş adayıyla arada bir engelin bulunup bulunmadığına dair yöneltilen soru oranı yüzde 24, nişanlılık döneminde tarafların yaşamış oldukları sıkıntıları içeren sorular yüzde 18 civarındadır.

Tablo 23: Boşanmaya Etki Eden Evlilik Öncesiyle İlişkili Soruların Dağılımı

| Evlilik Öncesiyle İlişkili Sorular | Frekans | Yüzde |
|--|----------------|--------------|
| Evlilik Kararını Ailenin Onaylamaması | 12 | %35,3 |
| Dini Açıdan Eş Adayıyla Evliliğe Engelin Olup Olmaması | 10 | %23,7 |
| Nişanlılık Dönemi Yaşanan Sıkıntılar | 18 | %41 |
| TOPLAM | 35 | %100 |

Evlilik yöntemleri içerisinde geçmişten günümüze kadar olan süre içerisinde en yaygın usul, görücü usulüdür. Görücü usulü evlilik, evlenme çağı gelmiş veya etrafındaki kişilerce yaşı geçtiği düşünülen kişilere çevresinden birinin aracılığıyla eş bulma vasıtasıyla gerçekleşen evliliktir. Görücü usulü anlayışı bir Asya kültürüdür ve günümüze kadar uzanmaktadır.

2011 Türk Aile Yapısı Araştırması'na göre, Türkiye'de evliliklerin halen büyük bir oranı (%53,6) görücü usulü ile gerçekleşmektedir.⁶⁸

⁶⁸ Uslu, a.g.e., s.394.

Konya’da yapılan Sosyal Doku Projesi Kent Araştırmaları’ na göre de, Konya’da yapılan evliliklerin %80,5 ‘i görücü usulüyle olmakta, tanışıp anlaşarak evlenenlerin oranı ise, %16, 1 oranındadır. Aynı araştırma kapsamında bekâr bireylere, hangi usulle evlenmek istedikleri sorulunca da % 49,8’ i tanışıp anlaşarak evlenmek istediklerini belirtirken, görücü usulüyle evlenmek isteyenlerin oranı,%25,7 olmuştur.⁶⁹

Görücü usulünün yanı sıra bireyler evlilik kararı vermeden önce, bir ömür boyu aynı yastığa baş koyacağı eş adayını, kendi seğme yoluna da gidebilmektedir. Bu durumda kişilerin okulunda, mahallesinde ve ya yakın-uzak çevresinde gönlünün kaydığı, beğendiği bir kişiyle yaşadığı bir flört süreci sonrası evlilik kararı alabildiği görülmektedir. Son zamanlarda internetin özellikle genęler arasında yaygın olarak kullanılması, sanal arkadaşlıklarla başlayan, evlilik kararıyla sonuğlanan ilişkileri de karşımıza çıkarmaktadır.

Başvurularda evlenmeyi düşündüğü kişinin inancına dair bazı durumlarının dini açıdan evliliğe engel olup olmaması ile ilgili sorular da bulunmaktadır. Bu alanda genellikle gayrimüslim- müslüman ya da alevi- sünni evliliği, hatta çok az olsa da Hanefi- şafi evliliği de sorulmaktadır. Eşlerin dini görüşleri evlilik hayatını etkileyen önemli bir durumdur. Genelde bu konu evlilik kararı alırken çok da dikkate alınmaz. Hattı zatında bu soruyu soranlar da genelde Hanefi, şafi, alevi, Sünni ifadelerinin gerçek anlamından da çoğu zaman habersizdirler. Bu kişiler kendisine evlilik talebiyle gelen kişi hakkında tam olarak karar veremedi ise, dinden referans alarak karar vermeye çalışmaktadır. Çünkü toplumun genel kesiminde evliliğe karar verilirken eş adayının ekonomik durumu, statüsü, fiziki özellikleri dikkate alınır ve dini durum, dini hassasiyet çok sonra gelmektedir. Aradıkları zellikler tam olarak bulunamadıysa, bu konular o zaman tarafların gündemine gelmektedir.⁷⁰

⁶⁹ mit Meriç, Edibe Sözen, Osman zsoy, **Konya’da Hayat Tarzı**, a.g.e. C.2, ss.163-165

⁷⁰ Ayşe Betül Balığı, **Konya’da Aile İçi Sorunlarının Din Sosyolojisi Perspektifinden Değerlendirilmesi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s.57

Konuyla ilgili olarak yapılan başvurulardan birinde bir anne, “ ...*Kızım Suriyeli bir genci sevmiş evlenmek istiyor. Konya'nın bile ilçesinden ilçesine ne farklılıklar var. Kızım onlara nasıl uyum sağlayacak hiç düşünmüyor...*”⁷¹ diye dert yanarken, bir genç kız ise, “*ben Doğanlar mahallesinden bir gençle 5 yıldır görüşüyorum. Artık evlenmek istiyorum. Ailem bir türlü razı olmuyor. Hocam, onlar da Allah'ın kulu değil mi, günah mı sanki onlarla evlenmek. Ailem beni hiç anlamıyor...*”⁷² diye ailesinden yakınmıştır.

2011 Türk Aile Yapısı Araştırmasına göre, Türk halkına göre, “evlilik için mezhep farklılığı önemli değildir.” (%37,6) ve “kadın farklı din ve milliyetten biri ile evlenebilir” (%35,5) sonucu ortaya çıkmıştır.⁷³ Bu durum, gelen yeni neslin, eskiye nazaran mezhepsel ve ya bölgesel ayrılıkları önemsemediğini göstermektedir. Bu durumda teknolojinin ilerlemesinin, tv ve internetin etkisi yadsınamayacak bir role sahiptir.

Evlilik kararı vermek gerçekten zordur. Bu aşamada olan kişiler genelde çevrelerine danışmaktadırlar. Bazen istihare⁷⁴ duasına ve rüya yorumlama işine de girer, bir işaret ve bir yol gösterici beklerler. Bu kişiler, bazı durumlarda ise, müftülüğe gelip içinde buldukları durumu uzun uzadıya anlatırlar. Kendilerine uygun birilerini tanıyıp tanımadığımızı bile soranlar olmaktadır.

Yaklaşık iki ay boyunca her hafta müftülüğe gelen bir genç kız, “... *Hocam, her hafta da aynı şeyleri anlatıyorum ama eş adayımın boyunun benden kısa olması beni çok düşündürüyor. Ne yapsam bilmiyorum ki?...*”⁷⁵ diye karar vermedeki çaresizliğini anlatırken, evlilik kararını almada müftülük çalışanlarının desteğini almaya çalışmakta ya da müftülük personeline duyduğu güven nedeniyle büro personeliyle konuşmak genç kızını rahatlatmaktadır. Sonuçta her hafta gelse bile, genç

⁷¹ Dhys, Karteks, s.15, sıra no: 19

⁷² Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.290, sıra no: 3

⁷³ Uslu, a.g.e., s.283.

⁷⁴ İstihare: Yapılması düşünülen bir işin Allah katında hayırlı olan şekliyle gerçekleşmesini isteme.(bkz. **İslam Ansiklopedisi**, istihare maddesi, Salim Öğüt, C: 23, s.333.)

⁷⁵ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 251, sıra no: 2

kız sadece eş adayının kendisine kabullenmesi zor gelen özelliğini, benimsemeye çalışmaktadır.

Başvuruda bulunan bir başka kişi ise, *“eşini kaybettikten sonra, kendisini çocuklarına adadığını, evlenmeyi düşünmediğini, ama etrafındakilerin kendisini evliliğe teşvik ettiğini, bu arada da bir adayın çıktığını bahisle, çocuklarını evlendirip öyle mi evlensin, yoksa şimdi mi evlensin kararsız kaldığı”*⁷⁶ ifade etmekteydi.

Doğrusu, halk arasında kadının nikâh altında ölmesinin daha doğru olacağına dair bir inanış mevcuttur. Bu düşünceyle dul kadınları evliliğe teşvik edenler bulunmaktadır. Bu teşvikle evlenen kadınlar olabildiği gibi, bekâr olarak hayatının kalan kısmını tamamlamak isteyen hanımlar da mevcuttur. Bu düşünceyle dul kalmış kadınları evliliğe teşvik eden birtakım kişiler görmekteyiz. Bu teşvikler akabinde evlenen bayanlar olabildiği gibi, sahip oldukları emekli maaşları ve evlerine istinaden yeni bir evliliğe yanaşmayan kadınların sayısında da artış söz konusudur. Bu konuda da değişimin etkilerini gözlemlemekteyiz. Özellikle sosyal güvencesi olan kadınlar, ömürlerinin son demlerinde bir başka erkeğin dertleriyle uğraşamayacaklarını ifade etmektedirler. Müftülüğe gelen bir teyzenin *“millet ilk vardığına pişman kuzum ne diye elin ağzının kokusunu çekeyim bu yaştan sonra”* diye serzenişte bulunduğu bir vakiadır.

Ülkemizde son yıllarda yaygınlaştırılmaya çalışılsa da halen genel olarak evlilik öncesi yapılan yaygın bir eğitim yoktur. Böyle bir eğitimin olmayışı gençleri, hem eş seçimini, hem de nişanlılık dönemini bilinçli bir biçimde yaşamaktan alıkoymakta, bu durum bazen de bir takım sıkıntılara neden olmaktadır. Özellikle de nişanlılık döneminin İslam dini açısından hükümleri tam bilinmediğinden, nişanlı iken hemen dini nikâha başvurma gibi yanlış bazı uygulamalar toplumda ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili olarak, arada bir gençler, Müftülüğe gelip soru sormaktadırlar.

⁷⁶ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 251, sıra no:3

“Nişanlandım. Dini nikâh yapıldı. Nişanlım, ailesinden kaynaklanan problemlerden dolayı nişanı bozdu. Beni dinen boşadı. Kararlaştırılan mehrin de yarısını verdi. Nişan hediyesi olarak ayrıca bir tane bilezik takmıştı. Tazminat ve manevi zarar karşılığı, o bileziği alıkoyabilir miyim?”⁷⁷

“Nişan bozulunca takılmış olan altınlar kime kalır?”⁷⁸

“Evlenmek niyetiyle dört yıl nişanlı kaldım. Ailesinin baskısıyla benden ayrıldı ve bir başkasıyla nişanlandı. Dinen nikâh yapılmamıştı. Benim durumum ne?”⁷⁹

“15 yıl önce dini nikâhımız varken nişanlımdan ayrıldık. Şimdi sizlerden duyduğca durumumuzun ciddiyetini anlıyorum. Benim bu durumda ne yapmam lazım?”⁸⁰

“Oğlumla gelin kıza nişanlıyken dini nikâh kıydırdık. Resmi nikâha iki gün kala gelin vazgeçti. Her şeyi geri verdi. Oğlum da boşadı. Mehir hakkı var mıdır?”⁸¹

“Nişanlıyız, ailelerimiz rahatça görüşmemize izin vermiyor. Dini nikâhımızı kıysak olur mu?”⁸²

“Nişanlıyken rahat görüşelim, haramlık kalksın diye dini nikâh kıydırdık. Sonra aramızda fiziki anlamda bir yakınlaşma oldu. Nişanlım yakınlaşmadan sonra bana kızıp, (kendi düşüncesine göre) yarım nikâh vardı aramızda sen onu kirlettin, seninle evlenmek istemiyorum dedi. Dini nikâh, yarım nikâh mı, şimdi nişan bozulursa ben ne yapacağım?”⁸³

⁷⁷ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 516, sıra no: 2064.

⁷⁸ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 428, sıra no: 1714.

⁷⁹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 341, sıra no: 1366.

⁸⁰ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 315, sıra no: 1263.

⁸¹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.122, sıra no: 510.

⁸² Dhys, Karteks, s.19, sıra no:13

⁸³ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.390, sıra no: 4

4.1.2. Nikâh Biçimiyle İlgili Sorular

Nikâh, Arapça kökenli bir mastar olup, erkeğin kadınla evlenmesi ve onunla cinsel temasta bulunması anlamına gelir. İslam'da nikâh akdi, hem medeni bir muamele, hem de bir ibadettir. İslam'da nikâh akdi sırasında bir din adamının ve ya resmi bir devlet memurunun bulunması zorunlu değildir. Bununla birlikte bazı ülkelerde medeni evlenme şekli zorunlu hale getirilmiştir. Hollanda, İsviçre ve Türkiye gibi ülkeler bunlar arasındadır. Bu gibi ülkelerde resmi memur önünde kıyılmayan nikâh yok hükmündedir.⁸⁴ Ancak, resmi nikâhtan sonra dini nikâh ya da dini merasim serbest bırakılmıştır.⁸⁵

Bizim toplumumuzda resmi nikâhın akabinde genelde bir de dini nikâh kıyılmaktadır. Bu durum, bazen iki ayrı nikâhın var olduğu düşüncesine götürmekte ve bir ikilem yaşanmaktadır. Evlilik gibi ciddi bir oluşumun manen de desteklenmesi gerektiği inancına bağlı olarak nikâhın bir dini boyutu hep var olmuştur. Günümüz modern ulus yapılarında pek çok sosyal oluşum gibi nikâh da devletin çatısı altına alınınca işin dini boyutu problem haline gelmiştir. Pek çok Batı ülkesinde dinin duası, resmiyetin tescili kilisede toplanarak halledilmiş ama bizde problem çözüme kavuşturulamamıştır. Yine de pek çok alanda olduğu gibi bu konuda da toplum kendine özgü bir çözüm yoluna gitmiş, hem dini hem de resmi nikâhla evlenerek bu problemi aşmıştır. Fakat yaşanan bu ikilem, boşanma konusunda da üstelik evlenmeye kıyasla daha çok problem oluşturmaktadır. Aşağıda tabloda bununla ilgili sorunlar nedeniyle 26 başvuru görülmektedir.

⁸⁴ Halil Cin, **İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme**, Ankara1974, s.133.

⁸⁵ Hamdi Döndüren, **Delilleriyle İslam İlmihali**, İst., Erkam Yay., s. 151.

Tablo 24: Nikâh Biçimi İle İlgili Başvuruların Dağılımı

| Nikâh Biçimi | Frekans | Yüzde |
|--|----------------|--------------|
| Sadece Dini Nikâhla Evlilik | 7 | %26,9 |
| Dini Nikâhla İkinci Hanım Alma/Olma | 6 | %23 |
| Nikâh İle İlgili İslami Hükümler | 5 | %19,3 |
| Mahkemeden Sonra Dini Nikâhın Devam Ettiği Düşüncesi | 3 | %11,5 |
| Mahkeme Devam Ederken Dini Nikâhla Evlenme | 5 | %19,3 |
| TOPLAM | 26 | %100 |

Tablo 25'e göre, Cumhuriyet'le birlikte resmi nikâh olarak ifade edilen ve belediyelerce kıyılan nikâhın "dini nikâh" ve ya "imam nikâhı" ile desteklenmesi yolunda bir düşünce gelişmiştir. Resmi nikâhın yaptırım gücü yanında, toplum nezdinde dini nikâhın kalpleri rahatlatma, iç huzuru sağlama gibi bir işlevinin olduğu kabul edilmiştir. TÜİK tarafından 2006 yılında yapılan bir araştırmada bireylerin yapmış oldukları evliliklerin %85,9'unda hem resmi hem de dini nikâh kıyıldığı tespit edilmiştir. Bu evliliklerin %9,7'si, sadece resmi, %3,7 si sadece dini nikâhla gerçekleşmiştir. Sosyal Doku Projesi kapsamında Konya'da yapılan araştırma sonuçlarına göre ise, %95,8'lik kesim hem resmi hem de dini nikâhla evlenmişken, %2,8'lik bölüm, sadece resmi nikâhla, %1,4'lük kesimin de sadece dini nikâhla evlenmiş olduğu sonucu ortaya konmuştur.

Söylemek gerekir ki, günümüzde "resmi nikâh" adıyla gerçekleştirilen akit, bizzat İslam'ın elde etmek istediği maksat ve gayeleri gerçekleştirmektedir. Şahitlerin seçimi, zaten kişilerin özel hayatlarını ilgilendiren ve tercihin kendilerine bırakıldığı bir mevzudur. Kişiler, akit sonrası kıyılan nikâh için dua da edebilirler. Sadece "dini nikâh" la yapılan evliliklerde ise, nikâh akdi resmi kayıtlara geçmediği

için, ayrılık söz konusu olduğunda çoğunlukla kadınların mağdur olması gibi bir durum karşımıza çıkmaktadır.⁸⁶

Hukuki niteliğe sahip resmi nikâhta, tarafların ve özellikle kadınların menfaatine olmak üzere dört husus garanti altına alınmıştır. Bunlar; ilişkinin/ birlikteliğin yasallığı, doğan çocuklar için nesebin sahihliği, ölüm halinde mirasçı olabilme ve kadının nafaka hakkıdır. Bundan dolayıdır ki, kadınların kendi menfaatleri, selametleri, acı tecrübe yaşamamaları ve manevi sorumluluk altına girmemeleri bakımından bu konuda dikkatli davranmaları gerekmektedir.⁸⁷

Toplumumuzda genel olarak sözleşme ve ilanı kapsayan bir şekilde yapılan resmi nikâh yaygın olarak uygulanırken, bazı durumlarda içine düşülen sıkıntılı durumlara çözüm bulma amaçlı olarak iki kişi arasında kıyılan gizli nikâhlarla da karşılaşabilmektedir. Müftülüğe yapılan başvurularda,

“... Ben sadece dini nikâhla evlenmişim. Kocam, 1-2 ay geçtikten sonra – benden sıkıldığını söyleyip beni babamın evine gönderdi. Şimdi de hiç arayıp sormuyor. Beni boşamamıştı da ben, evli miyim bekâr mı?”⁸⁸ve ya,

“....3 ay önce dini nikahımız kıyıldı. Seneye de resmi nikâh kıyılacaktı. Eşim şimdi bana diyor ki- o nikâh yarım nikâh ondan bir şey olmaz. Biz evlenmeyelim- ailem de ben de perişan olduk...”⁸⁹cümleleriyle kişiler, yaşadıkları zorlukları ve belirsizliği ifade etmektedir.

Dini nikâhla yapılan ikinci evlilikler meselesinde sorun sadece çevreden, özellikle ilk eşten saklanarak kıyılan böyle bir nikâh sonrasında erkeğin içine düştüğü karmaşık olaylar değildir. Aynı zamanda birinci kadının, kocasının yaşadığı ilişkiye yönelik itiraz ve isyanları, kuma gelen kadının ise başkalarının mutsuzluğu

⁸⁶ Necla Yasdıman, **Kur'an- Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları**, İzmir, Kanyılmaz Matbaa, 2003, ss.100-101.

⁸⁷ **a.g.e.**, ss.100-101.

⁸⁸ Dhys, Karteks, s. 17, sıra no: 3

⁸⁹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.390, sıra no: 4

üstüne kurmaya çalıştığı mutluluk senaryolarında kurduğu hayallere çoğunlukla ulaşamamasından kaynaklı sıkıntı dillendirmektedir. Yıkılan güven duyguları, geride kalan hayal kırıklıkları, ortada mevcut masum çocuklar... Baş edilmeye çalışılan birçok sorun...

Türk toplum yapısında bireylerin evlenecekleri kişinin ilk eşi olma ve tek eş olarak kalma isteği araştırmalara konu da olmuştur. 2011 Türk Aile Yapısı Araştırması sonuçlarına göre, bu istek kadınlar için ikinci sırada yer alırken (% 84), erkeklerde ilk sırada yer almaktadır. (% 85 oranında)⁹⁰

Yine 2006 yılı Türk Aile Araştırmasına göre, Türkiye’de % 96 gibi büyük bir çoğunluk bir defa evlenmekte, ikinci defa evlenenlere, toplumun yüzde 4’lük bir kesiminde rastlanmaktadır. 3 ve ya daha fazla evlilik yapanların oranı ise yüzde 0,3 civarındadır.⁹¹

Konya İl Müftülüğü’ ne konuyla ilgili yapılan başvurularda karşılaşılan soru örnekleri şu şekildedir:

“...Kocam, benden habersiz ve izinsiz bir başka kadına nikâh kıymış. Gerçekten bu nikâh, geçerli mi, ben kocama hakkımı helal etmiyorum...”⁹²

“...Kızım güya dini nikâhla bir adamla evlendi. Onunla birlikte yaşıyor. Ama adam zaten evli böyle nikah olur mu?...”⁹³

Nikâh ile boşanma farklı hukuki tasarruflardır. Dini nikâhta iki tarafın rızası şart iken, dinen boşanmada böyle bir şart bulunmamaktadır. Modern hukukta da nikâh için mahkeme kararı gerekmez ama boşanmada mahkeme kararı gerekmektedir. Bu ince fark sebebiyle bazen yanlış anlamalar olabilmektedir. Bazen de kişiler, nikâh ve boşanma konularına yeterince hassasiyet göstermeyebilmektedir.

⁹⁰ Uslu, **a.g.e.**, s.226.

⁹¹ Turğut, **a.g.e.**, s. 52.

⁹² Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.320, sıra no: 4

⁹³ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.398, sıra no: 3

Nitekim boşanma davası devam ederken, kişi henüz boşanmadan evlenenler olduğu gibi, boşanma davası sonucunda nasıl olsa dini nikâhımız duruyor, diye evliliğin devam ettiğini düşünenler ve bu nedenle boşandığı eşiyle yaşamaya devam edenler de bulunmaktadır.⁹⁴

Nikâh ve boşanmalar konusunda yapılan müracaatlarda, meselenin fihhi yanı ile ilgili başvurular da vardır. Bu başvurularda,

“...Benim bayan arkadaşım evli. Ama başka bir erkekle ilişkisi var. Onunla da dini nikâhla evlenmek istiyor. Erkeklerin kısıdığı gibi dini nikah kıyabilir di mi?...”⁹⁵

“Nikâhta velinin izni şart mı, ailemden habersiz evlensem nikâhım geçerli olmaz mı?”⁹⁶

“Uzun süre ayrı kalmak nikâha zarar verir, diyorlar. Ben 15 aydır askerdeydim. Nikâh tazelememiz gerekir mi?”⁹⁷ gibi sorular geldiği gibi, *“dini nikâh kıyarken gelin ile damat olmadan biz arkalarından nikâh kıyabilir miyiz”⁹⁸*, gibi sorular la da karşılaşılmaktadır.

4.2. BOŞANMAYA GÖTÜREN SEBEPLER VE YAŞANAN DEĞİŞİMLER

Evlilik, bireylerin ev ya da aile birimi kurumlarının toplumca benimsenmiş ve yaptırma bağlanmış biçimini oluşturan kurum şeklinde tanımlanmaktadır.⁹⁹ Evliliğin sosyal ve duygusal boyutları vardır. Mevcut evlilik birliği, eşlerden birinin ölmesi ya da boşanma durumunda ise çözülmeye uğrar.

⁹⁴ Balıkçı, **a.g.e.**, s.63.

⁹⁵ Dhys, Karteks, s.13, sıra no: 8

⁹⁶ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 247, sıra no: 4

⁹⁷ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.398, sıra no: 4

⁹⁸ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.392, sıra no: 1

⁹⁹ <http://www.tdk.gov.tr.>, 2015

Evlilik kadar eski bir tarihe sahip olan boşanma, yasal olarak gerçekleştirilmiş bir evliliğin taraflar arasında hiçbir bağ kalmaksızın, varsa ortak çocukların hakları saklı kalmak suretiyle hâkimin vereceği karar üzerine sona erdirilmesi, aynı zamanda ve tarafların başkaları ile evlenebilmesine olanak sağlayan hukuki bir işlem olarak tanımlanabilir. Boşanmalarda taraflar hem psikolojik hem sosyolojik olarak oldukça fazla etkilenmektedir. Fakat böyle bir yıkıcı süreçten en çok etkilenen her iki tarafa da taraf olmak istemeyen, ebeveynlerini bir arada tutmaya çalışan çocuklardır. Yine de tüm bu durumlara rağmen kişiyi boşanma kararı almaya iten bir takım nedenlerin de varlığı muhakkaktır.

Bu çalışma, gerek boşanmış gerekse boşanma aşamasında olan ve Konya İl Müftülüğü' ne şahsen ve ya telefonla yapılan müracaatlar dikkate alınarak hazırlanmıştır. Buna göre başvurularda görülen boşanma nedenleri ve dağılımı şu şekilde gerçekleşmektedir.

Tablo 25: Kişilerin Boşanma Nedenlerine Göre Dağılımı

| KONULAR | SAYI | % |
|----------------------|-------------|--------------|
| Aldatma | 44 | % 34 |
| İletişim Problemleri | 19 | % 15 |
| Cinsel Problemler | 15 | % 12 |
| Ekonomik Problemler | 17 | % 13 |
| Şiddet | 12 | % 9 |
| Büyü | 5 | % 4 |
| Teknolojinin Etkisi | 4 | % 3 |
| Ensest İlişki | 5 | % 4 |
| Cinsel taciz | 6 | % 4.5 |
| Fuhuş Ticareti | 2 | % 1.5 |
| TOPLAM | 129 | % 100 |

Aile içi ilişkileri olumsuz yönde etkileyen bazı sebeplerin incelendiği bu bölümde, teknoloji alanında yaşanan hızlı değişim, internetin yaygınlaşması, sosyal hayatta yaşanan değişimler ve daha birçok faktörün boşanmalarda ne denli etkili

olduğu örnek vakıalar eşliğinde ele alınacaktır. Konuyla ilgili 129 başvuru mevcuttur. Bunları sırayla ele alacağız.

4.2.1. Aldatma

Aldatma, evlilikte eşlerin birbirlerine olan güvenin yitmesine ve aile huzurunun ortadan kalkmasına neden olan en büyük faktördür. Kadın ve ya erkeğin evlilik birliğine ihanet etmesi ve eşini başka biriyle aldatması boşanmaları hızlandırmaktadır. Üyeleri arasında sevgi, saygı ve güvenin olmadığı bir aile sağlıklı ve sağlam bir yapıya oturmamış demektir.

Türk aile yapısının mevcut durumu ve değişimin ne yönde olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Türk Aile Yapısı Araştırmasında¹⁰⁰ araştırma grubuna eşlerin birbirlerine olan sevgi ve sadakati konusundaki düşünceleri hakkında sorulan soruya verilen cevaplar şu şekildedir: Katılımcıların %51,4'ü eşler arasındaki sevgi sadakatin azaldığını, %26,1'i bir değişme olmadığını, %22,5'i sevgi ve sadakatin arttığını söylemiştir. Bu sonuç, güçlü Türk aile yapısının çözülme yönünde bir değişim içerisinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 26: Eşlerin Birbirine Olan Sevgi ve Sadakati

| | N | % | GEÇERLİ % |
|--------------------|-------------|--------------|--------------|
| Azaldı | 1386 | 49,6 | 51,4 |
| Değişme Yok | 705 | 25,2 | 26,1 |
| Arttı | 608 | 21,7 | 22,5 |
| Geçersiz | 98 | 3,5 | - |
| TOPLAM | 2797 | 100,0 | 100,0 |

Eşlerin birbirlerine olan sevgi ve sadakati hakkındaki düşünceleri ile gelir düzeyleri arasında yadsınamaz bir ilişki vardır. Aynı çalışmada, araştırma grubunun gelir düzeyleri yükseldikçe, eşler arasında sevgi ve sadakatin azaldığını söyleyenlerin oranlarında da yükselme olduğu görülmektedir. Yani bir anlamda toplumumuz, aile

¹⁰⁰ Uslu, a.g.e., s. 149.

bağları ile ilgili sahip olduğu değerlerden genel anlamda uzaklaşma eğilimine girmiştir. Gelir düzeyinde meydana gelen yükselme ise bu eğilimin daha da artmasına neden olmuştur.¹⁰¹

Araştırma grubunun, eşlerin birbirlerine olan sevgi ve sadakati hakkındaki düşünceleri ile eğitim düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde ise, araştırma grubunun eğitim düzeyleri yükseldikçe eşler arasındaki sevgi ve sadakatin azaldığını söyleyenlerin oranlarında da yükselme olduğu görülmektedir. Bu sonuçları, eğitim seviyesinin yükselmesinin eşler arasındaki sevgi ve sadakati olumsuz etkilediği şeklinde değerlendirmenin doğru olmayacağı açıktır. Çünkü eğitim seviyesi yükseldikçe bilinç düzeyi de yükseleceğinden tarafların aile bağları konusundaki çözülmenin farkına varmaları da daha kolay olacaktır.¹⁰²

Aile, sevgi, saygı ve güven ilkeleri temelinde kurulur. Bu ilkelere bağlı kalındığı sürece evlilik sağlıklı bir şekilde devam eder. Bu ilkelerin azaldığı ve hatta yok sayıldığı evlilikler tarafları telafisi çok zor olan hatalar yapmaya itebilmektedir. Kadın ya da erkeğin güveni sarsacak herhangi bir davranışta bulunması, aile birliğinin bozulmasına bile sebep olabilmektedir.

SEKAM'ın yaptığı Türkiye'de Aile Araştırması'nda *“Eşinizin sizi bir başkasıyla aldattığına emin olsanız ne yapardınız?”* sorusuna %57,6'sı *“boşanırım”*, %14,2'si *“konuşur/tartışır, vazgeçirmeye çalışırım”*, % 7,5'i *“öldürürüm”*, %4,8'i *“evi terk ederim”*, %3,3'ü *“boşanmam kabullenirim”*, % 2,3'ü *“döverim”* şeklinde cevap vermektedir.¹⁰³

Konya İl Müftülüğü'ne gelen başvurularda kadınların başka bir erkekle kocasını aldattığı vakalar da yer almaktadır. Geçmiş yıllarda böylesi konular hakkında çok az soru ile karşılaşılırken internet ve sosyal medyanın olumsuz etkisiyle vakıa sayısında artış gözlenmiştir. 2000-2010 yılları arasında İl Müftülüğüne sorulan sorularda, “evli kadının kocasını aldatması” meselesine dair 6

¹⁰¹ Uslu, **a.g.e.**, s.66.

¹⁰² Uslu, **a.g.e.**, s.67.

¹⁰³ Cevat Özkaya, Celalettin Vatandaş, **Türkiye'de Aile**, İst. 2010., s.116.

adet soru tespit edilmişken, aynı oran 2010-2015 yılları arasında 15'e yükselmiştir. Önceki senelerde taraflar için böyle bir konunun dillendirilmesi bile sıkıntı iken, artık yüz yüze görüşmelerde ve bazen iki tarafın bir arada olduğu hallerde de konu hakkında başvuru yaptıkları görülebilmektedir. "Erkeğin bir başka kadınla karısını aldatması" na dair soru sayısı ise, önceki on yıllık süreçte 8 adet iken, 2010-2015 yılı içerisinde bu sayı, 21'e yükselmiştir. İnternette aldatma" soru sayısı da 1 taneden 7 ye yükselmiştir. Sanal âlemde aldatılma olayına maruz kalanların 5 tanesi kadın, 2 tanesi erkektir. ¹⁰⁴

Başvurulardaki ifadelerde kocası tarafından aldatılan kadınların yaşadıkları psikolojik sıkıntılar bir yanda, bir de kadınların, kocaları ve ya koca akrabaları tarafından meseleyle ilgili olarak suçlanıp sorumlu görülmeleri de yer almaktadır. Konuyla ilgili olarak bir bayan sıkıntısını şöyle anlatmıştır. "*Hocam, kocam bir bekâr kızla beraber olmuş, sonra olay ortaya çıkınca gelip bana dedi ki, - Biz şimdi boşanalım, ben o kızı resmi nikâhıma alıp namusunu temizleyeyim, bu arada seninle de dini nikâhla evli kalalım. Sonra bir ara onu boşar seninle resmen evleniriz.-Ben kabul etmedim ama bana çok kızıyor. O kızın vebali senin üstüne diyor. Gerçekten ben sorumlu olur muyum?*"¹⁰⁵

Bir başka bayan ise "*Hocam, ben hemşireyim. Bir tane de özürlü çocuğum var. Kocam bana sen sağlıklı bir oğlan çocuğu veremedin. Ben de seni aldattım diyor. Çok çaresizim. Kur'an okuyorum. Nur Suresinde Allah, "Zina eden zina edenle ya da müşrikle evlensin diyor."* ¹⁰⁶*Ben boşansam vebali olmaz galiba değil mi?...*" ¹⁰⁷ diye içinde bulunduğu durumu ifade etmiştir. Toplumun bazı kesimlerinde erkeğin böyle bir hakkının olduğu düşüncesi kabul gördüğünden, erkek, aldatsa bile çoğu zamana haklı kabul edilmektedir. Hatta bu duruma genelde de hanımı sebep olmuştur, gözüyle bakılmaktadır. Hal böyleyken, konuyla ilgili olarak başvuruda bulunan ve çözüm arayan taraf öncelikle kadınlar olmaktadır.

¹⁰⁴ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.332, sıra no: 1

¹⁰⁵ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 371, sıra no: 2

¹⁰⁶ Kuran-ı Kerim ve Meali, Nur: 4.

¹⁰⁷ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.259, sıra no: 3.

Toplumumuzun hemen her kesiminde kadının zinası erkeğe nazaran daha kötü karşılanmaktadır. Erkeğin böyle bir olaydan sonra karısını affetmesi ise çok az görülmektedir. Bu ender vakialardan olarak müftülüğe yapılan yüz yüze görüşmelerin birinde kendisini köydeki sütçü ile aldatan bir erkeğin karısıyla yaptığı başvurusu bunlar arasında sayılabilir. Erkek her şeye rağmen, çocukları hatırına, çocuklarının adı böyle bir olayla anılmasın diye, olayın karısı tarafından itirafı anında kalp krizi geçirip hastanelik olmasına rağmen karısını affetmeye çalışmıştır. *“...Hocam, çocuklarım, -Baba, annem ne yaptıysa yapsın bizi annesiz bırakma! diye yalvardılar. Çok zor ama kabullenmeye çalışıyorum. Ben size nikâhımızı tazelememiz gerekir mi diye sormaya geldim. Bi de ne yapsın şimdi karım. Nasıl temizlensin?”*¹⁰⁸

Başvuruda bulunan bir başka bayan da, *“Maalesef ben gayr-ı meşru bir ilişki yaşıyorum yıllardır. O ilişkiden 2 tane de çocuğum oldu. Bu vebalden kurtulmak için nikâh kıysak günahımız düşer mi?”*¹⁰⁹ diye yaşadığı pişmanlığı hafifletmek için sunduğu teklifi müftülüğe onaylatmaya çalışmaktaydı.

Aldatma, insan psikolojisini olumsuz etkileyen hem de İslam dinince “büyük günah” olarak kabul edilen bir durumdur. Bu sebeple kişiler bu günahı işledikten sonra çoğu zaman vicdanları ile hareket etmekte yaptıkları eylemden pişman olmaktadır. Çözüm olarak Müftülüğe başvurmakta ve nasıl temizleneceklerini sormaktadırlar: *“... Artık ben ne yapsam bu günahı kurtulamam değil mi, kıldığım namaz da kabul değildir. ..”*¹¹⁰ diyerek ümitsizliklerini dile getirmektedirler.

Hal böyleyken, kendilerini haklı çıkarmaya ya da masum göstermeye çalışanlar da yok değildir. Özellikle sanal âlemdeki aldatmalarda kişiler, gerçek kimliklerini beyan etmedikleri için yaptıklarını yanlış görmemekte bu durumdan rahatsız olmamaktadırlar. Kocasından sanal âlemde aldatılan bir bayan başvurusunda, *“Kocam facebook hesabından sahte isimlerle kadınlarla sürekli görüşüp duruyor. Her türlü mahrem konuları konuşuyor. Sonra da bana buradaki*

¹⁰⁸ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.260, sıra no: 1.

¹⁰⁹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.274, sıra no:2

¹¹⁰ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.112, sıra no: 2

her şey yalan, sanal o yüzden günah da değil yasak da. Sen karışamazsın, diyor. Kocam, hep kendini haklı görüyor."¹¹¹ şeklinde yaşadıklarını anlatarak, müftülükten destek beklemiştir.

4.2.2. İletişim Problemleri

İnsanoğlunun, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmesi dil ile gerçekleşmektedir. Bu dil, sözlü olabileceği gibi, mimik ve jestlerle de olabilmektedir. Anlatabilmek ve anlayabilmek ilişkilerde en önemli faktördür. Anlatanın verdiği mesajı anlayabilmek iletişim becerisi olarak karşımıza çıkmaktadır. En az iki kişi arasındaki bu mesaj alış-verişine iletişim denir. Ailedeki iletişim ise, karı- koca arasındaki iletişim ve anne- babanın çocuklarıyla olan iletişimi ve aile fertlerinin diğer insanlarla olan iletişimi olarak sınıflandırılabilir. Bizim konumuz gereği bu bölümde sadece eşler arasındaki iletişim incelenecektir.

Karı- koca arasındaki iletişimde iki cinsin kullandıkları iletişim örüntüleri farklılık gösterir. Bu farklılıktan kaynaklanan sorunların yaşanması da doğal bir sonuçtur. Erkekler daha çok sorun çözmeye yönelik bilişsel mesajlar verirken, kadınlarda daha empatik ve duygusal mesajlar hâkimdir.¹¹² Karı- koca arasındaki iletişim bozukluğu ile ilgili Müftülüğe 2010-2015 yılları arasında 19 başvuru yapılmıştır.¹¹³

Başvurular ve içerikleri şu şekildedir:

¹¹¹ Dhys, Karteks, s.19, sıra no: 6

¹¹² Balıkçı, **a.g.e.**, s. 79.

¹¹³ **a.g.e.**, s.80.

Tablo 27: İletişim Problemleri ile İlgili Başvuruların Dağılımı

| İletişim Problemleri | Başvuru Sayısı | Başvuru Yüzdesi |
|---|----------------|-----------------|
| Sorumluluk Paylaşımında Anlaşmazlık | 7 | %36,8 |
| Görüş Ayrılıkları/ Eşlerin Geçinememesi | 5 | %26,3 |
| Otorite Konusunda Anlaşmazlık | 4 | %21,1 |
| İletişim Kuramama | 3 | %15,8 |
| TOPLAM | 19 | %100 |

Tablo28'e göre başvurularda ailede yaşanan iletişim problemleri dile getirilmektedir. Buna göre, sorumluluk paylaşımında anlaşmazlık yaşanması, yaklaşık % 37'lik oran ile iletişim problemleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Bunu, % 26 ile eşler arasında mevcut görüş ayrılıkları, % 21 ile otorite konusundaki anlaşmazlıklar takip etmektedir.

“İki ayrı insan” tarafından oluşturulan aile, bunun doğal sonucu olarak çatışma ve uyuşmazlık problemini de beraberinde taşıyabilmektedir. Farklı ortamlarda yetişmiş, değişik kişiliklere sahip iki ayrı insanın uzun yıllar hep uyumlu olmalarını beklemek fazla iyimser bir beklentidir.¹¹⁴SEKAM' ın yaptığı Türkiye'de Aile araştırmasına göre, eşle ilgili olarak evli katılımcılara yöneltilen “*Eşinizle, yakın arkadaşınızla konuştuğunuz problemleri konuşur musunuz?*” şeklindeki soruya, her zaman diyenler %24,7, genellikle diyenler %30,7, çok seyrek cevabını verenler %27,8, hiçbir zaman tarzında görüş belirtenler ise, %17,1 oranındadır. Buna göre eşlerin yarından fazlasının arkadaşlarıyla konuştukları problemleri birbirleriyle de konuştukları anlaşılmaktadır. Ancak tersinden bir bakışla, bu tür problemleri

¹¹⁴ Nermin Türkaslan, “Boşanmanın Çocuklar Üzerinde Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Baş Etmenin Yolları”, **Aile ve Toplum, Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi**, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2009, C.3, s.11

konuşmayanların da ciddi bir oranda olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Türkiye’de eşle iletişimin çok iyi bir düzeyde olmadığını göstermesi açısından önemlidir.¹¹⁵

Araştırma sonucu, müftülüğe yapılan başvurularda karşılaştığımız sonuçları destekler niteliktedir. “ *Ben yüksek lisans öğrencisiyim. Eşim ise liseden terk. Bizim aramızda hiçbir iletişim bağı yok. Evde iki yabancı gibi yaşıyoruz.*”¹¹⁶örneğinde olduğu gibi.

Karı- koca arasında ailede iletişim problemi oluşturan konuların başında eşlerin birbirlerinin ailelerine yönelik ortak tavır sergileyememeleri gelmektedir. Bu durum çoğu zaman eşler arasında görüş ayrılıklarının yaşanmasına, tarafların birbirini ötekileştirmesine neden olmaktadır. Hâlbuki toplumumuzda eş ve çocuklardan sonra ailede bulunabilecek öncelikli kişiler eşlerin ebeveynleridir.

Türkiye’de kentlileşme oranının yükselmesi en çok ailedeki yaşlı bireyleri etkilemekte, çekirdek yapıya yönelen ailelerde yaşlılar, çocuklarından ayrı olarak yalnız yaşamak zorunda kalmaktadır. Değişen toplumsal yapıda karşımıza çıkan bu durum il müftülüğü sorularında da karşılığını bulmaktadır. Söz konusu olan gelin kaynana ilişkilerinde şikâyetçi taraf genelde kayınvalideler iken şimdi durum biraz daha değişmiş geçmişe kıyasla kaynana otoritesinde zayıflama başlamıştır. Gelinler aile içinde daha çok söz sahibi olmuşlardır. Ama yine de “*Oğlum, evlenince huyu değişti. Bize kötü davranıyor. Ne yapmalıyım.*”¹¹⁷ diye arayan kayınvalideler olduğu gibi, “*Eşimle ve kayınvalidemle problemlerim var. Aileme gitmeme izin vermiyorlar. Onları çok özliyorum. Ne yapmamı tavsiye edersiniz.*”¹¹⁸ şeklinde içini müftülük personeline döken gelinlere de rastlamak mümkündür.

Yüce Allah Kuran-ı Kerim’de kendisine ibadet ettikten sonra anne ve babaya iyilikte bulunmayı emretmiştir.¹¹⁹Bu sebeple, anne ve babaya itaat etmek ve onlara

¹¹⁵ Özkaya, **a.g.e.**, s. 103.

¹¹⁶ Dhys, Karteks, s.22, sıra no:2

¹¹⁷ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 26, sıra no: 104.

¹¹⁸ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.32, sıra no: 131

¹¹⁹ **Kuran-ı Kerim**, İsra 17/23.

iyilikte bulunmak dinimizin çok önem verdiği konularından biridir. Anne ve babanın emir ve isteklerini Allah'a itaatsizlik olmadıkça yerine getirmek çocukların görevidir. Bu ilkedен hareketle kayınvalide ve kayınpedere de aynı şekilde gerekli saygı gösterilmelidir. Bakıma muhtaç hale gelmişlerse, omlarla yakından ilgilenilmeli ve ihtiyaçlarının giderilmesi noktasında hassas davranılmalıdır. Böyle davranışları sergilemek, mutlu ve huzurlu bir aile yuvasının devamına hizmet eden ahlaki meziyetlerdendir.

Ailede sağlıklı bir iletişimin sağlanamamasından kaynaklı problemlerin taraflarca sakin zamanlarda dile getirilip dinlenmesi çözüm için en makul ve kolay yoldur. Fakat ülkemizde Kuran eğitiminin yapıldığı bazı yerlerde yıllarca “Kuranın şu ayeti şu hastalığa iyi gelir, şu ayet sınav başarısı için okunur, şu ayeti şu kadar okumak karı- koca geçimsizliğine iyi gelir” şeklinde bir anlayış canlı tutulmuştur. Bu anlayışa göre, kişinin yaşadığı her durumla ilgili Kur'an-ı Kerim'de belli sayıda okunacak bir ayet mutlaka vardır. Başvurularda bu durum da karşımıza çıkmaktadır. *“Eşimle aramızda aniden huzursuzluk çıkar. Çok kötü tartışırız. Bazen bu durum günlerce sürer. Kur'an'da bu durumla ilgili bir sure, bir dua var mı?”*¹²⁰ sorusu gibi.

İşi bir adım daha ileri taşıyıp, aradaki mevcut aile geçimsizliğini efsunlu ve sırlı işlerde arayanlarla da karşılaşmak mümkündür: *“Yorganımın içinde muska gibi bir şey çıktı. Bizim evimize fazla bir gelen giden olmaz. Bunu yapsa yapsa kaynanam yapmıştır. Nasıl kurtulurum ben bu sihirden?”*¹²¹

Küreselleşen dünyanın değişen algılarına örnek olabilecek bir vakıa da şöyledir: *“Kızım başka bir şehirde tıp fakültesini kazandı. Ben kızım doktor olacak diye sevinirken babası karşı çıktı okumasına. Konya'yı kazansaymış okuturmuş. Şehir dışında kız okutamazmış. Ben kızıma destek oldum. Gönderdim okutmaya. Kocam da bana ne haliniz varsa görün, artık senin kocan değilim, kızın da babası değilim, dedi. Ne yapsaydım yani, hata mı ettim yoksa?”*¹²² sözleriyle aile içi

¹²⁰ Dhys, Karteks, s.21, sıra no:17

¹²¹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.32, sıra no:131.

¹²² Dhys, Karteks, s.21, sıra no: 18

sağlıksız iletişimden kaynaklanan problemin ne gibi sonuçlar doğuracağından örnek vermektedir.

Başvurularda da görüldüğü gibi aile içi huzuru yakalamak, her evlilik için mümkün olmuyor. Bazen uzun yıllar evli kaldığı halde sürekli birbiriyle tartışan, bir türlü geçim yolu bulamayan çiftlerle de karşılaşmak mümkündür. Bu durum bazı çiftlerde o kadar uzuyor ki önce yataklar, sonra yattıkları odalar ayrılıyor birbirinden. Nitekim başvuruda bulunan bir kişi, “ 45 yıldır evliyiz. Daha bir konuda da hem fikir olamadık. Birimizin ak dediğine diğeri mutlaka kara der. Hayat da böyle geldi, böyle geçti işte.”¹²³ Bir başka başvuruda ise, “Hanımla 15 yıldır ayrı yattıyoruz. Nikâhımıza bir zararı var mı”¹²⁴ sorusu ile karşılaşılmakta, bu ayrılığın nikâha etkisi dillendirilmektedir.

Evlilik, bir kadınla bir erkeğin yeni bir aile meydana getirmek üzere kurduğu ilişkiler bütünüdür. Erkekle kadının bu birliği sürdürebilmeleri için tüm yaşantı alanlarında zorunlu işbirliği yapmaları, eşlerin yükümlülüklerinin bilincinde olmalarıyla yürütülebilmektedir. Evlilik bilinci denem bu olgunluk, aslında birlikte yaşamak için gerekli olan yükümlülüklerin yerine getirilmesi için eşlerin her ikisinde bulunması gereken bir tür sorumluluk bilincidir. Evlilik yaşamının uyum içinde sürebilmesi, evli bireylerin sahip oldukları sorumluluk bilincinin de yeterli düzeyde oluşu ile ilişkilidir.¹²⁵ Özellikle kadınların da çalışma hayatında rol aldığı evliliklerde ev işleri paylaşımı konusunda eşlerin birbirine aile hayatı içerisinde destek olması gerekmektedir.

Konya genelinde yapılan Sosyal Doku Projesi kapsamında bireylere, “ Ev işleri, kadınla erkek arasında eşit olarak paylaşılmalıdır.” önermesine %51,3’ü katılıyorum diye cevap verirken, % 14, 5’i kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Katılmıyorum diyenlerin oranı ise, %22,2 olmuştur. ¹²⁶Hal böyleyken bazı

¹²³ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.277, sıra no: 2

¹²⁴ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.28, sıra no: 112

¹²⁵ Balıkçı, a.g.e., s.83.

¹²⁶ Meriç, a.g.e., C:2, s.192.

evliliklerde sorumlulukları paylaşma adına problemler çıktığı ve ailede sağlıklı iletişim kurulamadığı görülmektedir.

*“ Hanım, sanki evli değilmişiz gibi davranıyor. Sabahları hiç kahvaltı hazırlamaz. Çocuklarla ilgilenmez. Ev hanımı olmasına rağmen ev işlerini yapmaz.... ”*¹²⁷

Evlilikte eşler arası sorumluluklar, dengeli olarak paylaşılmalıdır. Burada eşitlik değil, adalet prensibine göre hareket etmek esastır.

*“Kocam, sürekli tavla oynamaya gider. Gel bu akşam evde kal, çay içelim sohbet edelim desem – ne yapayım, seninle niye oturacağım- diye ters cevap verir.”*¹²⁸

Evliliğin başarıyla sürdürülmesinde önemli etkenlerden biri de evli bireyler arasında görüş birliğinin oluşmasıdır. Mutlu bir yuvanın temeli sadece duygusal birlikliliklerle sağlanamaz. Ailenin bu anlamda akıl- mantık, sosyal uyum ve benzeşim, kültürel yapı gibi değerlendirmeler üzerine kurulması önemlidir.¹²⁹

Aile içinde alınan kararların mümkün mertebe karşılıklı fikir alış- verişiyle birlikte alınması gerekirken, bazı durumlarda erkeklerin kadın üzerinde özellikle anne- baba ziyareti hususunda baskıcı davrandığı görülebilmektedir. Bu konuyla ilgili başvuruda bulunanlar,

*“Hocam, karı- koca hakkı nereye kadar? Kocam benim ailemle görüşmeme izin bile vermiyor. Ben kocama itaat edip, görüşmeyeyim mi? Yoksa karşı gelmekten dolayı sorumlu olur muyum?”*¹³⁰

“Kocam, ailemin evime gelmesini istemiyor. -Evde benim sözüm geçer. Allah da bana bu hakkı veriyor. Eğer benden habersiz gelirlerse yiyip içtikleri haram

¹²⁷ Dhys, Karteks, s.21, sıra no: 20

¹²⁸ Dhys, Karteks, s.21, sıra no:21

¹²⁹ Canatan, a.g.e., s.145

¹³⁰ Dhys, Karteks, s.22, sıra no:3

*olsun- diyor. Haklı mı?*¹³¹ gibi sorularla İslam'da kocaya bu kadar geniş bir hak verilip verilmediğini öğrenmek istemektedir.

Kadın beyni ile erkek beyni arasındaki farklılıklar, iki cins arasındaki iletişim biçimini, iletişimin sorun çözme tarzlarını, olayları algılamasını etkiler. Kadında duygusal yön daha yüksek olduğu için sevgiyi ve korkuyu daha çok algılar. Erkek beyni ise, mantıksal kar-zarar gibi analitik düşünceyi daha çok yapar.¹³² Bu farklılıklar, birlikte güzel ve sağlıklı bir iletişim kurmakla birliğe dönüşür. Aslında kadın ve erkek birbiri olmadan yarımır. Bunun farkında olunmazsa, evliliklerde son derece yıpratıcı, gergin ve zor ilişki örneklerine karşımıza çıkabilmektedir.

*“Kocamla iki aydır küsüm. Hiç konuşmadım onunla bu zaman zarfında. Artık yüzünü bile görmek istemiyorum. Onunla aynı sofraya oturmak bir zulüm benim için...”*¹³³

Başvurular, ailede iletişimin ne kadar önemli olduğunu göstermesi açısından manidardır. Eğer, eşler arasında güzel bir iletişim kurulamamışsa hayatın ne kadar zor yaşandığının en açık örneklerini oluşturmaktadır.

4.2.3. Cinsel Problemler

Sağlıklı bir toplumda ailenin fonksiyonlarını tam olarak yerine getirebilmesi gerekir. Eğer, işlevlerden herhangi birisinde bir sorun varsa, diğer alanlar da bundan etkilenmektedir. Ailenin işlevlerini yerine getiremediği durumlarda toplumsal sorunların ortaya çıktığı görülmüştür. Ailenin temel işlevlerinden biri de cinselliktir. Bazı evliliklerde bu konuda sorunlar yaşanmakta ve ailede ciddi gerginlikler olabilmektedir. Konya İl Müftülüğü' ne ailede cinsel yaşamdan kaynaklanan sorunlara yönelik 15 başvuru bulunmaktadır. İçeriği şu şekildedir:¹³⁴

¹³¹ Dhys, Karteks, s.22, sıra no:4

¹³² Tarhan, **a.g.e.**, s.208

¹³³ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.324, sıra no: 2

¹³⁴ BalıkcıI, **a.g.e.**, s.86.

Tablo 28: Cinsel Problemler ile İlgili Başvuruların Dağılımı

| Ailede Cinsel Sorunlar | Frekans | Yüzde |
|---|-----------|------------|
| Kocanın Cinsel Yaşamda Meşru Olmayan ve ya Farklı İstekleri | 9 | %60 |
| Cinsel Yaşamda Problem Yaşama | 4 | 26,6 |
| Kadının Cinsel Yaşamda Sorun Yaşamaması | 2 | 13,4 |
| TOPLAM | 15 | 100 |

İnsanın ruhi- manevi olduğu kadar bedeni- tabii ihtiyaçlarının da makul ve dengeli bir şekilde karşılanması gerektiği ilkesini benimseyen İslam dini, insanın cinselliğini de tabii bir vakıa olarak ele almış, ancak bu konuda belli sınırlar ve ölçüler koyarak hem cinsel hayatı korumayı ve devam ettirmeyi, hem de insanlık onuruna ve değerine aykırı davranışları, sapma ve aşırılıkları önlemeyi hedef edinmiştir. İnsanın diğer dünyevi lezzet ve menfaatlerde olduğu gibi cinsellik konusunda da çoğu zaman bencillik ve aşırılığa kaçması, bedeninin arzu ve duygularına kapılıp barbarca davranışlara girmesi sebebiyle İslam’da cinsel eğitimle ilgili birçok düzenleyici ve emredici kurallar konmuştur.¹³⁵ Hal böyleyken başvurularda da görüldüğü üzere kişilerin yanlış bazı cinsi tercihler yüzünden hem kendilerini hem de eşlerini büyük bir sıkıntıya sürüklemeleri söz konusu olabilmektedir. Bu konuda başvuruda bulunan oldukça yaşlı bir kişi,

“Kocam bana yıllarca arkadan yaklaştı. Çoluk çocuğum küçüktü. Kimse bana sahip çıkmadı. Ayrılamadım da. Şimdi doktorlar beni görünce hayret içinde kalıyor. Kuyruk sokumu kemiğim mahvolmuş. Sakat görünümündeyim. Kocamdan kurtulmak için yıllarca dua ettim. Sonunda ceza evine girdi de ben de kurtuldum. Acım çok fazla. Ben de onunla beraber günaha girdim mi?”¹³⁶ sözleriyle kocasının kendisine yaptığı eziyetleri paylaşmıştır. Ağlayarak, kocasını şikâyet etmiş, biriyle derdini paylaşabilmenin bir nebze olsun kendisini rahatlattığını söylemiştir.

¹³⁵ Karaman, a.g.e., C:2, s.127.

¹³⁶ Dhys, Karteks, s.22, sıra no: 6.

Cinsel mutluluk, ailede karı- koca arasında yaşanan en özel duygudur. Bu özel duyguyu her iki cins de birlikte paylaşıp yaşarlarsa aile mutluluklarına büyük bir katkı sağlarlar. Bunun için de her iki cinsin de cinsel yaşamdan zevk alması ve bu konu ile ilgili sağlıklı ve doğru bilgiye sahip olması gerekir. Ama Türkiye’de tabu halinde olan konulardan birisidir cinsellik ve sağlıklı zeminlerde doğru bilgiye ulaşmak zordur.¹³⁷

Türkiye’de gerek örgün eğitim içerisinde gerekse ana-babalara yönelik çalışmalarda yetişkin eğitimi çerçevesinde bütüncül bir cinsel eğitim bulunmamaktadır. Çocuk ve ergenlerin gelişiminde cinsel gelişimin göz ardı edildiği ve bu yönde büyük ölçüde bir gereksinim olduğu açıktır.

SEKAM’ ın yaptığı Türkiye’de Aile araştırmasına göre, “eşinizle cinsel beraberliğinizle ilgili durumlardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?” Sorusuna katılımcıların %76’sı “hiçbir zaman” cevabını vererek eşiyile cinsel beraberliğinden kaynaklanan bir problemi olmadığını ifade etmiştir. Buna karşılık katılımcıların %20,7’si aynı soruya “bazen” cevabını, %3,7 ‘si “sıklıkla” cevabını vermiştir. Bu durumda Türkiye’de her dört evlilikten birisinde cinsellikten kaynaklanan bir problem yaşandığını söyleyebiliriz.¹³⁸ Araştırmada da cinsel yaşamında sorun yaşadığını söyleyenlerin oranı %26,6’ dır. “*Hocam ben eşimin bana yaklaşmasını hiç istemiyorum. Çok zor geliyor cinsellik. Bu sebeple de sudan bahanelerle kocama küsüp bazen 2 ay hiç yanına gitmiyorum. Bana bir vebali var mı?*”¹³⁹

İnsanın cinsel ihtiyacı meşru temellerde aile birliğiyle giderilir. Neslin devamı için gerekli olan cinsellik aile hayatının en önemli dinamiğidir. Fakat kadın ve erkek olarak farklı hayat ve tecrübelerden geçen bireylerin cinselliğe karşı tutumları da farklı olabilmektedir. Bu sebeple cinsel talep kadar cinsel ihtiyacın

¹³⁷ Balıkçı, **a.g.e.**, ss.86-88.

¹³⁸ Özkaya, **a.g.e.**, s.133.

¹³⁹ Dhys, Karteks, s.22, sıra no:6

giderilme biçimi de evlilik hayatını etkilemektedir. Evlendikten sonra ve ya zaman içerisinde yaşanan cinsel sorunlar ailenin devamını tehlikeye sokmaktadır.¹⁴⁰

Müftülüğe gelen başvurularda genelde cinsel tercihlerin İslam dini açısından hükmü sorulmaktadır. Veyahut arzu edilmeyen cinsel yaşantılara maruz bırakılan kadınların bu durumlarının dinen bir boşanma sebebi olup olmadığı sorusuna cevap aranmaktadır. Nitekim başvurularda,

“ Kocam cinsel yaşamımızda benden haram olan şeyleri istiyor. Hem de Kuran-ı Kerim’de ayet¹⁴¹ de var. Bu konuda ben sana istediğim gibi yaklaşırım diyor. Ben işin doğrusunu öğrenmek istiyorum.”¹⁴² gibi ve ya oruçluyken ve ya bayanların muayyen günlerinde yapılan cinsel ilişkinin İslam dinine göre cezasını öğrenmeye yönelik sorular kayıtlarda yer almaktadır.

Başka birtakım başvurularda ise konunun yön değiştirdiğini görebilmekteyiz:

“Kocam 11 senedir benden ayrı yatıyor. Beni istemiyor. Muhabbet ve sevgi oluşması için önerebileceğiniz bir dua var mı?”

“Kocam bana ilgi duymuyor. Kaç senedir ayrı odalarda kalıyoruz. Acaba nikâhımız devam ediyor mu”¹⁴³ gibi, cinsel yaşamın hiç olmadığı evliliklerle de karşılaşılabilir. Nitekim,

Cinsel yaşamla ilgili olarak ailede görülen problemlerden bir tanesi de erkeğin iktidarsızlığı ya da kadının vajinismus¹⁴⁴ hastalığına dair sorulardır. Bu sorunla karşılaşan kişiler de zaman zaman İl Müftülüğü’ ne başvuruda bulunmaktadır.

¹⁴⁰ Meriç, a.g.e., s.233.

¹⁴¹ **Kuran-ı Kerim**, Bakara 2/223.

¹⁴² Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 355, sıra no: 2

¹⁴³ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 358, sıra no.1

¹⁴⁴ Vajinismus: Kadınlarda görülen cinsel bir işlev bozukluğu. (<https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Vajinismus> ,2015)

“Biz 5 yıllık evliyiz. Kocamdan kaynaklanan bir problem nedeniyle birlikte olamıyoruz. Ailem bana ayrılmamı söylüyor fakat ayrılamıyoruz. Ayrılmak yerine kocamdan tüp bebek yöntemiyle çocuk sahibi olmak istiyorum. Bu şartlarda tüp bebek yaptırmam vebali var mı?”¹⁴⁵

“Bende vajinismus hastalığı var. Bu durumum kocama beni boşama hakkı verir mi?”¹⁴⁶

Başvurular bize gösteriyor ki, kişiler, eskiden ağza dahi alınamayan ailenin en mahrem konularını özellikle telefon konuşmalarında artık dile getirebilmektedirler. Bu durum, “değişim” in aileye bir yansımasıdır. Yine de birçok kadın tek başına böyle bir meseleyi boşanma sebebi olarak görememektedir. Bu haliyle bir hayatı kendileri için çekilir hale getirmektedir. Çünkü boşandıkları zaman karşılaşacakları birçok sorun, onlar için içlerinde oldukları durumdan daha zor gözükmektedir. Yoksulluk, saygınlığın yitirilmesi düşüncesi, taciz gibi durumlarla karşılaşma ihtimali bile kadınları boşanma fiilinden uzaklaştırmaktadır.

Sonuç olarak söylenebilir ki, cinsel problemler, herkesle paylaşılamayacak niteliğe sahip olması sebebiyle boşanmaya etki eden unsurlardan “şiddetli geçinememe” nedenleri arasında örtülü olarak yer almaktadır.

4.2.4. Ekonomik Problemler

Sağlıklı ailelerin bir özelliği de eşlerin maddi konularda çoğunlukla hem fikir olabilmeleri en azından temel noktalarda anlaşabilmiş olmalarıdır. Genelde böyle bir anlaşma aile içi iletişimi güçlendirir. Bununla birlikte eşlerden birinin çok müsrif, diğersinin ise çok tutumlu olması ya da tarafların “ben kazanıyorum istediğim yere harcarım” diye düşünmesi ailede ekonomik problemlerin yaşanmasına sebep olmakta, ayrılıkları doğurmaktadır. Buna değişen dünyada kadının ekonomiye

¹⁴⁵ Dhys, Karteks, s.22, sıra no: 9.

¹⁴⁶ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.306 sıra no: 2.

katılım güç ve oranının artması da ilave edilirse, ailelerde bu meseleden kaynaklanan problemlerin çerçevesi daha net anlaşılır hale gelecektir.

SEKAM' ın yaptığı Türkiye'de Aile araştırmasına göre, katılımcılara “Eşinizle harcamalardan kaynaklanan bir problem yaşıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların, %44'ü eşiyile harcamalardan kaynaklanan bir problem yaşamadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %40,8'i eşiyile harcamalardan kaynaklanan problemleri “bazen” yaşadığını ifade ederken, %15,3'lük bir kesim ise eşiyile harcamalar konusunda “sıklıkla” problem yaşadığını belirtmiştir.¹⁴⁷

Ekonomik refahın artmasının Türk ailesinde meydana gelen değişim üzerindeki etkisi yadsınmaz bir gerçektir. Zenginlik ve refah düzeyindeki artış, toplumun bazı kesimlerinde dini duyguların zayıflaması yönünde bir değişime neden olmuştur. Bu türden değişimlerin yaşandığı birtakım ailelerde kültürel ve ahlaki çözümler artabilmektedir. Aynı şekilde ekonomik sıkıntılar da ailede bazı olumsuzlukları beraberinde getirebilmektedir. Bu bölümde 17 başvuru mevcut olup, başvurular ve içerikleri şu şekildedir.¹⁴⁸

Tablo 29: Ekonomik Problemler ile İlgili Başvuruların Dağılımı

| Ekonomik Problemler | Başvuru Sayısı | Başvuru Yüzdesi |
|---|-----------------------|------------------------|
| Kadının Kendi Kazancında Tasarruf Sahibi Olmak İstemesi ve ya Kendine Ait Para Biriktirmesi | 8 | % 47 |
| Kocanın Sürekli Borçlanması ve ya Gayr-ı Meşru Kazancı | 7 | % 41 |
| Harcamalar Konusunda Anlaşmazlık | 2 | % 12 |
| TOPLAM | 17 | % 100 |

¹⁴⁷ Özkaya, **a.g.e.**, s.108.

¹⁴⁸ Balıkcı, **a.g.e.**, s.90.

Tabloya göre, başvurusu bu kategoride incelenenlerin % 58’i harcamalar konusunda yaşanan sıkıntılar ve kadının harcama konusunda özgürlük isteğiyle alakalıdır. Kadınlar, İslam’a göre ev geçindirme zorunlulukları olmadığını ileri sürerek, kazandıkları para konusunda tasarruf yetkilerinin kendilerine ait olmasını istemektedirler. Nitekim bu konuda bir başvuran,

*“Bana babamdan çok mal kaldı. Fakat mallar hakkında hiç söz sahibi değilim. Kocam alıyor, bana da hiç vermiyor, ya da çok az veriyor. Ben de hakkımı helal etmiyorum. Şimdi kocama o mallar haram olur mu?”*¹⁴⁹diyerek malları üzerinde tasarruf hakkı tanımayan kocasından şikayet etmekteydi. Bir diğer başvuruda ise, yine bir bayan,

*“Allah’a şükürler olsun ki babamdan bana mal kaldı. Artık bu malları kocama sormadan istediğim gibi harcamak istiyorum. Böyle bir hakkım var mı, yoksa gene kocama sormak mı zorundayım?”*¹⁵⁰ şeklinde tasarruf hakkını öğrenmek istemektedir.

Kadınların işgücü piyasasına katılımlarının düşük seviyede olduğu zamanlarda erkekler, ev seçimi, akrabalarla ilişkiler tatil ve eğlence gibi konularda kendi başlarına hareket edebilmekteydi. Kadınlar ise, ev düzeni, çocuklarla ilgili konular ve komşularla ilgili konularda daha etkin davranmaktaydılar. Kadınların ev düzeninden sorumlu olarak görüldüğü geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine bağlı iş bölümünün, ailedeki karar dinamiklerini etkilemekteydi. Günümüzde ise durum değişti. Artık kadınlar daha fazla çalışıp, ekonomideki katkı paylarını büyütmemektedirler. Parasını kazanan kadınlarda özgüvenin arttığı gözlemlenmektedir. Fakat bu durum da evde başka türlü tartışmalara sebep olabilmektedir

Harcamalar konusunda eşler arasında istişare olması, evlilikte uyum sağlama sürecine katkıda bulunur. Eğer ailede, “ben de çalışıyorum, sen karışamazsın” anlayışı hâkim olursa ailenin birlik ve bütünlüğü zarar görebilir. Eşlerden birinin

¹⁴⁹ Dhys, Karteks, s.22, sıra no:10

¹⁵⁰ Dhys, Karteks, s.22, sıra no:11

diğerine hiç danışmadan keyfince harcamalarda bulunması da aile bağlarını zedeleyebilir. Nitekim başvuruların yaklaşık yarısında kişiler, kocalarının kendilerine hiç sormadan keyfi harcamalarından yakınmaktadırlar. Nitekim bir başvuruda,

*“Eşimin iş yeri var. Benim iznim ve rızam olmadan hep ailesine harcama yapıyor. Benim bilgim olmadan böyle harcama yapması uygun mu?”*¹⁵¹ diyerek, kocasının yaptığı tasarruflardan yakınırken, bir diğer başvuruda ise,

*“20 yıllık evlilik hayatımızda doğru dürüst bir işe girip çalışmadığı halde kocam sürekli gönlüne göre para harcıyor. Yani ben kazanırım o harcar. Ama canıma tak etti artık. Boşansam vebali var mı?”*¹⁵² diye arayan bir kişi, kocasının keyfi harcamaları ve sorumsuzluğu nedeniyle boşanmak istemektedir.

Aile içi sağlıklı ve huzurlu bir birlikteliğin oluşabilmesi için eşler arasında şeffaf ve güven temelli bir iletişim kurulmalıdır. Bazı durumlarda kişilerin eşlerinden habersiz bir takım maddi kazançlar sağlamakta ve bu malların tasarrufu hakkında da müftülüğe başvurular yapılmaktadır. *“Bir ay önce boşandım. 4 yıl evli kaldım. Maddi açıdan hiç rahat günümüz olmadı. Ama ben yine de 4000 lira biriktirdim. Şimdi bu parayı ne yapacağımı da bilemedim. Bu para bana helal mi, zekat düşer mi”*¹⁵³

*“Ben kocamın cebinden gizlice para alıp biriktirdim. Zekâta tabi olacak kadar oldu. Bu sefer de gönlüm daraldı acaba yaptığım yanlış mı”*¹⁵⁴ şeklinde gelen başvurularda ise, vicdanen rahatsız olan bayanların yaptığı davranışın doğru olup olmadığını sorguladığını görmekteyiz. Karşılıklı sağlıklı iletişimin olmadığı, eşlerin geliri harcama konusunda birbirine danışmadığı ailede bu şekilde yan çözümler bulunmaya çalışılmakta, arkadan gizli kapaklı işler çevrilmektedir. Bu durum ortaya çıktığında ise, artık birbirine güven duymayan, evlilik ilişkisinden soğumuş bireyler, evde sürekli tartışma yaşamakta, hatta evliliği sonlandırma eşğine gelebilmektedirler.

¹⁵¹ Dhys, Karteks, s.1, sıra no:16

¹⁵² Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.333, sıra no:1

¹⁵³ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.122, sıra no:4

¹⁵⁴ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.125, sıra no: 3.

4.2.5. Şiddet

Aile içi şiddet, ailedeki herhangi bir birey tarafından diğer bireylere uygulanan dövme, yaralama, sakat bırakma, cinsel saldırı, tecavüz gibi fiziksel ya da sözlü, duygusal ve ya zihinsel birtakım olumsuz söz, fiil ve davranışlardır.¹⁵⁵ Günümüzde aile içi şiddet, -ailede etkilenen kişiye bağlı olarak- eşler arası şiddet, çocuğa yönelik şiddet ve yaşlıya yönelik şiddet olmak üzere üç grupta sınıflandırılmaktadır. Fakat birçok araştırmaya göre aile içinde şiddet mağdurlarının %90'dan fazlasının kadın olduğu ifade edilmiştir.¹⁵⁶

Aile içi şiddet, içinde yaşadığımız yüzyılda üzerinde en çok durulan toplumsal sorunlardan biridir. Toplumunu oluşturan bütün bireyleri etkilemekle birlikte, şiddetin aile bireyleri üstünde etkileri daha fazla hissedilmektedir. Şiddetin en çok yaşandığı yerlerden biri olan aile üzerinde yapılan araştırmalar, aile içi şiddetin yaygınlığını, toplumun temeli olarak kabul edilen aile kurumunun içinde bulunduğu olumsuz şartları ortaya koymaktadır.¹⁵⁷

Dünya genelinde olduğu gibi, ülkemizde de özellikle kadına yönelik şiddetin insan onuruna yapılan bir saldırı ve en temel insan hakları ihlali olduğu kabul edilmektedir. Kadına yönelik aile içi şiddet konusundaki bu anlayış, yasalarımıza, son yıllarda yapılan düzenlemelere yansımış, aile içi şiddet uygulayan kişilere yönelik cezalar da arttırılmıştır. Bunun yanında aile içi şiddete maruz kalanların sağlık kuruluşlarında muayene ve tedavi görmelerini sağlayan düzenlemeler yapılmıştır. Cinsiyet eşitsizliğini gidermek amacıyla da TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu tarafından çeşitli yasal düzenlemeler yapılarak, kadın- erkek ayrımcılığına sebep olan durumlar ve eşitliği bozan engeller kaldırılmaya çalışılmıştır.

¹⁵⁵ Balıkçı, **a.g.e.**, s. 93.

¹⁵⁶ Bayer, **a.g.e.**, s.108.

¹⁵⁷ **a.g.e.**, s.2.

Evlilikte, eşler arasında meydana gelen şiddet, her ne kadar iki insan arasında geçen bir olay olarak ortaya çıksa da sebepleri toplumsal yapı ve dinamiklerde olan, sonuçları da sadece bireysel değil tüm toplumu etkileyen bir olgudur. Toplumdaki gizleme eğilimine karşın aile içi şiddetin yaygın bir fenomen olduğu bilinmektedir. Bu durum maalesef kuşaktan kuşağa geçmekte ve yalnızca şiddet gören kişiyi değil, şiddete şahit olan kişileri, elbette çocukları, psiko-sosyal gelişim yönünden olumsuz etkilemektedir.

Dünya Sağlık Örgütü' nün, eşlerin uyguladığı şiddet konusunda yaptığı tanımlamaya göre, “yakın bir ilişkide fiziksel, psikolojik ya da cinsel hasara yol açan her tür davranış” aile içi şiddeti oluşturmaktadır. Bu tanımlama, “tokat atma, vurma, tekmeleme ve dövme gibi davranışları içeren fiziksel şiddeti; sindirme, sürekli küçük düşürme ve aşağılama gibi tavırlarla psikolojik şiddeti; cinsel ilişkiye zorlama ve her türlü cinsel zor kullanma biçimleri ile cinsel şiddeti; bir kimseyi ailesinden ve arkadaşlarından uzaklaştırma, hareketlerini gözleme ve bilgi ya da yardıma ulaşmasını kısıtlama gibi çeşitli kontrol edici davranışlarla sosyal şiddeti de kapsamaktadır.¹⁵⁸

Türkiye’de Aile Yapısı Araştırmasına göre, kadınların cevapları esas alınarak “eşinizle aranızda anlaşmazlık olduğunda eşiniz size ne tepki verir?” sorusu ile ilgili olarak “fiziksel şiddet” cevabının çeşitli değişkenler açısından dağılımı incelenmiştir. Ülke genelinde “genellikle”, “bazen” ve “çok nadir” cevaplarının toplamına bakıldığında erkeklerin eşlerine genellikle fiziksel şiddet uygulamalarıyla ilgili oran, %8’ dir. Bunun % 0,9’u “genellikle”, %3,2’si “bazen” ve % 3,6’sı “çok nadir” şeklindedir.¹⁵⁹

İl Müftülüğü ’ne 2010-2015 yılları arasında yapılan başvurularda şiddetle alakalı toplamda 12 soru gündeme gelmiştir.¹⁶⁰ Dağılımı şu şekildedir:

¹⁵⁸ Bayer, **a.g.e.**, s.109.

¹⁵⁹ Turğut (Edt.), **a.g.e.**, s.72.

¹⁶⁰ Balıkçı, **a.g.e.**, 94.

Tablo 30: Şiddet ile İlgili Başvuruların Dağılımı

| Şiddet | Frekans | Yüzde |
|----------------------------------|-----------|--------------|
| Kocasından Şiddet Gören Kadın | 8 | % 67 |
| Baba- Ağabey Şiddeti Gören Kadın | 1 | % 8 |
| Sözlü Şiddete Maruz Kadın | 3 | % 25 |
| TOPLAM | 12 | % 100 |

Kadınlara yönelik, “kadınların fitne kaynağı olduğu, şeytan olduğu, şeytanla işbirliği yaptığı, erkekleri baştan çıkarıcı olduğu, kadınların avret (namus) olduğu, aç ve çıplak bırakılmaları gerektiği, asla dediklerinin yapılmaması gerektiği, uğursuz oldukları, cehennem halkının çoğunluğunu oluşturdukları gibi kadını aşağılayan, İslam’ın ruhuna uygun olmayan birtakım rivayetler vardır. Bu rivayetler uydurma olsalar da referans olarak kullanılabilir. Toplumun önünde olanların bu tür rivayetleri kullanmaları da yanlış söylemlerin yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Hâlbuki İslam eşler arasında sevgi ve muhabbeti¹⁶¹ öngörmüş, kimi kusur ve hataların da affedilmesini istemiş, iyi bir müminin affedici olduğu bildirilmiştir.

Müftülük başvurularında şiddet soruları şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

*“3 yıl evli kaldım. 3 yıl boyunca şiddet gördüm. Şimdi boşanma aşamasındayım. Çevremdekiler, biraz sabredecektin. Evliliğin ilk yıllarında olur böyle durumlar. Zamanla geçer, millet “er” yüzünden değil, “ar” yüzünden bekliyor.”*¹⁶² cinsinden benzeri sorularla toplumun bir kesiminin aslında “boşanma” ya hala bir kesiminin nasıl baktığını açıkça ortaya koymaktadır. Bir başka soruda ise,

*“Kocamın ağzından hiç güzel söz duymadım. Hep hakaret, hep küfür. Artık bu aşağılanmalar dayanamıyorum...”*¹⁶³ sözleriyle bahsi geçen şiddetin bir başka şeklini aktarmaktaydı. Aslında “boşanma” merkezli gelen soruların mutlaka “şiddet”

¹⁶¹ Kur’an-ı Kerim, Nisa, 4/77

¹⁶² Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.392, sıra no:1

¹⁶³ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.121, sıra no:2

in bir türüyle alakası bulunmaktadır. Çünkü hiç kimse böyle bir kararı hayatı “çok güzel” giderken vermemektedir. Fakat yine de müftülüğe gelip bir uzmanla görüşmede bulunmak danışanların verecekleri kararda biraz daha vicdan rahatlığı sağlamaktadır.

4.2.6. Gelin Kaynana İlişkileri

Tarihin en eski çağlarından itibaren kurulmuş ve kurulmasıyla birlikte sorunları içinde barındırmış bir bağıdır gelin-kaynana ilişkisi. Birçok kayınvalide, oğlunun büyüüp bir yetişkin olduğuna sevinir. Fakat evlilikle birlikte hayatında başka bir kadının var olacağı gerçeğini kabule zorlanır. Gelin hanımlar da evlenmek suretiyle elde edilen nikâh cüzdanını aynı zamanda kocalarının tapu belgesi gibi görmek suretiyle, onları bugüne kadar besleyen büyüten kadının varlığını yadsımaktadır.

Geleneksel geniş ailede söz sahibi olan çoğunlukla kayınvalidelerdi. Kestiği yenir, söylediği tutulurdu. Sözü'nün üstüne söz söylenmezdi. Aynı evin içerisinde gelin hanımlara çok kere söz dahi düşmez, aile meclislerinde alınan kararlarda görüşleri sorulmazdı. Çok değil, daha yakın zamana kadar özellikle Konya'da durum farklı değildi. Üstelik Konyalı kaynanaların daha otoriter, erkeklerin de “anneci” olduğu söylentileri sebebiyle, “Konya'dan kız alınır, Konyalıları kız verilmez” darb-ı meselleri yaşayan şehir efsanelerine ilave edilerek anlatılırdı.

Müftülüğe yapılan başvurular arasında, börek yaparken altını yaktı diye, başına oklava yediklerini söyleyen gelin hanımların ifadeleri yer almaktadır. Zamanla kendi saltanatlarını ilan ettiklerini, kaynana karşısında tek bir söz söyleyemeyen gelinlerin, artık kaynana olduğunu ifade etmektedirler. “Ezilerek” gelinliklerinin en güzel günlerini geçirdiklerini söyleyen birçok Konyalı kadın, bu sefer kendi kızlarını “ezilme, hayata bir defa geleceksin, erkeğin ağız kokusunun çekme, elinde mesleğin var katlanmak zorunda değilsin.” gibi telkinlerle yetiştirmekteydi. Hal böyle olunca, sabretmenin anlamsızlığıyla büyütülmüş, emek ve fedakârlığın ne demek olduğundan uzak, çocukların birlikteliğinin önemsenmediği yeni bir nesil ortaya çıkmış oldu. Bu tanımlananlardan uzakta hala

büyüklerle saygı-hürmetli gelinler olduğu gibi, elbette kendinden küçüğün zayıflığı ve çaresizliğinden istifadeyle onları istismar etmeyen kaynanalar da yok değil. Fakat şu bir gerçek ki il müftülüklerine gelip derdini anlatanlar, genelde “sorunu olan” insanlar olduğundan bu türden iyi vakıalarla karşılaşmak ender durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konya İl Müftülüğü’ ne gelen bazı sorularda kayınvalidenin hala gelin hanımın hayatına müdahale eden “gelenekçi” tavrından şikâyetlere rastlamak mümkündür. Böyle vakılarda kaynanalarla yapılan görüşmelerde gelinler, gelinlerle yapılan görüşmelerde kaynanalar suçlanabilmektedir. Karı- koca arasındaki en ufak bir tartışmada “annen seni büyülüyor.” gibi ithamlara maruz kalan oğulların durumu ise başlı başına bir mesele olmaktadır. Evet, gelin- kaynana problemi devam etmektedir ama görülen o ki bu konuda da ilişkilerde “değişim” in etkileri kendini göstermiştir.

Konuya ilişkin olarak 5 soru bulunmaktadır. Başvuru sayısı, kayıt altına alınanlardan bir hayli fazla olmakla birlikte, şikâyetler ortak özellikler gösterdiğinden, bu kadarı kaydedilmiştir. Gelen sorular şu şekildedir:

“Kaynanam bana çok zulmediyor. Onlarla görüştüğünde eşimin huyu değişiyor. Evliliğimin tehlikeye girmemesi için onlarla görüşsem dinen vebali varmı?”¹⁶⁴

“Bizim evde annem karıma, karım anneme sürekli beddua ediyor. Hangisinininki tutar?”¹⁶⁵

“Kaynanam çok oyunlu bir kadın. Oğluna ayrı bana ayrı davranıyor. Ben kaynanama hizmet etmek zorunda mıyım?”¹⁶⁶

¹⁶⁴ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.169, sıra no: 687.

¹⁶⁵ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.149, sıra no: 500.

¹⁶⁶ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.375, sıra no: 1513.

“Gelinim bundan on sene önce bana ve kızlarıma iftira attı: Siz benim yuvamı dağıtmak için büyü yaptınız. Evimin kapısında çamur buldum, “derin bir hoca” ya gittim. En yakınınız size büyü yapmış dedi. Bunu sizden başka kim yapar bize, diyerek bizimle bağlarını koparttı. Ne torunlarımı gönderiyor, ne kendi geliyor. Oğlum da ayın yılın başında bir geliyor. Geldiğinde de hemen telefon açıp yanına çağırıyor. Ben hakkımı helal etmiyorum hocam. Ama ölmeden de görmek istiyorum bana yaptığı zulümlerin karşılığını. Bana ettiklerini çocuklarımdan değil, kendi canından bulsun”¹⁶⁷ gibi.

4.2.7. Büyü

Büyü, tabiatüstü gizli güçlerle ilişki kurularak yahut kendilerinde gizli güçler bulunduğu inanan bazı nesnelere kullanılarak fayda veya zarar vermek yahut korunmak amacıyla yapılan işlerdir.¹⁶⁸

Gayptan haber verme iddiası, falcılık ve cincilik türü faaliyetlerin belki de en ağırı büyücülüktür. Türkçede “büyü” kelimesi, başta sihir, muskacılık ve cincilik olmak üzere kişilerin maddi- manevi araçları kötüye kullanarak bazı gayeleri gerçekleştirme çabasını da içine alır. Büyücülüğün ilk dönem toplumlarına kadar uzanan uzun bir geçmişi vardır. Büyü, temelinde menfaat olan bir davranış olduğundan din ve kutsal tanımaz. Büyüde büyü yapan kişilerin, Tanrının irade ve kudreti üstünde işler başarabilme iddiası vardır.¹⁶⁹

Türk toplumunda dini yaşayış, “Folk İslam” ve “Resmi İslam” olarak farklılık göstermektedir. Folk İslam anlayışında, fertlerin başına bir şey gelse, sebebinin tek olmadığına inanılır. Büyü kapsamında sorulan sorular da folk İslam anlayışı içinde değerlendirilebilir. Nitekim pek çok kişi, yaşamda üzerine düşen görevleri, tam

¹⁶⁷ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.400, sıra no: 1610.

¹⁶⁸ Hikmet Tanyu, “Büyü”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul: TDV Yayınları, 1992, 6/507

¹⁶⁹ Karaman, İslam İlmihali, C.2, s.154.

olarak yerine getirmeyip işler sıkıntıya girdiğinde büyü, nazar gibi gerekçelere sığınmaktadır.¹⁷⁰

Büyü, insanın gündelik hayatta yaşadığı bütün durumları kapsamakla beraber en çok aile, kadın- erkek ilişkisinde kendini göstermektedir. Bu ön kabulle hareket eden bazı bireyler, ailede karşılaştıkları her problemin sebebini büyüye bağlamaktadır. Dini otoritelerin, üfürükçülük, muska yapmak, sihir-büyü gibi işlerle uğraşmanın haramlığına yönelik söylem ve uyarıları da yeterli olmamaktadır. Sihirden büyüden medet ummak, muska yazdırmak, bu yolla ruhsal sorunlardan kurtulmaya çalışmak psikolojik sorundan kaynaklanan bireysel- toplumsal bir tavır alış olarak tanımlanabilir.¹⁷¹ Ne yazık ki, din ve tıbbın yeterli düzeyde dolduramadığı bu boşluğu ülkemizde üfürükçüler doldurmaktadır. Nitekim müftülüğe gelen sorularda da açığa çıktığı gibi, çocuğun olmaması, boşanma- ayrı yaşama talepleri ve hatta cinsel sorunlarda dahi büyüden şüphelenilmekte, bazı durumlarda müftülükten “nefesi kuvvetli üfürükçüler” bile talep edilebilmektedir.

2010-2015 yılları arasında konuyla ilgili toplamda 13 soru sorulmuştur. Bu sorular, esasında kocayla aradaki iletişim, kaynanayla geçimsizlik vb. konulara dâhil olsa da kişiler, bu konulardaki yetersizliklerini fark edip, çözüm bulmak yerine üfürükçülerden medet umabilmektedirler. Müracaatlarda,

“Gelinim oğluma kirlı kan içirmiş. Durumu öğrenince oğlum boşamak istiyor. Ortada çocuklar da var. Ne yapmamızı tavsiye edersiniz?”¹⁷² şeklinde sorularla karşılaşıldığı gibi,

“Evliyim ama çok huzursuzum. Beni gözü görmüyor. Büyü yapmış dediler. Ne yapabilirim. Çözülmesi için dua var mı”¹⁷³ diyerek müftülükten bir çara arayanlar da bulunmaktadır.

¹⁷⁰ Balıkçı, a.g.e., s.100.

¹⁷¹ a.g.e., s.100.

¹⁷² Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.507, sıra no: 2028

¹⁷³ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.238, sıra no.952.

Büyü yaptırmak veya bozmak için gittikleri yerlerde çok yüksek meblağlara varan paralar harcadıklarını söyleyen bazı kadınlar, ama yine de istenilen aile huzuruna kavuşamadıkları da dillendirmektedir.

“Eşimle benim aramı açmak için büyü yaptırmışlar. Biz de “hocalara” sorduk, öğrendik. Büyünün etkisinden kurtulmak için boşanıp sonra bi ara tekrar evleneceğiz.” şeklinde kendi çözümlerini kendileri üretenler ve buna göre hareket edenler de bulunmaktadır. Teknolojinin bu denli ilerlediği, toplumların çağlar değiştirdiği iki binli yıllar Türkiye’inde hala böyle inançları sığınak görenler bulunmaktadır. “Değişim” in giremediği alanlardan biri de maalesef budur. “Büyü” inancına yönelik toplumsal direnç çok yüksek gözükmektedir.

4.2.8. Teknolojideki Gelişmeler

Günümüz sosyologlarının önemli bir kısmı, teknolojiyi değişim motoru olarak görmektedir. Teknolojiyi, değişimin asıl belirleyici unsuru olarak kabul eden E. Kongar, insanoğlunun yeryüzüne gelişinden günümüze kadar devamlı artarak gelişen ve bu gelişmenin herkes tarafından objektif bir biçimde gözlemlenebildiği gelişmenin “teknoloji” olduğunu söylemektedir. Teknoloji, bir birikim sonucu ortaya çıkar. Birikim ise ilerlemenin işaretidir. O halde teknoloji, zaman içindeki gelişmeyi geriye dönülmez şekilde belirler.¹⁷⁴

Teknolojik gelişmelerin, Türkiye’de özellikle 80 sonrası dönemde ailenin dönüşümü üzerinde önemli bir rol ifa ettiği söylenebilir. Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, evlenmeden önce eşlerin tanışma usullerindeki alışılmış formlara yenilerini eklerken, bir yandan da geleneksel formların çağdaş görünümde altında yeniden ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Medya, özellikle tv’ ler diziler ve filmlerle aile hayatını küçümsemekte, boşanmayı tahrik etmektedir. Diziler ve filmlerde pembe hayat” sunan karakter etkisinin ön plana çıkartılması, sürekli aldatma öyküleri, halkın inanç ve örfleriyle

¹⁷⁴Yılmaz, a.g.e., s.81.

ters düşen yaşam tarzları zihinlerde büyük olumsuzluk oluşturmaktadır. Buralarda aldatma, başka kadınlarla birlikte olma, hayatında birçok kadını birlikte idare etme ve zina teşvik edilmektedir. Aile hayatı ise sürekli sıkıntılı, problemlili, can sıkıcı ve yürütülemez olarak yansıtılmaktadır. Bu durum kadınlar, erkekler, gençler ve çocuklar üzerinde çok kötü etki bırakmaktadır. Gençler bu tür yayınların etkisi altında evlilikten uzaklaşmakta “flört” lü “sorumsuz” yaşamayı tercih etmektedir.

Günümüzde aile fertlerinin neredeyse tamamının elinde ayrı birer telefon ve internet var. TÜİK’ in yaptığı araştırmaya göre, internet kullanımı, erkekler arasında daha yaygın görülmektedir. 2011 yılında erkeklerde bu oran, %54,9 iken, kadınlarda %35,3 tür. 2012 yılında ise erkeklerde internet kullanım oranı erkeklerde %58,1, kadınlarda ise %37, 0 oranlarına yükselmiştir.¹⁷⁵

Konuyla ilgili olarak Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, son derece kapsamlı bir çalışma sonucunu bize sunmaktadır: “İnternet, aile yapısı ve aile içi yaşamını etkilemektedir.”¹⁷⁶

“İnternet evlilikleri” olarak ifade edebileceğimiz, internet üzerinden tanışılarak yapılan evliliklerin oranları hakkında Müftülüğe gelen sorularda toplam sayı 6’dır. Başvuruda bulunan bir bayan,

“...40yıllık evliyim. 5 sene önce büyük oğlum, -babam sıkılmasın diye- eve bilgisayar getirdi... O günden sonra evliliğim cehenneme döndü. Biz, köyde yaşıyoruz evladım. Kerpiç bir evde. Kocam kendisini internette, emekli polis olarak tanıtmış. Kadınlarla görüntülü konuşuyor. 40 yıllık evliliğimde benim duymadığım sözleri elin kadınlarına söylüyor. Bir şey söyleyecek olsam da ben seni boşadım, başımı bekleyip durma, diyor. Sonra kafasına esince de benden aile hayatı

¹⁷⁵ Birol Aydemir, **İstatistiklerde Kadın 2012**, TÜİK, Ankara,: Türkiye İstatistik Kurumu Matb., 2013, s.44

¹⁷⁶ Sadık Güneş, **“İnternet Kullanımı ve Aile” Araştırması**, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları No: 133, 2008, s.29.

istiyor. Bu yaştan sonra canımdan bezdim. Ne yapayım, nereye gideyim. Bu bilgisayar, internet ne kötü şeymiş...”¹⁷⁷ diyerek yaşadığı sıkıntıyı ifade etmiştir.

Günümüzde internet, hayatın vazgeçilmezlerinden biri haline gelmiştir. Özellikle gençler arasında sanal sohbet ve ilişkiler, normal arkadaşlıklardan ve sohbetlerden önce gelmeye başlamıştır. Bunun tabii sonucu olarak birey git gide yalnızlaşmış kendine ve içinde yaşadığı gerçek dünyaya yabancılaşmıştır. Aile bireylerinin bir arada sevgi ve muhabbetle geçirmesi gereken zaman, çoğunlukla “sanal” dünyalarda kaybedilmektedir. Yüz yüze yapılan bir görüşmede, danışanlardan biri, “*Eşinin akşam olup da eve geldiğinde yemeği yer yemez İnternette okey oynamaya başladığını, kadının bu duruma nispetle televizyondaki hemen hemen bütün dizileri takip ettiğinden bahisle, çocukların ise ellerindeki cep telefonlarıyla kimseyi etraflarında istemedikleri*”¹⁷⁸ ni ifade ederek olayın vahametini ortaya koymuştur.

Başvuruda bulunan bir başka bayan ise,

*“Ben kocamı internetten tanıştığım bir adamla aldattım. Başlangıçta, o adamla internetten konuşmak bana çok eğlenceli geliyordu. Kocamın yapmadığı iltifatları ondan dinlemek hoşuma da gitti. Sonra bir- kaç defa dışarıda da buluştuk. Kocam bizi parkta yakaladı. Çok pişmanım ama geriye dönmeye fırsatım yok. İş işten geçti.”*¹⁷⁹ diyerek çaresizliğini paylaşmıştır.

Günümüzde teknolojinin Türk ailesindeki uygulamalarından biri olan “tüp bebek” uygulamasına da burada kısaca değinmek gerek. Doğal yollarla çocuk sahibi olmayan bazı aileler “boşanma” ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu tür durumlarda “tüp bebek” yöntemi, ailenin bütünlüğünü korumak için çözüm olarak uygulanabilmektedir. Diyanetten aldıkları fetva ile bu uygulamayı yaptıran kişilerin sayısı da gün geçtikçe artmaktadır.

¹⁷⁷ Dhys, Karteks, s.17, sıra no:5.

¹⁷⁸ Dhys, Karteks, s. 18, sıra no: 3

¹⁷⁹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.374, sıra no:1

Tüp bebek uygulamasında Diyanet, eşler dışında üçüncü şahıslardan alınacak sperm ya da yumurtanın kullanılmasını, içinde zina unsurlarını barındırması nedeniyle caiz görmemektedir. Bunun yanı sıra günümüz teknolojisinin spermlerin dondurulmasından, insan kopyalamaya kadar pek çok uygulamaya imkân vermesi aileyi ilgilendiren bu hususlarda dini inançların referans alınmaya devam edeceğini, dolayısıyla teknolojinin aileye getirdiği yeniliklerin dini inançlarla sınırlanacağını göstermektedir.¹⁸⁰

4.2.9. Ensest İlişki

Ensest kavramı literatürde aile içerisinde meydana gelen ve genellikle çocukların mağdur olduğu cinsel istismar olayları olarak geçmektedir. Aile içindeki bireylerden birinin cinsel doyum amacıyla ailenin diğer bir üyesiyle cinsel temasa kadar giden çeşitli cinsel ilişkilerde bulunmasıdır.¹⁸¹

Mardin’de namus saikiyle işlenen cinayetlerle ilgili, cinayeti işleyen mahkûmlarla cezaevinde yapılan bir araştırmada, bazı cinayetlerin aile içi cinsel istismar olaylarından dolayı işlendiği ortaya çıkmıştır. Bu cinayetlerin işlendiği ailelerin genellikle kalabalık aileler olduğu ve kız ve erkek çocuklarının aynı mekânlarda yatıp kalktığı ve üst değiştirdiği ortaya çıkmıştır.¹⁸²

Ensest mağduru olan kişilerin bu olaydan nasıl etkilendikleri ile ilgili yapılan çalışmalarda depresyon, intihar etme eğilimi, kimlik bunalımı, öfke patlaması yaşama, iletişim sorunu, erkeklerle gelecekte kurulacak ilişkilerde sorunlar yaşama, güvensizlik, kendini suçlama, kendini çaresiz hissetme gibi problemlerin mağdurlar üzerinde sıklıkla görülen etkiler olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁸³

¹⁸⁰Yılmaz, **a.g.e.**, s.83.

¹⁸¹ Topçu, **a.g.e.**, s.55.

¹⁸² Musa Öztürk, Mehmet Ali Demirdağ, “*Namusunu Kanla Temizleyenler: Mardin Cezaevi’nde Namus Davası Nedeniyle Yatan Mahkûmlar Üzerine Bir Araştırma*”, **Sosyal Politika Çalışmaları**, Yıl: 13, c.7, Sayı: 30 Ocak- Haziran 2013, ss. 122-127.

¹⁸³ Serkan Taşgın, İbrahim Sarı, *Aile İçi Ensestin Nitel Analizi: Şanlıurfa Örneği*, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 7, Sayı. 35.

Bu tür istismarlarla karşılaşan bireylerin yaşadıklarını paylaşması kolay değildir. İnsan psikolojisinin kolay atlatamayacağı vakılardandır. Kişiler bu sebeple müftülüklerin “fetva hattı” na telefonla danışmayı, yüz yüze görüşmeye nispeten kendilerine daha yakın bir çare olarak görmektedirler. Fetva hatlarına gelen sorularda isim bildirme zorunluluğunun olmaması, sadece soru odaklı görüşmelerin yapılması, danışanları bu noktada rahatlatmaktadır. Müftülüğe konuyla ilgili gelen soruların varlığı Konya’da da bu gibi durumların yaşandığını ortaya koymaktadır.

2000- 2010 yılları arasında konuyla ilgili kayıtlı tek vakıada, “*Kayınpederiyle cinsel birliktelikte bulunan kadının durumu*¹⁸⁴” üstü kapalı bir ifadeyle kadın muhatap tarafından sorulmuşken, 2010-2015 yılları arasında beş tane vakıa tespit edilmiştir. Vakılardan birinde, bayan bir danışan, telefon görüşmesinde, “*eşinin gece hayatında kendisini yakın akrabalarıyla cinsel birliktelik fantezilerine zorladığını anlatmış, çocukları olduğu için boşanmayı düşünmediğini, bu durumun dışında aile içerisinde başka gözle görülür bir sıkıntısı olmadığını*”¹⁸⁵ anlatmıştır. Fakat kişiye bu fantazilerin zorla yaptırıldığını, durumu reddettiğinde kocasının hayatlarını çekilmez hale getirdiğini söylemektedir.

Bir başka olayda ise, başvuruda bulunan bir bayan,

“*Kızım bir yıllık evli. Damadım sürekli kızımı aldatıyor. Üstelik bir de hafız. Kızım kocasının internette girdiği sitelere bakmış. Bir de ne görsün – Enişte, baldız vb. aile içi zina siteler. Evdeki küçük kızıma da bir tuhaf bakıyordu zaten. Biz boşanma davası açacağız. Boşandıkları zaman bir vebali var mı?*”¹⁸⁵ sorusuyla karşımıza çıkmaktadır.

İslam’ın aile hayatında büyük önem verdiği “mahremiyet eğitimi” aile içi enest vakıalarının önüne geçilmesinde çok büyük bir paya sahiptir. Bu değer ve ahlak eğitiminin verilememesi ileride bir takım sorunların yaşanmasına sebep olabilmektedir. Konya toplumunda ailenin geniş aile modelinde devam eden bazı

¹⁸⁴ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.168, sıra no: 674.

¹⁸⁵ Dhys, Karteks, s.22, sıra no: 17.

örneklerinde, özellikle gelin- kayın ilişkisinde, gelin- kayınpeder ilişkisinde bu noktada dikkatli olmak gerekmektedir.

Konu ile alakalı bir başvuruda, “evdeki gelin hanım, her gün kayınvalide tarafından kayınınu uyandırmaya gönderilmekte, gelinin mahremiyete yönelik sıkıntıların ise, ‘Kalbini bozma, o, senin kardeşin’ şeklinde önüne geçilmeye çalışılmaktadır. İlerleyen bu davranış, zina ile sonlanmıştı. Gelin hanım bu kez, durumu kocasına bildirirse cinayet işlenebileceğini, kaynanasıgil duysa direkt kendini suçlayacaklar”¹⁸⁶ını söyleyerek sorunun çözümüne dair Müftülükten destek beklemekteydi.

Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2009 verilerine göre, kadınların %7’si 15 yaşından önce cinsel istismara maruz kalmaktadır. Saldırganların %30’u yakın akrabadır.¹⁸⁷

Toplumsal ve ahlaki çöküntünün saklı kalmış belirgin bir göstergesi olan ensest olaylarının önlenmesine yönelik olarak ailelerin bilinçlendirilmesi ve böyle durumlarda ensest mağdurlarının resmi makamlara gidip olayı ihbar etmeleri çok önemlidir. Ama toplum şartlarında çok da olası değildir. Fakat okullarda ALO 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattının öğretilmesi ve kolayca ulaşmalarının temini gerekmektedir.

4.2.10. Cinsel Taciz

Kişinin bedensel, zihinsel ve duygusal sınırlarını tehdit edici davranışlar taciz olarak nitelendirilmektedir. Toplumda güçleri kısıtlı olan kişiler, (kadınlar, çocuklar, yaşlılar, sakatlar gibi) içinde yaygınlık göstermektedir. Taciz, kişinin benlik değerini, kendine olan saygı ve sevgisini ve kendini algılayış biçimini ciddi biçimde tahribata

¹⁸⁶ Dhys, Karteks, s.13, sıra no: 6.

¹⁸⁷ Bozbeyoğlu, vd., a.g.e., s. 8.

uğrattır. Sistematik olarak gelişir. Tekrarlayıcı ve sürekli. Müdahale edilmediği takdirde durum kötüleşecektir.¹⁸⁸

Toplumumuzda, konuşulması, sorulması hatta bazen yaşadıklarını kişinin kendine dahi itiraf etmesi en zor konulardan biridir taciz. Bu sebeple yine telefon ile soruyu sormak bu konularla ilgili olarak başvuruda bulunanlar için daha rahatlatıcı olarak görülmektedir. Başvurularda, önceki 10 yılda tacizle ilgili herhangi bir konu kayıt altına alınmamışken, 2010-2015 yılları arasında İl Müftülüğü ‘ne sorulan 6 soru tespit edilmiştir.

*“Komşum olan yaşlı bir adam beni taciz etti. Kimseye söyleyemedim. Polise başvurmadan korktum. Kocamın, elini kana bulamasından çekindim. Çok büyük çıkmazdayım. Ne yapabilirim.”*¹⁸⁹ şeklinde ifade edilen olaylarda kadınların bu durumu çok kere sineye çektikleri gözlenmektedir.

*“Kocamın en yakın arkadaşı bana tecavüz etti. Kimseye söyleyemedim. Ailecek de görüştüğümüz kişilerdi. Ben şimdi hamileyim. O adamdan olduğunu ben biliyorum fakat kocam kendinden sanıyor. Hala gelip gitmeye devam ediyorlar. Ara ara beni yalnız bulduğu yerlerde tacize devam ediyor. Çok zor durumdayım. Bebeği aldırısam mı acaba?”*¹⁹⁰ şeklinde paylaşımlarda bulunan başvurularda da kişilerin içinde buldukları sarmal olaylardan, korkularından, kimseye söyleyemediği sıkıntılardan bahsedilmektedir. Olayın mağdurları yetkili kurum ve kuruluşla irtibata geçmemekte ve adlarının “kötü kadın” olarak çıkmasından korku duymaktadırlar.

4.2.11. Fuhuş Ticareti

Aile içerisinde istenmeyen durumlardan biri de fuhuş ticaret olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişilerin herhangi bir yakınının böyle bir olayla adının anılması tepki göreceğinden, böyle vakıalar da gizlenmekte, taşınması vicdanen ağırlaştığında ise çözüm, müftülüklerin ve fetva hatları olmaktadır.

¹⁸⁸ Mine Karagözoğlu, Makale, *Taciz: Cinsel ve Fiziksel İstismar*

¹⁸⁹ Dhys, Karteks, s.7, sıra no:1

¹⁹⁰ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.224, sıra no: 957.

Konuyla ilgili 2 adet başvuru tespit edilmiştir.

“ Benim iki kızım var. Birinin kocası borçlarına karşılık kızımın namusuna halel getiriyormuş. Ben yeni öğrendim. Hatta neredeyse kızımı, kardeşinin kocasına da pazarlayacakmış. Ne yapmam gerekiyor ”¹⁹¹

“Ben çok küçük yaşta evlendim. Kocam bana hiç sahip çıkmadığı gibi beni iffetsizliğe zorluyor. Şimdi ondan ayrılmalı mıyım ”²

Konuyla ilgili olarak, Anayasanın “Ailenin Korunması ile İlgili Hükümler” (T.C. Anayasası 41. Madde) mevcuttur. Ayrıca, İslam’ın konuya dair yasakları, yasaklara riayet edilmediğinde caydırıcı müeyyideleri söz konusudur.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın konuyla ilgili çalışmaları toplumun her kesiminin faydalanacağı şekilde anlatılmalı, toplum bu konuda bilgilendirilmelidir. Ayrıca “suçlu” ile “mağdur” kişilerin bu konuda birbirine karıştırılmaması önemlidir. “Mağdur” a yönelik toplumsal bakış açısının insaf ve merhamet duygularıyla oluşturulması gerekmektedir.

4.3. USUL VE ŞEKİL YÖNÜNDEN BOŞANMALARDA YAŞANAN DEĞİŞİM VE BU DURUMUN SORULARA YANSIMASI

4.3.1. Dini Boşanma- Resmi Boşanma İkilemi

4 Ekim 1926 yılında İsviçre Medeni Kanunu’ndan iktibasla hazırlanan yeni Medeni Kanun’un kabul edilmesinden sonra, ülkemizde evlenme ve boşanmaların hukuken geçerli olabilmesi için bu kanuna uygun olarak gerçekleştirilme şartı getirilmiştir. Fakat tarafların dinen nikâh kıyarak evlenmeleri ve aynı şekilde dini ritüellerle boşanmaları da serbest bırakılmıştır. Bu sebeple toplumumuzun büyük kesiminde hala bu ikilem yaşanmaktadır.

¹⁹¹ Dhys, Karteks, s.16, sıra no: 9

Tartışmaların günümüzde hala devam ettiği dini nikâh- resmi nikâh meselesi, şartları yerine getirildiğinde resmi nikâh da dini nikâh yerine geçer sonucuyla uzlaşma ile sonuçlanmıştır. Özellikle de günümüz şartlarında kadının hakları ve itibarı konularında hem dini hem sosyal açıdan resmi nikâhın avantajı söz konusudur.

Boşanma hususunda ise, bugün, TMK' ya göre mahkemelerin vermiş olduğu boşanma kararlarının davayı ister erkek açmış olsun isterse kadın, İslam hukuku açısından da geçerli olması gerekmektedir. Çünkü mahkemede açılan boşanma davalarında davayı açan erkek ise, "talak/boşama" yetkisini kullanmaktadır. Davayı açan kadın ise, "tefrik/ yargı yoluyla boşama" hakkını kullanmış olmaktadır.

Dini boşanma- hukuki boşanma ikilemi, özellikle kadınların gerek hukuki-mali açıdan, gerek dini açıdan gerekse psikolojik huzursuzluklar açısından mağduriyetine yol açmaktadır. Özellikle erkekler, dindar kadınları resmen boşanmadan sonra "dini nikâhın benim elimde", "dini nikâhını vermedim" gibi bir takım gerekçeler öne sürerek tehdit etmekte, ya kadının yeni bir evlilik yapmasını engellemeye çalışmakta, ya da yapmış olduğu yeni evlilikte adeta gayr-ı meşru ilişki yaşadığı suçlamasını yöneltmektedir. Din açısından bir önemi olmasa da kadınların dindarlık duyarlılığına yönelik bu suçlamalar, kadın psikolojisini olumsuz etkilemekte, iç huzursuzluğuna neden olmaktadır.

Konuyla ilgili İl Müftülüğü 'ne toplamda 9 soru sorulmuş olup, gelen sorularda durum şu şekilde kendini göstermektedir:

Başvuruda bulunan bir kadın,

*"Eşimle mahkemede tek celsede boşandık. Şimdi başka biriyle hemen evlenebilir miyim?"*¹⁹² sorusunu yöneltmiştir. Bu kişi, daha önceden hiç duymadığı bir kelime olan "iddet" kelimesi ile karşılaşmış, şaşkınlığını gizleyemezken, sürenin neden bu kadar uzun olduğunu da sorgulamaktadır. Bir başka soruda ise, kendisinin bu

¹⁹² Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 220, sıra no: 882.

konularda oldukça bilgisiz olduğunu, bu sebepten eşinin kendisiyle alayvari bir şekilde konuştuğu ifade eden bir kadın, sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“Eşim, boşanma davası açmış. Resmen boşanıp, dinen evli kalalım diyor. Bize günah yazılmaz mı? Böyle bir şey olur mu?”¹⁹³

“Mahkemede boşandığım kocamla aynı evde yaşamaya devam etsek, sonra birleşip birleşmeyeceğimize karar versek dinen bir mahzuru var mı?”¹⁹⁴ sorusunu soran kadın ise, “boşanma” olayının sonuçları, ailesine etkisi, çocukların durumu gibi konularda kafa karışıklığına sahip olup, hem boşanmak, hem de aynı evde yaşamaya devam etmek ikilemi ile müftülüğe başvurmuştur.

Telefonla sorulan soruların birinde ise yine bir kadın, *“Eşimle resmen boşanma aşamasındayız. Kocam, resmen boşarım, dinen boşamam diyor. Benim durumum ne olacak?”¹⁹⁵* şeklinde sorusunu yönelterek, içinde bulunduğu çaresizliği tercüme etmeye çalışmıştır.

Konya ili özelinde kadın ve erkek bireylerin “boşanma” konusunda ne denli eksik ve ya yanlış bilgiye sahip oldukları müftülüğe sorulan sorularda kendini hissettirmektedir. Bu eksiklik çok kere her iki taraf için de birtakım zarar ve kayıplara neden olmaktadır. Mevcut sıkıntılar, bireylerin yaşadığı “resmi- dini boşama” ikilemi ile daha çok artmaktadır. Bu durum, bazen kendi çözümlerini kendilerinin üretmesine yol açmakta, bazı vakıalar, tam da bu sebepten işin içinden çıkılmaz bir hal almaktadır.

4.3.2. Boşanma Şekliyle İlgili Sorular

Dinimiz İslam’da ailenin özel ve korunaklı bir yeri vardır. Müslümanlar evlenmeye, bir yuva kurmaya teşvik edilmiş, bu durum çeşitli hadislerle de teyit edilmiştir. Bununla birlikte, evliliğin sürdürülemeyeceği durumlarda boşanmanın da

¹⁹³ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 276, sıra no: 942.

¹⁹⁴ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 391, sıra no. 1566.

¹⁹⁵ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.391, sıra no: 1567.

kolaylaştırılması, tarafların birbirine zahmet vermeden saygıyla yollarını ayırmaları temel prensip kabul edilmiştir.

Bu alanda kişiler, gerçekleşen boşanma sonucunu, yeniden evliliğe dönme imkânını öğrenmek üzere ya da yaşadıkları sıkıntıları paylaşmak ve boşanma sonrası karşılaştıkları yeni durumun dini hükümlerini öğrenmek üzere Müftülüğe başvuruda bulunmaktadır. 2010-2015 yılları arasında konuyla ilgili yapılan başvuruların 152 tanesinin içerikleri şu şekildedir:

Tablo 31: 2010-2015 Yılları Arasında Boşanma Şekilleri İle İlgili Değerler

| Boşama Şekli | Sayı | Yüzde |
|--|------------|------------|
| Şartlı Boşama | 72 | 47 |
| Açık Boşama Sözlerini Kullanarak Boşama | 22 | 15 |
| Kadının Boşaması | 12 | 8 |
| Muvazaalı Boşama | 11 | 7 |
| Psikolojik Rahatsızlıkların Tesirinde Boşama | 10 | 6 |
| Zihar | 9 | 6 |
| Kinayeli Sözlerle Boşama | 5 | 3 |
| İla | 3 | 2 |
| Mahkeme Boşamasından Sonra Tekrar Evlenme | 8 | 6 |
| TOPLAM | 152 | 100 |

Boşanmanın gerçekleşmesi sonucu aile birliği içinde kendine ait bir yaşam alanı kuran kadın, erkek, çocuklar, ailenin dağılmasıyla ciddi gerginlikler yaşarlar. Bu gibi durumlarda boşanma, kişiye terk ettiği hayatı gözden geçirme imkânı verir.¹⁹⁶ Yeniden eski eşiyile evlenme düşüncesi ya da başka bir evlilik kararı, yaşanan durumlar arasındadır.

¹⁹⁶ Meriç, a.g.e., 230.

Bu alandaki başvuruların yaklaşık % 30'unu "boşandığı eşiyile yeniden evlenme isteği" ve "dini açıdan bu durumun mümkün olup olmadığı" oluşturmaktadır.

Toplumumuzda genel olarak bir boşanma olayı gerçekleştiğinde, kadının eski eşiyile yeniden evlenebilmesi için başka bir erkekle evlenip boşanması gerektiği düşüncesi hâkimdir. Kulaktan dolma bu gibi sözlerin halk nezdinde dinleyici bulması, boşanmış fakat yeniden birbirleriyle evlenmek isteyen taraflar için zihin karışıklığına sebep olabilmektedir.

*"18 yıl evli kaldık. Defalarca aldatma olayı oldu. Şiddet de gördüm yıllarca. Maddi sıkıntı desen o da vardı. Bir gün aniden ayrılıverdik. Ama boşanınca da değişen bir şey olmadı. Şimdi eski kocam- gel yeniden evlenelim, diyor. Dini açıdan bir sıkıntı yoksa ben de tekrar evlenmek istiyorum. Size, bu durumu sormaya geldim."*¹⁹⁷ sorusunda başvuran kişinin yaşadığı sıkıntılı durum örneğinde olduğu gibi.

Hemen hemen bütün boşanmalarda, kadın da erkek de duygusal bir çöküntü yaşarlar. Boşanmaya karar verene kadar uzanan süreçte çoğu kez kadın ve erkek birbirlerini karşılıklı olarak incitirler. Bu süreçte her iki taraf da birbirlerini istenilmeyen taraf olarak algırlar. Bu nedenle kadın için de, erkek için de boşanma olayı, kişisel özgüvene ve saygıya indirilmiş bir darbedir. Bunların yanı sıra, bir de ortada çocuklar varsa, bu kez çocuk ya da çocukları kapsayan yeni bir düzen kurma zorunluluğu acil olarak ortaya çıkmaktadır.

Boşanma, kadın ve erkek için bir takım zararlara ve kayıplara neden olur. Kadınlar, daha çok ekonomik sıkıntı, çevre baskısı, velayeti babadaysa çocuklara özlem duyma vb. zorluklar ile karşılaşmaktayken, erkekler ise, velayet annedeysse çocuklara özlem, ev ve kendi işlerini yapmakla ilgili sıkıntı, ruhsal ve duygusal sıkıntılarla karşılaşmaktadırlar.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.353, sıra no: 4

¹⁹⁸ Çayboylu, **a.g.e.**, s.38.

Boşanma sonrası yaşadığı sıkıntıyı başvurusunda bir bayan”...28 yaşındayım. 2.5 yıl önce evlendim. Kısa süre sonra da boşandım. Hala psikolojik tedavi ve destek alıyorum. Bir türlü kendime gelemedim.”¹⁹⁹ sözleriyle kendini ifade ediyordu.

Bir başka başvuruda ise, “...Hocam, ben boşandım babamın evine geldim. Babam ve ağabeylerim –sen dul kadınsın- diye bana çok eziyet ediyorlar hem de beni sürekli dövüyorlar. Ben bunlara nasıl dayanayım.”²⁰⁰ diyerek çaresizliğini anlatan kişi, “Allah katında boşanan, utanılacak bir iş mi yapmış olur?” diye sormaktaydı.. Aile birliğinin sonlandırılması, çok zor ve önemli bir karardır. Ailede herkesi olumsuz etkileyen bu durum, fetva sorularında da sıklıkla karşılaşılan bir durumdur.

Aynı şekilde ülkemizde yaygın olan bir boşama çeşidi de genelde birtakım menfaatler ve maddi kazançlar elde etme amacıyla yapılan boşanmalardır. Bu tür meselelerin dini boyutunu öğrenmek amacıyla da başvurular gelmektedir:

“Biz 3 yıl önce boşandık. Fakat çocuklar ve ekonomik nedenlerden ötürü aynı evde iki yabancı gibi yaşamaya devam ediyoruz. Dini açıdan bir vebali var mıdır?”²⁰¹ “Biz haciz nedeniyle mahkeme kararıyla boşandık. Ama kocam,- senin dini nikâhın hala bende. Sen Allah katında hala benim karımsın, diyor. Gerçekte böyle bir şey var mı?”²⁰² şeklinde yapılan başvurularda da bu tür bir boşanma sonrasında nikahla ilgili durumu öğrenmek isteyenler bulunmaktadır.

Boşanma sırasında ve sonrasında her ne kadar boşanan çiftler zorlu ve sıkıntılı bir süreç atlatsalar da tarafların ortada bir de çocukları varsa işte o zaman işler, daha da zor hale gelebilmektedir. Genellikle çocuklar, ölüm ve geçici ayrılıkları daha az sarsıntıyla atlatmakta, ancak, boşanmaya daha büyük tepkiler göstermektedirler. Özellikle boşanmalar sonrasında çocuk, hangi tarafta kalırsa kalsın diğer tarafı özlemekte, onun yokluğunu hissetmekte, kendini güvensiz ve sevgisiz hissetmektedir. 500 suçlu çocuğun %56,3’ü evliliği ilk altı yılda bozulan

¹⁹⁹ Dhys, Karteks, s.21, sıra no: 13.

²⁰⁰ Dhys, Karteks, s.21, sıra no: 14.

²⁰¹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.391, sıra no: 3

²⁰² Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.295, sıra no: 1

ailelerden gelmektedir. 444 çocuğun %40'ı ilk beş yaş içerisinde anne yahut baba şefkatinden mahrum olanlardır. Hükümlü çocukların aile yapılarını ortaya koyan araştırma sonuçlarına göre, %38,89'unun parçalanmış ailelerden geldikleri belirlenmiştir.²⁰³

Bu sebeple çocukların durumu hakkında soru soranlar arasında boşanma esnasında öğrenilen ve istenmeyen bir hamileliği sonlandırmanın dinen sorumluluğuna yönelik olarak kişiler de bulunmaktadır.

Son olarak günümüzde boşanma davaları uzun yıllar alabilmektedir. Her ne kadar kişiler, boşanmaya karar verip, ayrı yaşamaya başlamış olsalar da, dava sonuçlanana kadar evli hükmünde olmaktadır. Bazen boşanmanın sonuçlanması iki ya da üç yıl gibi uzun bir zaman alabilmektedir. İşte bu yıllar esnasında kişiler, yeni bir birliktelik kurma isteyebilmektedir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda kadının iddet bekleyip beklemeyeceği hakkında sorular dikkatimizi çekmektedir. Boşanma davası devam ettiği süreçte yapılan evlilik görüşmelerinin dini açıdan caiz olup olmadığını öğrenmek için yapılan başvurular da mevcuttur.

*“Ben 3 yıl evli kaldım. Kocam beni sürekli döverdi. Dayanamadım boşanmak istedim. Ama mahkeme tam 3 yıl sürdü. Mahkeme iki gün önce sonuçlandı. Şimdi başka biriyle hemen evlenmek istiyorum. Yine de iddet bekleyecek miyim?”*²⁰⁴ şeklindeki başvuruda da görüldüğü gibi çok uzun süren boşanma davaları sonucunda iddet beklemek istemeyenler de olmaktadır.

4.3.2.1. Şartlı Boşama

Bu başlık altında İl Müftülüğüne gelen soru sayısı 72 olup, boşanmaya dair soruların büyük bir yekününü kapsamaktadır. Genellikle erkeklerin istedikleri herhangi bir şeyin karısı tarafından yerine getirilmemesi ve yahut karısının istemediği bir durumu tekrarlamaması amacıyla tehdit olarak kullanılmaktadır.

²⁰³ Balıkçı, **a.g.e.**, s.72

²⁰⁴ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 263, sıra no: 4

Aşağıda verdiğimiz örneklerde, erkeklerin hanımlarını, kendi annelerinin işlerini zorla yaptırmak, kadının gideceği ve görüşeceği kişiler hakkında keyfi engel koymak gibi sebeplerle bu tür boşamayı tehdit aracı olarak kullandıkları görülmektedir.

“Kocam, ‘annemin işlerini yapmazsan üçten dokuza şart olsun seni boşarım’ dedi. Ben de inat ettim yapmıyorum. Nikâhımız gider mi?”²⁰⁵

“Eşimin içkisini döktüm. O da kızarak bana ‘sen de bundan sonra bu eve tarikat arkadaşlarını getirirsen benden boşsun’ dedi. Ben şimdi ne yapmalıyım?”²⁰⁶

“Kocam, bir komşum hakkında konuşulurken, ‘şart olsun bir daha ona gitmeyeceksin, o da bize gelmeyecek’ dedi. Şimdi komşuma korkumdan gidemiyorum. Ama hiç mi komşuluk hakkı yok. Ne yapacağım?”²⁰⁷

Kişiler, din konusunda özellikle nikâh meselesinde yeterli bilgi sahibi olmadıkları için kolaylıkla nikâhlarının bitmesi üstüne yemin kelimelerini kullanabilmektedirler. Bu durum ailelerin sıkıntılı durumlarla karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir.

4.3.2.2. Açık veya Kinayeli Boşama İfadelerinin Kullanılması ile Gerçekleşen Boşama

İslam hukukunun klasik doktrinine göre, boşanma için kullanılan sözler iki türlü olabilir. Bunlardan birisi, boşamadan başka bir anlama gelmesi mümkün olmayan, sadece boşama için kullanılan; “Seni boşadım, boşsun, boş ol.” Gibi sözlerdir. Bunlara sarıh/açık sözler denir. Diğeri de boşama anlamına gelebileceği gibi, başka anlamlara da gelebilen sözlerdir. Bu tür ifadelere de kinayeli sözler denir: “Git babanın evine, defol git, sen benim karım değilsin.” gibi ifadeler kullanılan

²⁰⁵ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.258, sayfa no: 1034.

²⁰⁶ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 235, sayfa no: 943.

²⁰⁷ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 139, sıra no: 558.

kinayeli sözlerdir. Bu tür sözlerin boşamada etkili olabilmesi için erkeğin bu sözleri boşama kastıyla söylemiş olması gerekir.²⁰⁸

Konya İl Müftülüğü' ne gelen boşanma şekliyle ilgili 152 sorunun 22'sinde açık boşama sözleri kullanılarak gerçekleşen boşamaya dair soru sorulmuştur. Konya için bu sözlerin en çok kullanılanı “boş ol, boş ol, boş ol” şeklindeki üçlemeyle yapılan boşamadır. Gelen soruların tamamına yakınında bu üçleme kullanılmıştır.

Müftülüğe gelen başvurularda, bir bayan, “*Kocam üç talakla beni boşayıp dışarı attı. Eve almıyor. Annemlere gitsem beni çocuklarımla kabul etmiyorlar: - Kendinden ne hayır gördük ki çocuklarından görelim, geleceksen o çocukları bırak da gel, diyorlar. Hocam, ben şimdi ne yapayım, nerelere gideyim?*”²⁰⁹ diye içinde bulunduğu sıkıntıları anlatırken, bir başka bayan ise,

“*Kocam beni dinen boşadı. Resmen mahkememiz devam ediyor ama sonuçlanmadı. Bir başka beyle imam nikâhı ile evlensem olur mu? Evlenmek istediğim bey, resmiyette evli, boşanması mümkün değil. İki tane de çocuğu var. Benim de maddi manevi desteğe ihtiyacım var...*”²¹⁰ sözleriyle henüz eski eşinden tamamen ayrılmadan sorunlarının çözümünü bir başka ilişkiye başlamakta aramıştır. Günahından korktuğu için, yaşadığı sıkıntıyı “dini nikâh” ile aşmaya çalışmaktadır.

Müftülük başvurularının 5 tanesi ise kinayeli sözler kullanılarak yapılan başvuru sorularını kapsamaktadır. “*Eşimle tartıştığımız bir anda bana dönerek “Ayrılalım” dedi. Ben de –tamam, dedim. Dinen biz şimdi boşanmış olduk mu?*”²¹¹ şeklinde sorulan sorular olduğu gibi, aslında dini bilgiden tamamen yoksun, sırf babasından ve yahut yakın çevresinden duydukları sebebiyle karısına karşı ‘boşama sözlerini’ bir tehdit aracı olarak kullananlarla da karşılaşmaktadır.

²⁰⁸ Yüksel Salman, **Aile ile İlgili Sıkça Sorulan Sorular**, DİB. Yayınları, Ankara, 2015, s.131.

²⁰⁹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 247, sıra no: 991.

²¹⁰ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.263, sıra no: 975.

²¹¹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.367, sıra no: 1471.

Araya giren ikinci bir kadın durumunda ise birinci kadın daha büyük sıkıntılar yaşayabilmektedir: *“Kocam, başka bir kadınla yaşamaya başladı. Bana da –artık seni sevmiyorum, evimden çık, git, diyor. Kimsem yok benim gidebileceğim. – Nereye gideyim, diyorum. Evimde oturmaya devam ediyorum. Çocuklarım var, nikâhıma zarar gelmiş midir?”*²¹²

Müftülüklere gelen başvurularda, boşama sözlerinin açık ve yahut kinayeli söylenmesi yanında, bu sözlerin kaç kere tekrar ettiği ve sonuçlarının ne olduğuna dair sorularla da karşılaşmaktadır. Erkekler İslamiyet tarafından “boşama” hakkının kendilerine verilmesi sebebiyle, sinirlendiklerinde, alkollüyen, olayın ciddiyetini bilmeden ve ya boşama sözlerinin doğuracağı sonuçları hesap edemeden hanımlarına bu sözleri sıklıkla kullanabilmektedir.

4.3.2.3. Muvazaalı Boşanma

Muvazaa, danışıklılık anlamına gelen bir kelimedir. Muvazaalı boşanma, eşlerin evlilik birliğini sona erdirmeye isteği bulunmadığı halde maddi ve ya manevi bir kazanç sağlamak amacıyla boşanması anlamına gelmektedir.²¹³ Yani eşler, birlikte yaşamaya devam ettikleri, karı-koca ilişkisini sürdürdükleri halde yasal olarak evlilik bağı içinde bulunmamaktadır.

Konu ile ilgili toplamda 11 soru sorulmuş olup gelen sorularda da özellikle ölen babanın maaşının alınması, yurt dışı oturma hakkının elde edilmesi, iller arası tayin başvuruları gibi sebeplerle muvazaalı evliliklerin yapıldığını görmekteyiz. Müftülüğe başvuru yapanlardan bir kadın, telefonla arayarak, *“Kocam, yurtdışında oturma izni alabilmek için resmi nikâhımı almak ve bir başka kadınla evlenmek istiyor. Resmen boşanmamızın dinen bir mahzuru var mı?”* diye sorarken ²¹⁴, bir diğeri, *“36 yıllık evliyim. Kocamın eski bir kamyonu var. Orta Asya ülkelerine gidip geliyor. Oralarda çok borçlanıyor. Resmen boşansam benim evime icra gelmese ama*

²¹² Konya İl Müftülüğü, sayfa. 272, sıra no: 1088.

²¹³ Akıntürk, **a.g.e.**, ss.179-180

²¹⁴ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 522, sıra no: 2089.

*dinen boşanmasam olur mu?*²¹⁵ şeklindeki sorusuyla içinde bulunduğu çıkmaza kendince ürettiği çözüme destek aramaktaydı.

Yine, “Dört-beş ay önce Avrupa’ya gitmek için resmiyette gönüllü olarak boşandık. Ama aynı evde yaşamaya devam ediyorduk. Üç gün önce kavga ettik. Evine gidersen boş ol dedim. O da gitti. Şimdi bizim durumumuz ne?”²¹⁶ şeklinde ikileme olanlar olduğu gibi, “Konya’ya tayinimi aldırmaq için hanımdan mahkeme yoluyla boşansam, evliliğimiz dinen devam eder mi?”²¹⁷ benzeri sorularla başvurular da olabilmektedir.

“Kızım Hollanda’da çalışıyordu. Buradaki bir genç, oraya gidebilmek için onunla nikâhlandı. Karşılığında iki milyar verdiler. Ama orada birbirlerini görünce hakikaten evlenmeye karar verdiler. Şimdi kızımın aldığı o para haram mıdır?”²¹⁸ sorusu ise, başlangıçta muvazaalı olarak yapılan bir evliliğin gerçek evliliğe dönüştürülüp dönüştürülemeyeceği ile ilgili olarak sorulmuştur.

4.3.2.4. Kadının Boşaması (Tefviz-i Talak)

Evlilikler, mutlu ve huzurlu bir hayatı beraber paylaşmak için yapılırken, her evlilikte aynı huzur olmayabiliyor. Aile içinde yaşanan sıkıntılar, eşler arasında ister istemez huzursuzluğa sebep oluyor. Bu huzursuzluklar giderilemeyince de evliliğin bitmesi gündeme geliyor. Boşanma kararı bazen birlikte alınıyor. Ancak çoğu kez eşlerden birinin tek taraflı kararıyla boşanma işlemleri başlatılıyor.

İslam’da da boşanma yoluyla evliliği sona erdirmeye yetkisi prensip olarak kocaya aittir.²¹⁹ Dinen boşanma yetkisini elinde bulunduran erkek çoğunlukla sözlü ifadelerle boşanmayı gerçekleştirirken, evlilik hayatı kadın için çekilmez bir hale geldiğinde kadının bu hayata bu haliyle katlanıp katlanmayacağı ise tartışılmıştır. Bu

²¹⁵ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.210, sıra no. 480.

²¹⁶ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 23, sıra no: 92.

²¹⁷ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.177, sıra no: 710.

²¹⁸ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.2235, sıra no: 940.

²¹⁹ Hayreddin Karaman, **İslam’da Kadın ve Aile**, Ensar Neşriyat, İst., 2006,s.104

tür durumlar kocası alkol veya madde bağımlısı olan kadınlar için büyük sıkıntı olmaktadır. Zira bu tür maddeler kullandıktan sonra karısını defalarca “boşama sözleri” kullanarak boşayan erkekler mevcuttur. Erkeğin küfürlü sözler kullanması, ağzından çıkan sözlerin ne gibi sonuçları beraberinde getirdiğinin bilincinde olmaması olayın vahametini arttırmaktadır.

Bu vakıalarda kocasını sevdiği için duruma katlanan kadın neredeyse yok denecek kadar azdır. Fakat işin içine çocuklar girdiğinde, bu hale gelmiş yuvayı derleyip toplama görevini yine kendinde gören kadın müftülüklerde derdine derman arayan taraf olmaktadır. Bu noktada İslam’ın “Tefviz- i Talak” diye bilinen, kadının boşama yetkilerinden birisini elinde bulundurması bir çözüm olarak kadınlar arasında yayılmaya başlamıştır. Müftülüğe Bu konunun ayrıntılarını öğrenmek için gelen birçok danışan mevcuttur. Konu ile ilgili Müftülüğe sorulan toplam soru sayısı 12’dir.

“*Erkek boşama yetkisini karısına devredebilir mi?*”²²⁰ şeklinde ve yahut “*Kadın, tartışma anında kocasına ‘seni boşadım’ diyor. Sonra çok pişman oluyor. Nikâhlarına bir zararı var mı?*”²²¹ şeklinde konuya dair sorularla karşılaşmaktadır.

4.3.2.5. Zıhar

Zıhar, dolaylı yoldan boşama yöntemi olup, kefareti yerine getirilmedikçe cinsel birleşme caiz olmaz. “Zıhar” sözlükte insanın sırtı demektir. Bir fıkıh terimi olarak ise zıhar, kocanın karısına “sen bana annemin sırtı gibisin, yani haramsın” diyerek yaptığı bir yemini ifade etmektedir. Mücadele suresinin ilk dört ayetinde zıhar konusu çözüme bağlanmıştır. Bu ayetlerde zıhar yapan kocalar kınanmış, pişman olup da sözlerinden geri dönmek isteyen koca için de kefaret cezası getirilmiştir. Erkeğin yeniden eşine dönmek istemesi durumunda cinsel birleşmeden önce oruç kefaretinin benzeri bir cezayı yerine getirmesi emredilmektedir. Bu da öncelikle bir köle azat etmek, buna güç yetiremezse peş peşe iki ay oruç tutmak,

²²⁰ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.152, sıra no. 611.

²²¹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 421, sıra no: 1684.

buna da güç yetiremezse altmış yoksulu doyurmaktan ibaret bir cezadır. Zihar, kefareti yerine getirilinceye kadar bir cinsel birleşme engelidir. Eğer, boşama niyeti ile yapılmışsa, bir “Bain talak” gerçekleşir.²²²

Konuyla ilgili olarak İl Müftülüğüne birçok soru yöneltilmiştir. Bunlarda 9 tanesi kayıt altına alınmıştır. Bunlardan birinde, “*Eşim, bana ‘sen bana kız kardeşim gibisin’ diyor. Sonra, öfkesi geçince de söylediklerini inkâr ediyor*”²²³ diye içini döken ve bu sıkıntılı durumdan şikâyet eden bir kadının sorusu yer alırken, bir diğerinde, bu sefer bir erkek, “*Eşim bana ‘amca, ağabey vb. şekilde hitap ediyor. Bu durumun bizim nikâhımıza bir zararı var mı?’*”²²⁴ sorusu ile başvuruda bulunmuştur.

Bazı durumlarda ise takıntı ve vesvese sahibi kişilerin, özellikle bu konuyla alakalı bir günde defalarca müftülüğü aramaktadır. Bu kişiler, aynı gün içerisinde sorularını farklı farklı görevlilere sorup, içlerini rahatlatmaya çalışmaktadır. Nikâhın devam edip etmediği meselesi böyle rahatsızlıklara sahip başvuranlarda gerçek bir sıkıntı durumu oluşturmaktadır.

4.3.2.6. İla

İslam hukukuna göre, kocanın dört ay ve daha fazla karısına yaklaşmayacağına dair yemin etmesi veya bu içerikte bir nezirde bulunmasına “ila” denir. Hanefilere göre koca, bu süre içerisinde karısıyla bir araya gelirse, yemin etmişse yemin kefareti, adakta bulunmuşsa adadığı o şey gerekli olur. Şayet koca, bu süre içinde karısına dönmezse, kadın bir bain talakla boşanmış sayılır.²²⁵

Konuyla ilgili olarak müftülüğe toplamda 4 soru sorulmuştur. Sorular, bu konuyla alakalı olarak insanların akıllarının ne kadar karışık olduğunu göstermesi bakımından manidardır:

²²² Döndüren, *a.g.e.* , ss.104-105.

²²³ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D, s. 2258, sıra no: 1033.

²²⁴ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 207, sıra no: 830.

²²⁵ Karaman, *a.g.e.*, C: 2, s. 237.

“Eşime bir kırgınlık anında üç ay on gün benden uzaksın, dedim. Şimdi karım evi terk edemiyor, çocuklarımız var. Ben zaten çok pişmanım. Ama karıma da yaklaşamıyorum. Bizim şimdi nasıl davranmamız lazım?”²²⁶

“Eşimle tartışma anında ‘seninle 6 ay aynı yastığa baş koymayacağım. Koyarsam da şart olsun’²²⁷ şeklinde gelen soru ise, hem ‘ila’, hem ‘şarta bağlanmış’ şekilde yapılan bir boşamanın sıkıntısını ve çözümünü arayan kişilerin başvuruları arasında yer almaktadır.

Bazı durumlarda erkekle kadın, her hangi bir “ila” veya boşama kastı olmaksızın ayrı ayrı yattıklarını ve ya eşinin askerde olması gibi bir sebeple zorunlu bir ayrılığı dillendirerek, içlerinde buldukları bu durumun da “ila” olup olmadığının cevabını öğrenmek istemektedirler. Her halükarda bu türden sıkıntı yaşamış bireylerin müftülüğe gelerek nikâhlarını tazeleyecek bir imam aramaları da sık karşılaşılan durumlardandır.

²²⁶ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.406, sıra no: 825.

²²⁷ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.405, sıra no: 821.

4.4. BOŞANMA SONRASI ORTAYA ÇIKAN DURUMLAR VE KONUYLA İLGİLİ SORULAR

Evlilik, eşlerden birinin ölümü ile sonlanabileceği gibi boşama ya da benzeri tasarruflarla da sona erebilir. Boşanma ile sonlanan ilişkilerde birtakım problemlerle karşılaşılması kaçınılmaz olmaktadır. Bu konularda da Medeni Kanun ve İslami kurallar arasında bir ikilemin yaşandığı gerçektir. Boşanan kadının beklemesi gereken iddet, eski eşten alınacak nafaka ve çiftlerin ortak çocuklarının boşanmanın gerçekleşmesi ile kim tarafından bakılacağı meselesi bunlar arasında sayılabilir.

Konya İl Müftülüğüne yapılan başvurularda 31 soru bahsi geçen konularla alakalı olarak kayıt altına alınmıştır.

Tablo 32: Boşanma Sonrası Ortaya Çıkan Durumlarla İlgili Soruların Dağılımı

| | Frekans | Yüzde |
|--|----------------|--------------|
| Boşanma Sonrası Mal Paylaşımı Ve Nafaka | 14 | 45 |
| Boşanan Eşlerin Tekrar Bir Araya Gelmesi | 9 | 29 |
| İddet | 4 | 13 |
| Çocuklar Meselesi | 4 | 13 |
| TOPLAM | 31 | 100 |

4.4.1. Boşanma Sonrası Mal Paylaşımı ve Nafaka Meselesi

Hanefilere göre, ric'i ve bain talak ve istisnaları olmakla birlikte fesih iddeti bekleyen kadının nafakası kocasına aittir.²²⁸ Vefat iddeti bekleyen kadının iddet nafakası hakkı yoktur. Yaklaşmadan önce boşanan kadına iddet lazım olmadığına göre, iddet nafakası da lazım gelmez. İddet nafakasına giyecek dâhil değildir.²²⁹

Söz konusu para ve mal paylaşımı olduğunda tarafların birbirlerine çok da lütufkâr davranmadığı karşılaşılan vakılardan anlaşılmaktadır. Gerek evlilik öncesi “nişan” döneminde ayrılanlar gerekse evlenip uzun yıllarını beraber harcayan bireyle, “karşı taraf” a “kaptırmak” istemedikleri mal varlıkları konusunda hoşgörülerini çoğunlukla kaybedebilmektedirler. Müftülüğe sorulan bu alanla ilgili soruların çoğunluğu, nafakanın alınabilirliğinin onaylatılması şeklinde yöneltilen sorular olmaktadır.

“Kocasından mahkeme kararıyla ayrılan bir kadın mahkemenin verdiği nafakayı alabilir mi?”²³⁰

“Kocamla ayrıldık. O İzmir’de yaşıyor. Nafaka davası açtım. Bir senedir alıyorum. Dinen caiz midir?”²³¹ sorusu da benzer sorular içinden seçilerek kayıt altına alınmış sorulardandır.

Toplumumuzun hukuksal alanda yaşamış olduğu “değişim”, bu alanda da etkisini göstermektedir. Kadın erkek haklarının eşit kabul edildiği yasalarımızda, artık kadın da işsiz olan kocasına nafaka bağlama yükümlülüğündedir. Tedbir nafakasının verilmesi açısından kadın- erkek arasında fark bulunmamaktadır.²³² Konuyla alakalı olarak gelen bir bayan başvurusunda, *“Boşandıktan bir müddet sonra bankadan maaşımı çekmek istedim. Bir de baktım ki maaşımdan bir miktar*

²²⁸ Mehmet Akif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, 13. Baskı, Beta Yayınları, İst., 2015, s.296.

²²⁹ Ansay, **a.g.e.**, s. 239.

²³⁰ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 370, sıra no: 1480.

²³¹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.237, sıra no: 950.

²³² T.C. Medeni Kanunu, madde: 177, 178, 364.

kesintiye uğramış. Hemen içeri girip memura sebebini sordum. Bana eski eşim için nafaka bağlandığını söyledi. Bu durumda söylediğim tek şey: ‘ Ama ben kocamı tam da bu sebepten yani bana bakmadığı için boşamıştım.’ oldu. Hocam çok gücüme gitti. Memurun bana orada söylediği daha da canımı yaktı. ‘ Siz değil miydiniz, kadın erkek hakları eşit olsun diye uğraşıp duran. Alın size kadın-erkek eşitliği! ‘Şimdi benden kesilip eski kocama verilecek olan bu para haram değil mi?’²³³ diyerek sıkıntısını paylaşmıştır.

4.4.2. Boşanan Eşlerin Tekrar Bir Araya Gelip Gelmemesi

4.4.2.1. Dönüslü Boşama

Bu tür boşanmada belli bir müddet evlilik bağı devam ettiği için koca istediği zaman eşine bildirerek evlilik hayatına dönebilir. Bunun için yeniden bir nikâh akdine gerek yoktur.²³⁴ “Kocam aynı anda beni üç talakla boşadı. Bu boşama geçerli ise biz bir daha bir araya gelemeyecek miyiz?”²³⁵

“Eşimle mahkemede ayrıldık. Şimdi tekrar evlenmek istiyoruz. Dinen bu mümkün olur mu?”²³⁶

“10 ene önce hanımı boşadım. Şimdi çok pişmanım. Tekrar evlenmenin imkânı var mı?”²³⁷ şeklinde gelen tüm benzer sorularda aslında tek bir kargaşa var o da “resmi- dini nikah ve boşanma” ikilemidir. Bu ikilemin sağlıklı ortamlarda toplumun anlayacağı şekilde pratik uygulamasının oluşması ve Diyanetin bu hususta vereceği fetvalarla sorunun aşılacağı düşünülmektedir.

²³³ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 301, sıra no. 1205.

²³⁴ Karaman, a.g.e., s.128

²³⁵ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s: 515, sıra no: 2060.

²³⁶ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.506, sıra no: 2027.

²³⁷ Konya İl Müftülüğü,, Ş.S.D., s.112, sıra no: 445.

4.4.2.2. Dönüştür Boşama

İslam hukukuna göre, bu tür boşama, evlilik bağı keser. Karşılıklı haklar düşer. Yalnızca belli müddet kocanın evinde kalma ondan nafakasını alma hakkı vardır.²³⁸

“Eşim mürted oldu, Hristiyanlığa geçti. Dinen ondan boşanmak zorunda mıyım?”²³⁹ şeklinde gelen danışan, evliliğini devam ettirmek için kendisinin de Hristiyan olması mı gerektiğini sorguluyordu. Misyoner faaliyetlerin yaygın bir hal alması bu din müntesiplerinde sayıca artışa sebep olurken, Türk toplumunda birçok ailede de sıkıntılı bir sürecin başlamasında rol oynamaktadır.

Toplumumuzda nikâh, önemli bir yere sahiptir ve dini bir boyutu da vardır. İslam inancına göre, eğer kişi dinden çıkarsa hanımı boş olur. Böyle bir kişi, yeniden kelime-i şehadet getirip İslam’a girerken, nikâhını da yenilemesi gerekir. İşin aslı bundan ibaret iken, bu durum, dinden çıkma olmaksızın genelleştirilmiş ve her kişinin ihtiyaten ara sıra Cuma günleri iman ve nikâh tazelemesi tavsiye edilmiştir. Zaman zaman evliliklerde eşlerden birinin iş nedeniyle başka şehirde ya da ülkede ikamet etmesi nedeniyle ayrılıklar olabilir. Ya da eşler, bir konuda tartışırken, boşanma lafızlarını kullanarak ve ya kullanmadan boşanma konusunu da konuşabilirler. Bu tür durumlarda nikâhın zarar görebileceği endişesi taşımaktadırlar. İşte bu durumda ne olur ne olmaz diye nikâh tazeleyelim mi diye başvurular, bulunmaktadır.

4.4.2.3. Hülle ve Tahlil

Helal kılmak manasına gelen “tahlil”, hülle ile aynı köktendir. Hülle ve tahlilden maksat, kocası tarafından boşanmış bir kadını, yine aynı koca ile evlenebilir bir hale getirmek için başvuru olan yol ve çaredir.²⁴⁰

²³⁸ Karaman, **a.g.e.**, 129.

²³⁹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.46, sıra no: 183.

²⁴⁰ Karaman, **a.g.e.**, s. 130.

İslam hukukunda ister rici talak, isterse bain talak ile olsun erkek aynı kadını üç defa boşarsa evlilik birliği kesin olarak sona erer. “Talak-ı selase” denilen bu durumun sunucunda eski eşi ile yeniden evlenmek isteyen kadının, iddetini tamamladıktan sonra başka bir erkekle hilesiz bir şekilde evlenmesi, daha sonra ondan meşru bir sebeple boşanması, bu şekilde de iddetini tamamlaması gerekir. Bu süreçten sonra ancak kendisini bekleyen eski kocası ile nikâh akdi gerçekleşebilir. Hülle adı verilen bu işlem İslam hukukunda erkeğin boşama hakkını kötüye kullanmasını engellemeyi amaçlar.²⁴¹

İl Müftülüğüne “hülle” ilgili soru sorulmamıştır. Toplumda birçok kişi, “hulle” nin ne olduğunu bilmemekle beraber, bu konuyla ilgili konuşanların düşünceleri de sadece eski Türk filmlerinde şaka ve alay sebebi olarak kullanılan, herhangi bir niteliği olmayan bilgilerden ibarettir. Dindar kişilerin kötülenip alaya alındığı, halkın dindarlığının malzeme yapıldığı bu tarz filmler pek çok dini meselede insanların önyargı oluşturmada da etken olmuştur. Hülle ve ya tahlil meselesi de bunlardan biridir. Konuyla ilgili başvuruda bulunan veya telefonla soru soranlar, hülleden ancak bu sebeple ve dolaylı soruların akabinde haberdar olmaktadır.

4.4.3. İddet

Talak, fesih, ölüm gibi bir nedenle evliliğin sona ermesi halinde, kadının başka biriyle evlenmeden beklemesi gereken süreye iddet denir.²⁴² İddetin, boşanmada taraflara düşünme fırsatı vermek, kadının önceki kocasından hamile olma ihtimalini ortadan kaldırmak, kadına vefat eden kocasının hatırasına bağlılığı ve vefasını göstermesi için fırsat vermek, boşanıp tekrar evlenmeyi güçleştirmek suretiyle aile bağlarını korumak gibi amaçları vardır.²⁴³

²⁴¹ Karaman, **a.g.e.**, C.2, s. 239.

²⁴² Akgündüz, **a.g.e.**, s.272.

²⁴³ Ekinci, **a.g.e.**, s. 460.

İddet beklenecek süre, ölüm iddetinde 4 ay 10 gün, boşanma iddetinde 3 aydır. Hamilelerin iddeti her iki durumda da çocuklarını doğurana kadardır. TMK’da iddet süresi 300 gündür. Fakat, 300 günlük sürenin uygulanmadığı durumlar da söz konusu olabilmektedir.

Günümüzde boşanma davaları uzun yıllar alabilmektedir. Her ne kadar kişiler, boşanmaya karar verip, ayrı yaşamaya başlamış olsalar da, dava sonuçlanana kadar evli hükmündedirler. Bazen boşanmanın sonuçlanması iki ya da üç yıl gibi uzun bir zaman alabilmektedir. İşte bu yıllar esnasında kişiler, yeni bir birliktelik kurmak isteyebilmektedir. Müftülüğe, böyle durumlarda kadının iddet bekleyip beklemeyeceği hakkında sorular geldiği gibi, boşanma esnasında bir başka erkekle yapılan evlilik görüşmelerinin dini açıdan caiz olup olmadığını öğrenmek için yapılan başvurular da mevcuttur.

*“Ben 3 yıl evli kaldım. Kocam beni sürekli döverdi. Dayanamadım boşanmak istedim. Ama mahkeme tam 3 yıl sürdü. Mahkeme iki gün önce sonuçlandı. Şimdi başka biriyle hemen evlenmek istiyorum. Yine de iddet bekleyecek miyim?”*²⁴⁴ şeklindeki başvuruda da görüldüğü gibi çok uzun süren boşanma davaları sonucunda iddet beklemek istemeyenler de olmaktadır.

*“Eşimle dinen boşandık. Mahkeme boşanmamız devam ediyor. Bir başka beyle imam nikâhı ile evlensem olur mu?”*²⁴⁵ gibi sorularda karşımıza çıkmaktadır.

TMK’ da 300²⁴⁶ günlük bir süresi olsa da kadının hamile olmadığını ispatlaması ve ya eski eşiyle yeniden evlenmek istemesi ile bu süre hâkim tarafından kaldırılabilir. Durum böyle olunca İslam Hukuku’na göre kadının beklemesi gereken süre, kişilerin inancıyla ilgili bir mevzu durumunda kalmaktan ibaret görünmektedir.

²⁴⁴ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 263, sıra no: 4

²⁴⁵ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.243, sıra no: 975.

²⁴⁶ TMK, mad. 282.

4.4.4. Çocuklarla İlgili Durumlar

Geleneksel ailelerde çocuklar varlıklarının pek de farkında olunmayan bireylerdi. Günümüzde ise bu durumdan farklı olarak, ebeveynler, maddi ve duygusal tüm kaynaklarını, enerjilerini ve dikkatlerini çocuk yetiştirme üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Kadın açısından çocuk sahibi olmak, geleneksel olarak evlilik sonrasındaki kaçınılmaz bir rol olmaktan çıkarak kişisel bir karar ve sorumluluk süreci haline gelmektedir. Evlilik dışı hamilelikler gibi toplumsal değişikliklerin; hatta baba adayından bağımsız olarak sperm bankaları aracılığıyla çocuk sahibi olma gibi teknolojik yeniliklerin de, evlilik ve ebeveynliğe bakış açısındaki değişikliklere yol açtığı öne sürülmektedir. Böylece ebeveynliğin evlilikle olan geleneksel ilişkisini kaybetmesi de mümkün gözükmemektedir. Bu değişiklikler sonrasında da, geleneksel ailelerdekinden farklı olarak çocuğun duygusal değerinin daha fazla arttığı belirtilmektedir.

Boşanmanın vaki olduğu durumlarda, boşanan eşler arasında ruhsal çöküntülerin yaşandığı bir gerçektir. Taraflar zaman zaman içinde buldukları durumun etkisiyle çocukları ihmal edebilmektedirler. Hâlbuki böyle travmatik bir olayın önde gelen mağdurları çocuklar olmaktadır. Boşanma sonucu aileler dağılırken yeni çocuk ve gençlik sorunları ortaya çıkmaktadır. Anne veya babanın olmayışı, yanlış kişilerle özdeşim kurma sorunlarıyla karşı karşıya getirmekte, özdeşim kurmadığı veya yanlış özdeşim kurduğu için, çocuk toplumda psikolojik olarak sorunlu hale getirmektedir. Bu sorunların zaman içerisinde yaygınlaşması tüm toplumu etkilemektedir. Alkol, uyuşturucu kullanımı, namussuzluk vb. sorunların temelinde hep bu tür psikolojik veya toplumsal nedenler yatmaktadır²⁴⁷

Gerek okullarda, gerekse sosyal hizmet kurumlarında problemlili çocukların genelde boşanmış aile çocukları olduğu bir gerçektir. Boşanma, eşleri ekonomik yönden sarsar, ruhsal yönden örseler; toplumdaki durumlarını etkiler. Çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi ise çok daha karmaşık sorunlar doğurur. Bu nedenle

²⁴⁷ Enver Özkalp, **Sosyoloji Giriş**, 7. Baskı, Eskişehir, 1994, s.124.

boşanma, evlilik öncesi özgürlüğe tam bir dönüş veya kurtuluş sayılamaz. Boşanma sonucunda gerek boşanmış eşler, gerekse de bu ailenin çocukları telafi edilmesi güç, çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

İslam hukukunda, çocukların bakım ve yetiştirilmesine “hidane” adı verilir. Evlilik içinde çocuğun bakım ve terbiyesi genelde sorun olmaz. Anne baba bu işi beraber yerine getirir. Problem, evliliğin bir sebeple sona ermesi durumunda bu görev ve sorumluluğun kim tarafından yerine getirileceğidir. İslam’da çocuğun bakım ve terbiyesi belli bir yaşa kadar annenin hak ve sorumluluğu altındadır.²⁴⁸Fakat burada çocuğun menfaati esas olduğundan hâkim bu sorumluluğu çocuğun diğer yakınlarına da verebilir.

Hukuk bağlamında ise, esasen velayet, çocuğun anne ve babası tarafından temsil edilmesi gayesiyle çocuğun korunması, bakımı ve gelişimi gibi hususları kapsayan birtakım hakları ifade etmekle birlikte, 4721 sayılı TMK M. 346/2 gereğince ortak hayata son verilmesi ya da ayrılık halinin gerçekleşmesi durumunda hâkim, velayeti eşlerden birine verebilmektedir. Özellikle boşanma davalarında geniş takdir yetkisiyle donatılan hâkim, çocuğun velayetinin kime verileceğine karar verirken, çocuğun gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmesi için gerekli ve yeterli maddi ve manevi ortamı hangi tarafın daha iyi sağlayabileceğini de değerlendirmektedir.

Konuyla ilgili olarak bir bey, “Eşimle ayrılma noktasındayız. İslam’a göre, boşanan eşlerin çocuğu kimin yanında kalacaktır?”²⁴⁹şeklinde bilgi istemektedir.

Mevcut çocukların boşanma sonrasında durumlarının ne olacağı meselesi yanında bir de boşanma eşiğinde ve ya boşanmış hanımların istenmeyen hamilelikleri sorun olabilmektedir. Yaşanan böylesi durumlarda bireylerin tek çare olarak gördükleri “kürtaj” ise karşılarına bir engel olarak çıkmaktadır. Dini açıdan kendilerinin böyle bir hakları olup olmadığını öğrenmek üzere Müftülüğe başvuruda bulunan kişiler bulunmaktadır.

²⁴⁸ Karaman, **a.g.e.**, C. 2, s. 244.

²⁴⁹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 76, sıra no: 305.

Bazen kadının geçmişiyle olan tüm bağlarından kurtulma yolu olarak kürtaşı görülmekteyken bazı olaylarda gidecek hiçbir yeri olmayan kadınların kendi ailelerinden gördükleri muamele de bu kararlarında etken olabilmektedir. Hala bazı çevrelerde boşanan kızların çocuklarıyla geri baba ocağına dönmeleri hoş karşılanmamaktadır. “Babasından ne hayır gördük ki çocuğundan göreceğiz” ifadeleri Müftülüğe gelen ve bu konuda muzdarip olan birçok kadından duyulabilen sözlerdendir.

Konuyla ilgili olarak gelen sorulardan bir tam da bu gerçeği yansıtmaktadır:

*“Kız kardeşim boşanmak üzere. Ama aynı zamanda hamile olduğunu da yeni öğrendi. Babam bu şekilde ona ve çocuğuna bakmayacağını söylüyor. Acaba aldırsa dinen sorumlu olur mu?”*²⁵⁰

16 yaşında bir çocuk gelinin yaşadıkları olayın vahameti açısından oldukça önemlidir:

*“Evlenip İstanbul’a yerleştik. Kocam beni kötü yollarda kullanarak, başkalarıyla zorla birlikte olmamı istiyor. Bir bahane ile ailemin yanına dönebildim çok şükür. Boşanma davası açtım fakat hamileyim. Çocuğu aldurmamda dinen bir mahzur var mı?”*²⁵¹

Bir başka başvuruda ise, “Ben 15 yaşında iken 30 yaşında bir adama kaçarak dini nikâhla evlendim. Sözde 18 yaşına geldiğimde bana resmi nikâh kıyacaktı. 20 yaşındayım, hala kıymadı. 1 çocuğum var zaten. Şimdi de istemeden hamile kalmışım. Ben sadece dini nikâhla evli olduğum için, kürtaj yaptırabilir miyim?”²⁵² sorusuyla zaten yaşadığı zor bir hayatın içine dahil etmek istemediği bebeği ile hayati bir kararın sıkıntılarını yansıtmaktadır.

²⁵⁰ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s.267, sıra no: 934.

²⁵¹ Konya İl Müftülüğü, Ş.S.D., s. 2, sıra no: 9.

²⁵² Dhys, Karteks, s.21, sıra no:6.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Aile, tarih boyunca toplumların kutsallık atfettikleri en değerli kurumlar arasında yer almıştır. Çünkü bir yandan toplumu etkileyen, bir yandan değerleri muhafaza eden bir kurumdur. Bu yüzden toplumda yaşanan her şey aslında önce ailede yaşanmaya başlar. Her türlü değişim ve dönüşüm önce ailede gözlenir.

Modern toplumda yaşanan değişimlerin etkisiyle refah toplumu olarak adlandırılan sanayileşmiş ülkelerde evlenme oranları düşerken boşanma oranları artmakta, yalnız yaşama ve ya nikâhsız beraberlikleri kapsayan alternatif hayat tarzları ortaya çıkmaktadır. Evliliğe, paylaşımından çok kişisel doyumu vurgulayan anlamlar yüklenmesi, boşanmanın evlilik gibi bir tercih meselesi olarak algılanmaya başlanması, evlilikten beklentilerin karşılanamadığı noktada daha fazla çifti boşanma durumuyla karşı karşıya bırakmaktadır. Araştırma bulguları da göstermektedir ki, boşanma, aile yapısındaki çözülme, aile içi alışkanlıkların değişmesi gibi birçok faktörün etkisiyle meydana gelmektedir. Kendi başına böyle karışık bir yapıya sahip olan boşanma olgusuna bir de “değişim” in etkileri eklendiğinde durum biraz daha karmaşık bir hal almaktadır.

Boşanmayla sonlanan evliliklerde henüz kuruluş aşamasında birtakım sıkıntılarla karşılaşmaktadır (aile, çevre, eşin olumsuz özellikleri vb.). Böyle bir sorunla karşılaşmayan bireyleri ise boşanmaya götüren faktörler arasında eşler arası iletişimsizlik, şiddet, ekonomik sorunlar eşlerin karakter çatışması gibi sebepler yer almaktadır.

Çalışan kadınların artan sorumlulukları ve yükleri nedeniyle aile içinde rol çatışması yaşanması, bu durumun kocalar tarafından çok da hoş karşılanmaması, ailede kadına ve çocuklara yönelik şiddet de boşanmayı etkilemektedir.

Yaşanan hızlı toplumsal değişme, toplum yapımıza, dolayısıyla aile kurumumuzda dağılmalara ve boşanmalara yol açmaktadır. Kadın haklarının gelişmesi, eğitim düzeyinin yükselmesi ve kadının üretici olarak toplum yaşamına

katılması ile evlenme oranlarında azalma, boşanma sayılarında da bir artış gözlenmektedir. Bu açıdan aile yapısının korunması hukuksal olarak desteklenmelidir. Kitle iletişim kanalları, aile ile ilgili yayınlar yaparken daha özenli olmalı, aile danışmanlık hizmetleri sosyal güvence kapsamına alınarak toplumun tüm kesimlerine devlet eliyle sunulan ücretsiz bir hizmet olmalıdır. Alınacak bu hizmetlerin amacı, bireylerin mutluluğunu sağlayarak güçlü aile yapıları ortaya çıkarmak ve sonuçta toplumsal boyutta değişimin olumsuz etkilerini en aza indirerek boşanma gibi sosyal sorunların daha az yaşandığı bir toplum oluşturabilmektir.

Boşanmaların bireylere getirdiği/getireceği sorumluluklar ve toplumsal yapıda meydana getireceği hasarların telafisinin güçlüğü göz önüne alındığında, evliliğe yapılacak yatırımların sağlıklı aile ve sağlıklı toplum oluşturmadaki rolü, önemi ve gereği ortadadır.

Özellikle yeni yetişen nesil için, evliliğin kâğıt üzerinde bir sözleşme olarak görülmesinin doğru olmadığı, hayatın en önemli amaçlarından birisinin sağlıklı evlilikler sonucu düzenli aile yaşamı kurarak mutlu çocuklar yetiştirmek olduğu fikri hedef haline getirilerek yaygınlaştırılmalıdır.

Yoksulluk, işsizlik, şiddet, taciz vb. sorunlara yönelik kesin ve kalıcı çözümler üretilmelidir. Bu konularda halkın önünde olan kişiler toplumu aydınlatılmalıdır.

Teknoloji- insan ilişkileri, temel kıymetler ışığında yeniden değerlendirilmeli, medya okur-yazarlığı yaygınlaştırılmalıdır.

Küresel dünyanın aile ve birey üzerinde meydana getirdiği tesirler oldukça yaygınlaşmaktadır. Buna karşı sosyal, psikolojik ve kültürel önlemler alınmalı, bireyler kötü tesirlerden korunmalıdır. Bu amaçla çeşitli politikalar geliştirilmelidir.

Ailede birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi, ailede sosyal ve ekonomik faaliyet alanlarına ilişkin sorumlulukların çocuklar dâhil olmak üzere paylaşılmasının önemini ortaya koyan çalışmalar yapılmalıdır.

Bu kapsamda evlilik öncesinde adayların eş ve evlilik konusunda bilinçlendirilmesi çok büyük öneme sahiptir.

Ebeveynler ve ailedeki diğer yakınların müdahaleleri taraflara yönelik müspet bir yönde olmalıdır.

Aile Danışma Merkezleri açılmalı, her ailenin psikolojik destek alabilecekleri bu yerler ücretsiz olmalıdır.

Boşanma sonrasında ise gerek tarafların, gerekse çocukların olayın yıkıcı etkilerinden en az hasarla atlatabilmesi için ulusal ve yerel kaynakların imkânlarının artırılmalı ve bu imkânların ulaşılabilirliği kolaylaştırılmalıdır.

Halkının büyük kesimi Müslüman olan T.C. Vatandaşları, hukuk ve din ikilemi arasında bırakılmamalı, mevcut kanunlar, bireylerin bu gibi hassasiyetleri düşünülerek yeniden revize edilmelidir.

Konuyla ilgili olarak atılacak pratikteki en önemli adım, ortaöğretimde, 11. ve 12. Sınıflara “aile ilişkileri” adıyla bir dersin konulması olacaktır. Dersin müfredatı içinde, aileyi güçlendirici, fedakârlık, paylaşım, güven, namus, helal-haram duyarlılığı, sevgi ve saygı konuları muhakkak yer almalıdır. Bunun yanı sıra aileyi yıkıcı çağdaş sorunlar arasında gözlemlenen ensest, taciz, alkol, kumar, sadece beden ve lükse odaklanmanın zararları gibi konularda özelde gençler, genelde tüm halkımız bilgilendirilmelidir.

Çağdaş toplumlar seviyesine doğru yürüdüğümüz 21. yüzyılda attığımız adımlar, ailenin menfaatlerini ve ihtiyaçlarını ötelememelidir. Feda edilecek tek bir birey, sorunların ortasında bocalayan bir tek aile bile yarınlarımız için büyük birer kayıp olacaktır. Çünkü insan hayatı, ancak bir aile içinde yaşadığı oranda anlamlıdır. Ve aile, hala toplumun çekirdeğidir.

KAYNAKÇA

- ABAY**, ALİ Rıza, Sevim Atilla Demir, “*Belli Parametrelere Göre Kuşaklar Arası Değişme*”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, c.9, sayı:1, 2014.
- AKGÜL**, Mehmet, *Türk Modernleşmesi ve Din*, Konya, Çizgi Kitabevi, 1999.
- AKGÜL**, Mehmet, *Türkiye’de Din ve Değişim*, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2002.
- AKGÜNDÜZ**, Ahmet, *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı Özel Hukuk*, C. 2, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2012.
- AKINTÜRK**, Turgut, *Aile Hukuku*, 4. Bası, Ankara 1996.
- AKTAN**, Hamza, *İslam Aile Hukuku,*” *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*”, C. II, Ankara 1993.
- AKYÜZ**, Niyazi, İhsan Çapçioğlu, **Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2011.
- ANSAY**, Sabri Şakir, *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.
- ARIKAN**, Çiğdem, *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*, , Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.
- ARIKAN**, Çiğdem, *Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma*, Ankara, 1992.
- ARPACI**, Fatma, Şadan Tokyürek, “*Boşanmış Bireylerin Yeniden Evlilik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi,*” **Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E Dergisi**, Akademik Bakış Dergisi, sayı: 31, Temmuz- Ağustos 2012

- ASLANTÜRK**, Zeki, Tayfun Amman, *Sosyoloji, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler*, Teoriler, (4. Basım), İstanbul,2001, Çamlıca Yayınları.
- ATABEK**, Erdal, “*Gençlerdeki Şiddet*”, Cumhuriyet Gazetesi, 25.05.2005
- AYDIN**, Mehmet Akif, *Türk Hukuk Tarihi*, 13. Baskı, Beta Yayınları, İst., 2015.
- AYDIN**, Mustafa, *Kurumlar Sosyolojisi, Kurumlara Başlangıç Çerçevesinde Bir Çalışma*, Açılım Kitap, İstanbul, 2013.
- AYDEMİR**, Birol, *İstatistiklerle Kadın*, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2012.
- AYİTER**, Nuşin, *Geçimsizlik Sebebine Dayanan Boşanma ve Yargıtay Uygulaması*, Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, (Boşanma Hukuku Haftası), C. II, Ankara 1977
- BALIKÇI**, Ayşe Betül, *Konya’da Aile İçi Sorunlarının Din Sosyolojisi Perspektifinden Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Konya 2015.
- BASAGM**, *Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması*, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2010.
- BAYER**, Ali, *Değişen Toplumsal Yapıda Aile* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Konya, 2013.
- BAYRAKLI**, Bayraktar, *Kur’an’da Değişim*, İfav Yayınları, İstanbul, 1999.
- BATTAL**, Ahmet ve Proje Ekibi, *Boşanma Sebepleri Bilimsel Projesi Uygulama Sonuçları*, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Eflatun Yay. ,İstanbul, 2008.

BEKAROĞLU, Mehmet, *Aile Araştırmaları ve Ruh Sağlığı Politikaları*, III. Aile Şurası Tebliğleri, Ankara 1998

BİLEN, Mürüvvet, *Sağlıklı İnsan İlişkileri, Ailede/ Kurumlarda/ Toplumda*, Ankara, 1996.

BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan, *Genel Sosyoloji*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.

BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan, *Sosyal İlimler Metodolojisi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1978.

BİLİR, Şule, Duyan Dabanlı, *Ailelerde Boşanma Vakıaları Sonucu Çocukların Geliştirdikleri Tepkiler ve Bu Tepkileri Doğuran Faktörler*, Aile Yazıları 3, Ankara 1991.

BOSTANCI, Naci, “*Aile Değerleri ve TV’nin Etkisi*”, III. Aile Şurası Tebliğleri, Ankara 1998.

BOZBEYOĞLU, Alanur Çavlin, Kardam Koyuncu, “*Ailenin Karanlık Yüzü: Türkiye’de Ensest*”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 13, s. 1, Bahar 2010.

BULUT, Işıl, *Adolesan Evlilikleri*, Aile Yazıları 4, Ankara 1991

BULUT, Işıl, *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*, Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları, Ankara 1993

CANATAN, Kadir, Ergun Yıldırım, *Aile Sosyolojisi*, Açılım Kitap, İstanbul, 2011.

CANSEL, Erol, *Boşanmanın Dayandığı Esaslar*, Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, (Boşanma Hukuku Haftası), C. II, Ankara 1977.

CANSEL, Erol, *Türk Ailesinin Anayasanın 41. Maddesine Göre İncelenmesi*, Jale G. Akipek’ e Armağan, Konya 1991.

- CEBECİ**, Dilaver, *Tanzimat ve Türk Ailesi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1993.
- CİN**, Halil, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara Hukuk Fakültesi Basmevi, Ankara, 1974.
- CÜCELOĞLU**, Doğan, *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2008.
- ÇAĞATAY**, Tahir, *Evli Çiftler Arası Münasebetlerin Bazı Tezahürleri Etrafında*, Aile Yazıları 4, Ankara 1991.
- ÇAKIN**, Akın, *Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma*, (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, Konya 1992.
- ÇAKMAKLI**, Kemal, *Aileler İçin Sosyal Hizmet*, Ankara 1991.
- ÇELİK**, Celaleddin, *Şehirleşme ve Din*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002.
- ÇINGİR**, Şebnem, "Aile ve Hukuk", **III. Aile Şurası Tebliğleri**, Ankara 1998.
- DEMİRCİ**, Şerafettin, Gürsel Günaydın ve Ekibi, "Konya İlindeki Boşanmaların Retrospektif Değerlendirilmesi", **Adli Tıp Dergisi**, 2005, 19(1), ss.22-28, Konya
- DEMİRKIRAN**, Semra, Aysel Günindi Ersöz, Rahime Beder Şen, Emre Ertekin, Özden Sezgin, Ahu Meryem Turgut, Nuray Şehioğlu (Araştırma Ekibi), *Boşanma Nedenleri Araştırması*, Başbakanlık ve Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart, 2009.
- DİE**, *Boşanma İstatistikleri* 1996, Ankara 1998
- DOĞAN**, İsmail, *Osmanlı Ailesi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2001
- DOĞAN**, İsmail, *Sosyoloji*, Sistem Yayınları, İstanbul, 1988

- DÖNDÜREN**, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2012.
- DÖNMEZER**, Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul, 1999.
- DPT**, *Türk Aile Yapısı Araştırması*, Ankara 1993
- DURA**, Cihan, *Bilgi Toplumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1990
- DURKHEİM**, Emile, *Toplumsal İşbölümü*, Türkçesi: Özer Özankaya, Cem Yayınevi, İstanbul, 2006.
- EKİCİ**, Fatma Yaşar, *Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü Ve Bu Değişim Ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi*, 2014.
- EKİNCİ**, Ekrem Buğra, *Osmanlı Hukuku*, 1. B, Arı Sanat Y. İstanbul, 2008.
- ERGUN**, Mustafa, *Eğitim Sosyolojisine Giriş*, Ocak Yayınları, Ankara, 1994.
- ERTEN**, Hayri, *Konya Şer'iyeye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı*, 2001.
- FİŞEK**, Güler, *Türk Ailesinin Dinamik ve Yapısal Özellikleri Üzerine Düşünceler*, Aile Yazıları 3, Ankara 1991.
- GÖKÇE**, Birsen, *Toplumsal Değişim Sürecinde Geçekondu Ailesi*, Aile Kurultayı, C. 1, Ankara 1995.
- GÖKALP**, Ziya, *Türk Medeniyeti Tarihi*, Haz. İsmail Aka- Kazım Yaşar Koprıman, Güneş Matbaacılık, İstanbul,1976.
- GÖLE**, Nilüfer, *Modern Mahrem*, Metis Yayınları, İstanbul, 1998.

GÜLEÇ, Cengiz, *Aile ve Evlilik Krizlerinde Acil Psikoterapi*, Psikoloji Dergisi, C. 6, S. 22, Ağustos, 1988.

GÜMÜŞ, Musa, *Türk Medeni Kanunu ve Aile Yapımız Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), İ. Ü. Sosyal Bilimler Enst. İstanbul 1992.

GÜRAN, Nesrin, *Aile Hizmetleri*, Aile Yazıları 4, Ankara 1991.

GÜRDOĞAN, Burhan, *Boşanma Davalarında Usule İlişkin Hükümler*, Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, (Boşanma Hukuku Haftası), C. II, Ankara 1977.

GÜRSOY, Kemal Tahir, *Boşanma Sebeplerinde En Yeni Gelişmeler*, Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, (Boşanma Hukuku Haftası), C. II, Ankara 1977.

HATEMİ, Hüseyin, *Medeni Kanun Tasarısının Aile Hukukuna İlişkin Kurallarının Gözden Geçirilmesi*, III. Aile Şurası Tebliğleri, Ankara 1998.

HATEMİ, Kezban, *Medeni Kanun Değişiklik Tasarısı Hakkında Kişisel Rapor*, III. Aile Şurası Tebliğleri, Ankara 1998.

KARAN Ulaş, Jahic Galma, Makale, “*Türk Ceza ve Ceza Usul Hukuku ve Fuhuş Amaçlı İnsan Ticareti Suçunda Yaşanan Sorunlar*,” **TBB Dergisi**, Sayı. 67, 2006.

KARAGÖZOĞLU, Mine, Makale, “*Taciz: Cinsel ve Fiziksel İstismar*”

KARAMAN, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1999.

KARAMAN, Hayreddin, *İslam'da Kadın ve Aile*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006.

KARAMAN, Hayreddin, Ali Bardakoğlu, **İslam İlmihali**, TDV, İstanbul, 2006.

KILIÇARSLAN KIRAY, Mübeccel, *Türkiye’de Ailenin Değişimi* (Toplum bilimsel İncelemeler, Edt. Erden, Türköz), Ankara 1984

KIRBAŞ, Özlem, *Türk Hukukunda Eşlerin Anlaşmasına Dayalı Boşanma*, (MK. 134/3) İ. Ü. Sosyal Bilimler Ens. İstanbul 1994.

KIRKPINAR, Leyla, *Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın*, Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

KOÇHİSARLIOğLU, Cengiz, *İsviçre’de Evlilik Birliği Hukukunda Son Gelişmeler*, Jale G. Akipek’ e Armağan, Konya 1991.

KONGAR, Emre, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995.

KÖKNEL, Özcan, *Gençlik Çağında Kız Erkek Arkadaşlığı*, Aile Yazıları 3, Ankara 1991.

KUNTALP, Erden, *Mutlak Boşanma Nedenleri*, Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, (Boşanma Hukuku Haftası), C. II, Ankara 1977.

KURTULMUŞ, Sevgi, *“Aile Modellerinde ve Demografik Yapıdaki Değişimin Aile Politikalarına Etkisi”*, III. Aile Şurası Tebliğleri, Ankara 1998.

KURTULMUŞ, Sevgi, *Teorik Esasları ve Tatbikatları Bakımından Aile Ödenekleri*, Ankara, 1997.

MERİÇ, Nevin, *“Müftülük Din Hizmetlerinden Fetva Birimi”*, 1. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007), Dr. Mehmet Bulut, C: 2, DİB Yayınları, Ankara, 2008, ss. 405-424.

MERİÇ, *Fetva Sorularında Değişen Kadın Yaşamı*, Elest Yayınları, İstanbul, 2004.

MERİÇ, *Modernleşme, Sekülerleşme, Protestanlaşma Sürecinde Değişen Kentte Dini Hayat ve Fetva Soruları*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2005.

MERİÇ, Ümit, Edibe Sözen, Osman Özsoy, *Konya'da Hayat Tarzı*, Nadir Kitap, Konya Büyükşehir Belediyesi, 2006.

MİLLER, Brent C. *Aile Araştırma Yöntemleri*, (Çev. Dinçay Köksal) Ankara- 1996.

NİRUN, Nihat, *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1994

ORTAYLI, İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖKE, Mim Kemal, *Aile Politikaları, Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması*, Ankara 1999 .

ÖZER, İnan, *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2004.

ÖZEN, Güçlü, Sevinç, , “Sorunlar, Türkiye’de Aile Araştırmaları Öncelikler ve Çözüm Önerileri” III. Aile Şurası Tebliğleri, Ankara 1998

ÖZKALP, Enver, *Sosyolojiye Giriş*, 7. Baskı. Eskişehir, 1994.

ÖZKAN, Zülfikar, *Türkiye’de Boşanmaların Sebep ve Sonuçları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul 1989 .

ÖZKAYA, Cevat, Celalettin Vatandaş, *Türkiye’de Aile*, Sekam Yayınları, İstanbul, 2010.

- ÖZTÜRK**, Musa, Makale, “*Namusunu Kanla Temizleyenler: Mardin Cezaevi 'nde Namus Davası Nedeniyle Yatan Mahkûmlar Üzerine Bir Araştırma*”, **Sosyal Politikalar Çalışmaları**, Yıl: 13, C: 7, Sayı: 30 Ocak- Haziran 2013.
- SALMAN**, Yüksel, **Aile İle İlgili Sıkça Sorulan Sorular**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015.
- SAN**, Asuman, ***Evlilik Birliğinin Sarsılması Nedeniyle Boşanma ve Bunun Hüküm ve Sonuçları***, (Yayınlanmamış Doktora tezi) A. Ü. Sosyal Bilimler Enst. Ankara 1995.
- SARITAŞ**, Mehmet, “*Aile Politikasının Belirlenmesinde Araştırmanın İşlevi*”, **III. Aile Şurası Tebliğleri**, Ankara 1998.
- SAVAŞ**, Saim, ***Fetva ve Şer’iyye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması, Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi***, C. II, Ankara 1993.
- SAYIN**, Önal, ***Sosyolojiye Giriş***, Üniversite Kitapları Yayınları, İzmir, 1994.
- SİLİ**, Zeynep Müge, ***Toplumsal Değişme Sürecinde Türkiye’de Boşanma Olgusuna Genel Bir Yaklaşım***, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi) Marmara Ün. Sosyal Bilimler Enst. İstanbul 1991.
- SOLMAZ**, Bünyamin, ***Eğitim ve Din, Din Sosyolojisi El Kitabı***, Grafiker Yayınları, Ankara 2012.
- ŞENER**, Esat, ***Uygulamada ve Teoride Her Yönüyle Boşanma***, Ankara 1989.
- ŞAHİNKAYA**, Rezan, ***Psiko-sosyal Yönleriyle Aile***, Ankara, 1975.

- TANYU** Hikmet, “*büyük*” mad. TDV, İslam Ansiklopedisi, C:6, s.501-506. İstanbul, 1992.
- TAŞĞIN**, Serkan, İbrahim Sarı, , Makale, “*Aile İçi Ensestir Nitel Analizi; Şanlıurfa Örneği*”, **Uluslararası Araştırma Dergisi**, C: 7, sayı.35
- TAYA**, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, **Türkiye Aile Yapısı Araştırması**, İstanbul, Diner Ofset, 2006-2011.
- TEZCAN**, Mahmut, **Cumhuriyetten Günümüze Türk Ailesinin Dünü Bugünü Geleceği**, 5. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, C:15, 2005
- TDV**, Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2000.
- TOPÇUOĞLU**, Hamide, **Toplum ve Kültür Tiplerine Göre Boşanma Nedenleri**, Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı, (Boşanma Hukuku Haftası), C. II, Ankara 1977.
- TOR**, Hacer, **Boşanma ve Boşanmış Kadınların Psiko-sosyal, Ekonomik Durumları Üzerine Bir Araştırma**, (Yayınlanmamış Doktora tezi) İ.Ü. Sosyal Bilimler Enst. İstanbul 1993.
- TUNAOĞLU**, Ahmet Refik, **Aile Hukukuna Ait Sosyolojik Bir Anket Neticelerinin Tahlili**, Aile Yazıları 4, Ankara 1991.
- TURĞUT**, Mustafa (Edt.) ve diğerleri, **Aile Yapısı Araştırması**, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Manas Baskı, 2010.
- TURİNAY**, Necmettin, **Değişen Toplum ve Aile**, Akçağ Yayınları, Ankara,1996.
- TÜİK**, **Aile Yapısı Araştırmaları**, 2006, 2013, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

- TÜRKDOĞAN**, Orhan, *Türk Toplumunu Yapısı*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2002.
- TÜRKASLAN**, Nermin, “*Boşanmanın Çocuklar Üzerinde Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Baş etmenin Yolları*”, **Aile ve Toplum, Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi**, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, yıl: 9, C. 3, S.11
- TÜTENGİL**, Cavit Orhan, *Aile ve Evlilik Araştırması Sonuçları*, Aile Yazıları 4, Ankara 1991.
- USLU**, İbrahim, *Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması*, Afşaroğlu Matbaası, Ankara, 2011.
- ÜÇİŞİK**, Fehim, *Sosyal Güvenlik Hukukunda Ailenin Korunması*, III. Aile Şurası Tebliği, Ankara 1998.
- ÜNAL**, Mehmet, “*Medeni Kanununun Kabulünden Önce Türk Aile Hukukuna İlişkin Düzenlemeler ve Özellikle 1917 tarihli Hukuk-u Aile Kararnamesi*”, **A. Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 34, S. 1-4, Y. 1978
- YAKUT**, Esra, *19.yy.da Orta Anadolu Bölgesi’nde Evliliğin Ortaya Çıkışı, Sona Ermesi ve Sonuçları*, Gazi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, C.12, s.1-2, 2008, s.253.
- YASDIMAN**, Necla, *Kur’an-Sünnet- Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları*, Kanyılmaz Matbaa, İzmir, 2003.
- YILDIRIM**, İbrahim, *Evli Bireylerin Uyum Düzeyini Etkileyen Bazı Etmeler*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992.
- YÖRÜKOĞLU**, Atalay, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, İstanbul 1992.

| | | |
|---|--|--|
|  KONYA | T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü |  NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ |
|---|--|--|

ÖZGEÇMİŞ

| | | | |
|--|--|---------|-----|
| Adı Soyadı: | Selma ARICI | İmza: | |
| Doğum Yeri: | SARIKAMIŞ | | |
| Doğum Tarihi: | 12/10/1980 | | |
| Medeni Durumu: | Evli | | |
| Öğrenim Durumu | | | |
| Derece | Okulun Adı | Program | Yer |
| İlköğretim | Akçeşme | | |
| Ortaöğretim | Konya Merkez İHL | | |
| Lise | Konya Merkez İHL | | |
| Lisans | S.Ü. İlahiyat Fakültesi | | |
| Yüksek Lisans | N.E.Ü. İlahiyat Fak. | | |
| Becerileri | | | |
| İlgi Alanları: | | | |
| İş Deneyimi: | Uzman Vaiz | | |
| Aldığı Ödüller: | | | |
| Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar: | | | |
| E-posta | selmaarici80@gmail.com | | |
| Tel: | 0531 379 38 40 | | |
| Adres | K. Aymanas Mh. K. Aymanas Cd. Mercanpark Sitl. A/Blok No: 26 - Meram/KONYA | | |